

CULTURA

Fundația Culturală Augustin Buzura

www.revistacultura.ro • anul XIV • nr. 4 (600) • aprilie 2019 •

dosare

cultura **600** de ediții

carte și lectură
o chestiune de **context**

criza comunicării
în teatru
noile tipare ale limbajului dramatic

CULTURA

Fundația Culturală Augustin Buzura

Publicație editată de

Fundația Culturală
Augustin Buzura

Președinte:
ANAMARIA MAIOR-BUZURA

Redacția

Coordonator editorial:
NICU ILIE

Editori:
DANA BUZURA-GAGNIUC
CARMEN CORBU
AURELIAN GIUGĂL
CRISTINA RUSIECKI
CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT
ANA-MARIA VULPESCU

Machetare:
VIZUAL GRAFICANTE PUNCT RO

Adresa:
STRADA ION CREANGĂ, NR. 15-17,
SECTOR 5, BUCUREȘTI
E-mail:
cultura@augustinbuzura.org

ISSN 2285 – 5629
ISSN-L 1584 – 2894

Revista CULTURA
promovează, în spiritul dialogului cultural,
diversitatea de opinii. Responsabilitatea
afirmațiilor făcute în cuprinsul articolelor aparține
fiecărui autor, iar punctele de vedere exprimate
nu reprezintă în mod necesar viziunea redacției.

sumar

**600 de numere ale revistei „Cultura”.
O perspectivă asupra societății**
/ PP. 5 - 43 /

material realizat de Ana-Maria Vulpescu

teme în dezbateră

Cartea și lectura. O chestiune de context
/ PP. 45 - 59 /

material realizat de Iulia Alexa

Paul Cernat / „Există o superficializare
a lecturii, dar și o multidirecționare a ei” / pag. 46 /

Interviu cu Dan Alexe / „Un nou tip de
literatură” / pag. 48 /

Interviu cu Dragoș Cîrnești / Scrisul, cititul
și creierul uman / pag. 49 /

Interviu cu Ana Nicolau / „Ficțiunea continuă
să predomine, oricât s-ar fi relaxat ca scriitură
nonficțiunea” / pag. 51 /

Interviu cu Bianca Burța-Cernat / „Ceva
se pierde și ceva se câștigă în această
schimbare” / pag. 53 /

Interviu cu Laura Câlțea / „În ultima vreme
am tot mai puțin timp pentru o relectură” / pag. 55

Radu Bata / „Cititul rămâne o hrană
terapeutică” / pag. 56 /

Iulia Alexe / „Putem să prioritizăm
lectura” / pag. 58 /

sinteze și reflecții

Criza comunicării în teatru. Noile tipare ale limbajului dramatic

/ PP. 61-75 /

material realizat de Cristina Rusiecki

Oltița Cântec / Teatrul, forțat să integreze elementele moderne / pag. 62 /

Istvan Teglas / Criza comunicării în epoca telefoanelor mobile / pag. 65 /

Judit Simon / Sala clasică ar trebui să dispară / pag. 66 /

George Ardeleanu / Urmările totalitarismului și ale limbii de lemn / pag. 67 /

Elisabeta Pop / Crize de comunicare, etnice, politice, sexuale... / pag. 71 /

Andrei Măjeri / Actorii tineri sunt interesați de statement / pag. 73 /

review

Aurelian Giugăl / **Despre capitalismul bine temperat** / pag. 77 /

Cristina Rusiecki / **Fără răspuns** / pag. 80 /

Claudiu Sfirschi-Lăudat / **Homo homini canis est** / pag. 84 /

studii și cercetări

Rareș Mihai Mușătoiu / **„Ultrași”, cultură post-pop și neoliberalism. O analiză a suporterilor de fotbal din Brașov** / pag. 86 /

români în lume

Doru Mărgineanu / **Noi și Uniunea Europeană. Vise de iubire, decepții și realități** / pag. 97 /

puncte de vedere

Monica Săvulescu Voudouri / **Accente** / pag. 103 /

contribuții

Nicu Ilie / **Arta lui Ilfoveanu** / pag. 106 /

fcab

Festivalul de proză Augustin Buzura / **Etapă înscrierilor** / pag. 108 /
Documentele Augustin Buzura / **Victor Felea despre „Bloc notes”** /
Cronică literară, „Tribuna”, 1982 / pag. 110 /
Concursurile Fundației Culturale Augustin Buzura / pag. 114 /

Coperta și ilustrația de număr:
lucrări ale artistului Sorin Ilfoveanu

101 2012

600 de
numere
ale revistei
„Cultura”
o perspectivă
asupra societății

UN MATERIAL REALIZAT DE
ANA-MARIA VULPESCU

Augustin Buzura, fragmente din editoriale

Intr-o țară condusă după editoriale, talk-show-uri și sondaje, unde există mai mulți inventatori de roți decât rotari, vom încerca să rămânem noi înșine. Politica noastră va fi cea a bunului-simț, a respectului pentru valoare, dialog și cultură. Nu știu dacă vom reuși să schimbăm ceva, dar vom spune exact ce credem, ca și cum numai de noi ar depinde adevărul. Dreptatea și demnitatea, din nefericire mereu ignorate. **(decembrie 2005)**

Ce facem cu țara aceasta? Sigur, e foarte ușor să critici guvernul, parlamentul, uitând faptul că instituțiile nu pot fi mai bune decât cei care le votează, prin mijlocul cărora au ieșit. Este un dureros scurtcircuit cu consecințe grave pentru viitor. Sunt de vină dascălii, se spune. Dar, fără salarii, fără biblioteci școlare, fără posibilitatea de a nu fi dependenți de meditații, de părinții elevilor și de alte munci umiltoare, la ce te poți aștepta? Doar 1-2% dintre copiii de țărani și din păturile sărace ale populației au ajuns să aibă acces la facultăți, și aceasta pare începutul unei mari tragedii. **(decembrie 2005)**

Ceea ce diletanții, „analiztii independenți” și patrioții cu ziua numesc „joc politic” este, în realitate, un circ asurzitor din care nu lipsește așa-numita societate civilă reprezentată cam de aceiași vajnici luptători pentru democrație și stipendii. Sigur, dincolo de ecrane se vede cu ochiul liber grija nesfârșită pentru corupții noștri și războiul total declarat corupților celorlalți. Preocuparea pentru banii contribuabililor este pretextul unor strașnice răfuiele între diverse grupări de interese. În

joc nu sunt ideologii, concepții și viziuni asupra viitorului țării, ci scandaluri și fanatisme penibile, ce amintesc de încleștările dintre suporterii diferitelor echipe de fotbal, atâta doar că, în fotbal, de cele mai multe ori, înfruntările au loc o dată pe săptămână, în spații închise, și nu pe toate ecranele și în toate spațiile publice. Cine să te mai creadă când, de exemplu, orice contract este din start suspectat și până la urmă renegociat. Cine să mai ia în serios o decizie a Justiției când lipsește prezumția de nevinovăție, iar sentințele sunt date de cele mai multe ori înainte ca justiția să se fi pronunțat, trecând, adică, din presă în tribunal, și nu invers? Instituțiile statului, istoria, miturile care ne-au însoțit prin timp, valorile, tradițiile, personalitățile incontestabile sunt supuse neîncetat bășcăliei numeroaselor nulități interesante. Nu puțini din această specie au învățat meserie de la vechiul partid și de la fosta securitate: amenință, încearcă să sperie lumea cu orice preț, inventează obstacole pentru a avea ce să depășească. Marile dureri omenești. Mizeria materială și morală în care a fost aruncată imensa majoritate a populației, s-a văzut, nu sunt decât pretext pentru marile show-uri mediatiche. **(ianuarie 2006)**

Ieri, ca și azi, o imensă energie națională este cheltuită pe mărunțșuri, pe bășcălie și contraziceri fără argumente, deși ea ar fi mai mult decât necesară într-o acțiune folositoare de îndreptare. Rasă occidentală cu obiceiuri orientale, cum observa Le Cler, subintendentul francez trimis de Napoleon al III-lea pentru a pune ordine în administrația armatei Principatelor. Cunoașterea realității, dar și a particularităților noastre psihice care nu ne convin, ne-ar schimba sau măcar ar echilibra modul de a judeca trecutul, chiar și trecutul apropiat, condamnat de mulții procurori care au reinventat monștrii de odinioară, pentru ca numeroșii curajoși de azi să aibă împotriva cui lupta – fără riscuri și cu mult folos pecuniar. **(iulie 2006)**

Cei ale căror case au fost distruse de ape mai zac uitați fără hrană și fără speranță în corturi militare; nu puțini copii abandonați trăiesc cum pot prin canale, gări sau parcuri. În altă ordine de idei, nu mai contăm în nici un sport, nu avem în nici un domeniu vreo performanță deosebită, deși în posturile de comandă au fost puși „oameni de încredere”, analfabetismul este într-o alarmantă creștere, în timp ce incultura și prostul-gust domină cu autoritate. Am ajuns să ne pierdem până și umorul. Cu prisosință ne reușește doar haosul. Hotarele adevărate ale țării în practica politicianilor sunt marcate de cele câteva televiziuni în care se desfășoară înfruntările arbitrate de presă și de unele instituții de sondare a opiniei publice: astăzi Palatul Victoria este în retragere, mâine, probabil, se va inventa o altă bombă, o altă dezvăluire va schimba scorul în defavoarea Cotroceniului, și așa mai departe. Până la urmă, palatele vor trebui totuși să se împace pentru că altfel nu se pot certa din nou spre satisfacția acelorași băgători de seamă, „formatori de opinie” plimbați de la o televiziune la alta precum degetele sau maxilarele nu știu căror sfinți. Oricum, țara nu este guvernată, soarta ei pare ultimul lucru care-i interesează pe combatanți, iar comentarii, în funcție de palatul la care au fost arondați, joacă roluri, fie de președinți, fie de prim-miniștri, împart banii contribuabililor și răspund de ei după împrejurări, dar cu adevărat, în afară de propriile lor figuri, mai mult sau mai puțin carismatice, nu au ce propune patriei. **(iulie 2006)**

Nu mai înfruntăm istoria, nici n-o ocolim, trăim în afara ei, într-un trist trecut, printre dosare, suspiciuni, bârfe și turnătorii. Condamnăm pe cei ce ne-au condamnat odinioară la ură și la neîncredere, iar aceștia se distrează de minune de nepuțința noastră de a ne desprinde de ei. Din păcate, toate câte ni se întâmplă au în subtext nu numai prostia, ci și frica de realitate, de viitor, de dialog sincer. Adică, de a fi așa cum simțim ca ar trebui să fim. **(iulie 2006)**

Nicio performanță spirituală, culturală, științifică, economică sau sportivă nu mai mângâie nevoia oamenilor de a se lăuda cu ceva, de a exista prin alții. Toate decad sau ajung pe mâna ignoranților și veleitarilor. Prezentul și viitorul nu mai preocupa pe nimeni. Zei falși, modele false și procurori pe măsură, capabili să coboare totul la puțina lor minte. **(august 2006)**

Oricât de tristă ar fi lumea în care trăiește și indiferent cât de apropiată salvarea mai sus pomenită, unui scriitor nu-i rămâne decât o singură soluție: să scrie. Adică să salveze de la moarte câteva din infinitele fațete ale lumii în care trăim, în speranța că urmașii, la rândul lor, vor dezlega măcar o parte din misterul numit viață. Scrisul este, în ultimă instanță, o neîncetată tentativă de amânare a morții, o încălețare permanentă la hotarele necunoscutului și nespusului, o cursă solitară în care nu vei ști niciodată dacă ai câștigat sau ai pierdut. Iar în înfruntarea cu puținătatea cuvintelor cine se poate crede învingător? Dincolo de ele începe muzica, și când nici ea nu te mai ajută, ne rămâne, cum spunea Shakespeare, doar tăcerea. The rest is silence. Și ascultând-o, învățând să ne bucurăm de ea, trăind ceea ce cuvintele nici măcar nu pot să sugereze, ne eliberăm, fie și pentru o clipă, de mizeria lumii, de diletanții care ne terorizează cu ignoranța și agresivitatea lor, uităm de șobolanii ciumei camusiene care devastează cu consecvență un spațiu – al nostru, din păcate – ce cunoaște râsul, de orice și oricând, dar nu bucuria, liniștea și demnitatea. **(august 2006)**

Pentru a distruge pe cineva se găsește oricând un dosar, o mână de vot, o gură mare, o „conștiință națională” dispusă să se sacrifice pentru cauză, câte o clonă gata în orice moment să se afle în treabă. Sunt foarte mulți care n-au cunoscut suferințele, spaimile, amenințările, dar își dau cu părerea oricând și despre orice. **(august 2006)**

Ce se urmărește e foarte simplu: desființarea oricăror repere morale, intelectuale, egalizarea valorilor; câștigă cine strigă mai tare, cel ce acuză, și nu cel ce a realizat ceva. Multe din personajele cu vizibilitate au ajuns să fie împărțite potrivit unor reguli ce par a se încetățeni: securiști, turnători, hoți și controversați! Controversatul om de afaceri, controversatul om politic etc. Scrierea cărților, de fapt construcțiile intelectuale, cercetarea, munca susținută, performanța în orice domeniu cer eforturi imense, sacrificii la care „luptătorii” de azi, „fătucile” și „guguștiucii”, cum le spune Ion Cristoiu, nu pot consimți. Ce se va alege de ei în viitor? Vor ajunge exact în situația activiștilor de ieri: vor rămâne cu dosarele „curate”, dar cu fapte foarte puține sau deloc, pedeapsă cruntă la care nu se gândesc, din păcate, deoarece chiar și trecutul apropiat îl cunosc doar după ureche. **(august 2006)**

Nimic nu se previne sau nu se poate preveni, marile spectacole jurnalistice și politice au loc după. Și, ca de obicei, de vină sunt legile, mereu insuficiente și imperfecte, într-un spațiu în care doar legea gravitației este respectată pentru că nu depinde de parlament. Toate acestea sunt lucruri știute, dar realitatea, durerile mari, urgențele țării sunt mereu și mereu acoperite de perdele groase de fum. **(august 2006)**

Cât va mai trebui să treacă până ce oamenii vor fi judecați după fapte, până ce numeroșii eunuci spirituali vor fi trimiși acolo unde le e locul, până vom ajunge să schimbăm ideile, să vorbim despre cultură și nu despre imbecili? P.S. Și pentru ca veni vorba, trebuie să spun că despre mine au scris foarte mulți oameni de mare calitate, dar și numeroși idioți. De asemenea, sunt personaj în destule jurnale în care mi s-au pus în gură fel de fel de lucruri pe care nu le-am rostit sau gândit. Ca să nu mai vorbesc de insanitățile celor 56 de turnători pe care i-am descoperit în dosarul meu de urmărire. Răspund însă doar de ceea ce am scris și semnat eu cu mâna mea. **(august 2006)**

Cât despre echipa de la „Cultura”, revistă care, spre bucuria mea, a început să deranjeze, fiindcă are o altă opinie despre valori, demnitate, democrație și nu numai, mă simt obligat să spun că sunt onorat să lucrez cu asemenea talente incontestabile care, se știe, au fost fugărite pur și simplu de la ICR, cum nu s-a întâmplat nici măcar pe vremea multimitatului proletcultism. Le sunt de asemenea recunoscător că au avut tăria să luăm împreună de la capăt o publicație care se dovedește a fi foarte necesară. **(august 2006)**

Pe piață a fost aruncată iarăși o veche obsesie îmbrățișată cu ipocrie de lumea politică, dar, pe bună dreptate, amânată mereu: votul uninominal. Cine cunoaște idoli acestui moment, cât de jos a coborât ștacheta exigenței în toate domeniile, se va îngrozi încercând să-și imagineze compoziția unui parlament născut din votul uninominal. Actorii mărunți, maneliștii, fustițele scurte, silicoanele, grangurii locali, baroneții certați cu legea, alți oameni, mai providențiali decât cei de care dispunem în clipa de față, ar compune o lume în comparație cu care Marea Adunare Națională de la începuturile ei ar putea părea Congresul Statelor Unite. Fără a mai vorbi de faptul că am asista, practic, la disoluția partidelor, la trecerea în ridicol a tot ce s-a dobândit până acum. Votul uninominal ar fi foarte bun dacă am avea o populație instruită, cu alt standard de viață și cu o altă înțelegere a rolului ei în lume. Când foamea, ignoranța și ura sunt zeii tutelari, libertatea și demnitatea sunt basme pentru adormit copiii și naivii. Până la adevăratul vot uninominal, drumul e foarte lung, dacă, firește, vrem să ne luăm în serios. Deocamdată nu-i pasă nimănui cum se irosesc energiile nației. N-ar fi rău să mai privim din când în când „Parabola orbilor” a lui Bruegel pentru a înțelege mai bine momentul pe care ne este dat să-l trăim. **(februarie 2007)**

Nu cumva zace în fiecare dintre noi câte un mic dictator pe care cultura, educația, mediul în care trăiește îl împiedică uneori să se manifeste? **(februarie 2007)**

De altfel, pe cei mai mulți Revoluția i-a găsit nepregătiți pentru o schimbare atât de radicală. În loc să ridice calitatea limbajului politic, au coborât la nivelul unor politicieni născuți peste noapte, adeseori din lași, turnători și lăudători ai fostei nomenclaturi. Alegându-și în grabă alți stăpâni, au uitat că mai presus de orice ar fi trebuit să pună interesele majore ale țării. Mitingiștii din primii ani postdecembriști s-au metamorfozat cu timpul în autori de apeluri și proteste cu substrat lucrativ, în folosul unor demnitari. Sigur, nu trebuie ignorat faptul că defectele multora din acest spațiu geografic și spiritual sunt mai vechi decât comunismul și, fără un asemenea substrat, nu ar fi fost posibile dictaturile lui Gheorghiu-Dej și Ceaușescu. Lingușitorii de azi nu sunt cu nimic mai prejos, nu sunt mai puțin vocali decât predecesorii lor, iar felul în care se manifestă dovedește cu prisosință cât de adânc și de trainic s-a instalat comunismul cu față balcanică în mintea și în practica anticomuniștilor de azi. Aceștia nu de democrație au nevoie acolo, în adâncurile sufletului lor, ci de stăpân, de un tătuc puternic, capabil să le protejeze liniștea, lenea și sterilitatea. **(februarie 2007)**

Când înfruntările politice devin în fiecare zi tot mai palpitate și surprinzătoare, când taberele se războiesc și se împacă spre a se certa din nou în următorul moment, pe ce politician sau „intelectual angajat” îl mai interesează țara? O țară ce se golește de valori și de forța de muncă, o țară în care sărăcia și incultura ne îndreaptă cu viteză spre zona ireparabilului? Dacă după 17 ani am devenit o mahala a Europei, ce ar mai putea să urmeze? Cui să facem un apel? **(februarie 2007)**

Cine urmărește viața noastră politică postrevoluționară nu are cum să nu fie uimit de monotonia și primitivismul piesei în care autorii, actorii și figuranții se întrec în penibilități. Din decembrie '89 și până astăzi n-a fost zi fără scandal, n-a fost zi fără o încheștare ridicolă iscată dintr-o întâmplare oarecare ori din derapajul vreunei idei ridicule aruncate în lume de ecranele numeroaselor noastre televiziuni. Oricum, nimic nu este rezolvat până la capăt, orice drum ne duce nicăieri, toate se reiau în zadar și cu sporită înverșunare, încât e tot mai

evident că țara este ultimul lucru care îi interesează pe cei ce o conduc. Am intrat cu acte în regulă în Europa, dar, prin toate câte se petrec sub ochii noștri, prin comedia stupidă în care le place politicienilor să joace, nu facem decât să ne îndepărtăm tot mai mult de ea. În absența culturii politice sau a culturii în general, mitocănia și agresivitatea au ocupat întregul spațiu geografic și social, s-au ridicat mai presus de morală sau de orice altă lege scrisă. Toți amenință și țipă, nimeni nu ascultă. Toți cred că au o legătură specială cu poporul, exact cum era convins și Răposatul de la Târgoviște, care se iluziona că îl vor salva muncitorii, că „masele populare” sunt cu el. **(februarie 2007)**

Conflictul permanent între instituțiile fundamentale ale statului și nesfârșita zarvă între partide, oameni, triburi, bresle creează o impresie de țară neguvernată. Toți dușmanii la un loc nu au izbutit să ne facă atâta rău cât ne facem noi înșine. În acest context, ar fi fost timpul ca intelectualii să se găsească, în sfârșit, acolo unde le-ar fi locul: în față, cu idei noi, cu soluții, nu cu aceleași eterne semnături ce amintesc de numeroasele apeluri pentru pace lansate odinioară din diverse capitale ale lumii. Mulți sunt lăudători când nu-i obligă nimeni sau se mulțumesc cu postura de bodyguarzi spirituali ai unor personalități politice trecătoare și prea puțin intelectuale. Angrenați în lupta cu inexistentul comunism, cei mai mulți nu văd monștrii care există în jurul nostru și nu se abat de la urmărirea micului sau marelui lor interes. Oricum, la noi există un alt mod de a înțelege libertatea și obligațiile pe care ar trebui să le aibă orice intelectual adevărat. Faptul că, astăzi, cei mai mulți intelectuali nu pot trăi fără stăpân explică și de ce ieri, în fostul regim comunist, nu s-a făcut mai mult pentru dobândirea unor drepturi. **(februarie 2007)**

Căci dacă peste defectele unui simplu om, peste comportamentul lui dezordonat, mai poți trece, le mai poți ignora, peste cele ale unui președinte lucrul acesta nu e cu puțință fără consecințe extrem de grave. În acei ani, când credeam ca sunt util și că adevărul spus fără ocolișuri poate schimba lumea, îmi încheiasem unul din romane cu un îndemn disperat: „Dacă te doare, urlă!” Ce fel de ființe suntem noi dacă renunțăm atât de ușor până și la viață? Atunci eram

entuziasmat că reușisem să trec cămila prin urechile acului, să ies câștigător dintr-o nouă înfruntare cu cenzura, să-mi fac, adică, datoria. Azi mă întreb la ce au folosit toate acele înfruntări? Sigur, nu regret nici candorile mult prea numeroase, nici eșecurile, câte au fost. Mă uit însă la țara asta a noastră după atâția ani și îmi pare un vapor în derivă care merge spre nicăieri. Din cauza gălăgiei de pe punte, nimeni nu aude avertismentele, tot mai puternice, de pericol. De aproape două decenii, doar circ, violență și pierdere în ne semnificativ. Și atâta vreme cât nu avem un țel important, un obiectiv de atins, un ideal îmbrățișat de toți, atâta vreme cât energiile naționale se cheltuiesc pe nimicuri nu ne putem gândi fără teamă la viitor. Mă întreb degeaba, ca de atâtea ori după o experiență cruntă din care n-am învățat nimic, ce fel de oameni suntem, din moment ce suportăm primitivismul și potențialele unor impostori? Ce le datorăm, din moment ce n-au făcut absolut nimic pentru țară? Găzduim, iată, summit-ul NATO. Dacă un ziarist s-ar aventura să străbată la pas traseele șefilor de stat s-ar îngrozi descoperind jegul și mirosurile ce se degajă din subsoluri, din tranșeele unui oraș aflat parcă în curs de părăsire. Dar dincolo de tranșee? Cinismul îi împiedică pe șefii de azi să le insuflă oamenilor vreo speranță: nici măcar atâta speranță cât au fost în stare să le insuflă maselor, odinioară, părinților de sânge și de crez. **(martie 2008)**

A fost și se subînțelege că va reveni curând în atenție, tema Constituției. Nimeni nu este preocupat de un mărunț detaliu, și anume că ea trebuie respectată în spirit și în literă de vreme ce a fost votată chiar prin referendum. Se discută, în schimb, cum ar trebui să fie noua Constituție, deși, potrivit obiceiurilor pământului, după un timp, nici ea nu va mai fi bună. Fiecare legislatură cu Constituția ei! Până atunci, pe lista națională de obsesii politice au mai fost bifate încă două: votul uninominal și pactul pentru educație. Și pentru că votul uninominal a fost legiferat, nu am nicio îndoială că, în sfârșit, va începe să funcționeze legal și cu toate motoarele fabrica de baroni locali. O nouă clasă politică se poate naște doar într-un alt climat care nu are nicio legătură cu cel din România. Cei vechi trebuie chipurile schimbați, iar tinerii, cel puțin așa cum au dovedit-o democrat-liberalii, sunt adepții supunerii și ai unanimității... Cât despre „Pactul pentru educație”, sunt multe de spus. Oricum, m-au impresionat entuziasmul și unanimitatea, semn că era suficientă o singură semnătură: a președintelui. Sau

mergea și fără aceasta. Fiindcă toată echipa a îmbrăcat, în sfârșit, culorile clubului din care cu adevărat face parte. Căci, așa cum am mai spus și cu alt prilej, în afară de înmormântări, ne reușesc formidabil începuturile! Și proiectele entuziasmante care se uită înainte de a se fi uscat cerneala semnăturilor. Sigur, poți să-ți propui orice, întotdeauna vor exista naivi care să te creadă. **(martie 2008)**

Din când în când, în prag de campanie electorală, se poartă cătușele tot așa precum odinioară bătrânii indieni purtau la brâu scalpurile adversarilor. Încet, încet, penibilul depășește cam tot ce se poate imagina chiar și aici, pe malurile tristei noastre Dâmbovițe. **(aprilie 2009)**

Nimeni nu acceptă sfaturi, dar toți primesc bani: deci banul e mai valoros decât sfaturile. Și asta se vede în orice gest, în orice decizie: nu România e importantă, ci averea ei! Țara a devenit un fel de sumă a incompetențelor, figuranților, hoților și lașilor. Sigur, este dreptul fiecărui om să-și spună opinia, dar nenorocirea este că doar aceștia sunt crezuți și ascultați din simplul motiv că și cei ce decid fac parte din aceeași familie de spirite. Nu contează pregătirea, profesionalismul, ci, ca odinioară, carnetul de partid. Așa se face că totul este cârpeală și improvizatie. În „epoca de aur” o asemenea bulibășeală se numea „rotirea cadrelor”. **(aprilie 2009)**

La ora când scriu aceste rânduri, comuniștii basarabeni arestează, falsifică, brutalizează, îi acuză pe alții pentru propriile eșecuri. Generalul KGB Vladimir Voronin, transferat pentru o misiune pacificatoare în Basarabia, conduce ostilitățile cu metodele știute și îndelung verificate de la marea Revoluție din Octombrie încoace și până când, în Europa, comunismul și-a dat obștescul sfârșit. El a mai rămas doar în Basarabia, asemenea malformațiilor păstrate în spirt în sălile de medicină Legală pentru a le servi studenților ca material didactic. Cu alte cuvinte, pentru a le demonstra că în lume au mai existat și asemenea erori umane. Cât despre Voronin, păcat că își exersează ura pe o

provincie românească atât de greu încercată, care, în sfârșit, și-a pierdut binecunoscuta, ba chiar proverbiala răbdare. Sfidând constrângerile, tinerii basarabeni au dovedit că nimic nu se poate obține fără luptă. („Fără frică, fără comunism!” – scria pe una dintre pancarte.) Totul este cum vor gestiona victoria, care, în ciuda arestărilor și intimidărilor, nu cred că va întârzia. Probabil că vor avea multe de învățat din experiența noastră, din toate câte s-au petrecut în România după Revoluție. Căci la noi, în ciuda sacrificiilor atâtor sute de tineri, s-a pierdut pasul. Mai mult, au învins cei ce n-au luptat încât, încet și sigur, mitocanii, veleitarii și impostorii și-au impus dominația. Cei ce ne acuză de implicare în revoltele din Moldova în sinea lor sunt convinși că ai noștri n-au avut nici o legătură cu acestea. **(aprilie 2009)**

Revenind, în ceea ce mă privește, mi-e imposibil să uit lumea prin care am trecut și să refuz să văd ce se întâmplă în jur, cine se impune în mediul politic și cine se face că nu vede invazia mitocăniei, agresivității și inculturii. Pentru mine, Vanghelie este doar un pseudonim al celor ce încep să însemne din ce în ce mai mult pe scena politică, al celor ce țipă. Acum câteva zile, spre știința patriei, a țipat și „politicianul” nostru: „Îi călcăm în picioare!” Este, în realitate, modul în care acesta „își aduce aportul” la bunul mers al partidului și al politicii în general. Și totuși, cu trecerea vremii, văzând degrișolada din jur, sărăcia, incompetența și amatorismul, deși nu aș dori, sunt obligat să mă întreb dacă nu cumva personajul nostru are dreptate: „Românii vrea mici, nu hamburger!” de fapt, mulți au încercat să mă convingă că, dacă are berică, mici, sarmale și pe cine să înjure, pe cine să arunce vina, românul se liniștește imediat. Cu aceleași produse comemorăm eroi, prăznuim sfinți, sărbătorim zilele importante ale nației... **(mai 2009)**

Astăzi, diferența este că oamenii, chiar membrii de partid, sunt alungați în străinătate de mizeria, de incompetența și nepăsarea celor ce ne păstoresc destinele. Dar, dacă vrei să rămâi în țară și să urci în diferite funcții, nu poți evita carnetul altădată roșu. După ce a asmuțit tinerii împotriva bătrânilor, pe salariați contra pensionarilor, pe

angajații obișnuiți contra militarilor și magistraților, pe bolnavi contra medicilor, pe cei cu salarii mici contra celor cu salarii mari și așa mai departe, acum minunații noștri conducători ne propun o altă înfruntare: a nemembrilor de partid contra membrilor. Nimeni nu poate contesta că, de o jumătate de an, cam acestea sunt principalele succese pe care le poate raporta Alianța. **(iunie 2009)**

Tara, din ce în ce mai izolată, mai refractară spiritului, rămâne, ca de obicei, în seama țânțarilor politici până în clipa când Cel de Sus, cum s-a mai întâmplat de atâtea ori în istorie, își va aminti iarăși de noi. Încet și sigur au dispărut performerii din toate domeniile: școala și cercetarea științifică sunt ignorate, umilite, în sport nu mai însemnăm nimic, agricultura este sabotată, risipim contra unor prețuri ridicole cam tot ce se poate, ne-a mai rămas ceva apă pe care, iată, o vindem ungurilor. Bișnițarii și proștii dau tonul pretutindeni, căci subtilii s-au retras, nu le pasă, au sacii în căruță, iar mecenii lor este, se știe, foarte darnic cu impostorii. Mitocanii și brutele sunt în cea mai bună formă, se bat nu numai pe stadioane, ci au ajuns să agreseze, pe lacul Snagov, lotul olimpic de canotaj, iar în pădurea Băneasa pe campioana olimpică la maraton care tocmai se antrena. O Românie abandonată brutelor, incompetenților și nesimțirii, o țară care importă tot și pe care seceta și inundațiile o năpăstuiesc neîncetat, cu schimbul. Iar dacă vom continua tot așa, din această epocă politică va rămâne un singur lucru demn de zilele pe care le trăim: scrisul cu... oi! Din moment ce tot suntem mioritici!... A fost, iată, o nouă realizare, memorabilă, a celui ce a salvat nația de gripa aviară: Gheorghe Flutur. Atât generalul Potemkin, cât și Ceaușescu ar muri de invidie. Am făcut o revoluție ca să ajungem la scrisul cu oi, iar pe oamenii cu carte să-i recomande ignoranții. „Avem nevoie de oameni ca Severin”, ne avertizează, de pe toate gardurile, Marian Vanghelie. Tot el garantase nu demult și pentru ministrul Învățământului! La ce îți folosește școala, când poți beneficia de un asemenea ausweis? **(iunie 2009)**

Am crezut că Revoluția va veni cu orice altceva, dar nu cu minciună și ură. Libertatea a fost un pretext pentru denigrare și jaf. Dosarele Securității, uriașele depozite de ură, de jeg și minciună sunt mai eficiente astăzi decât atunci când au fost întocmite. Cui îi mai pasă de idealurile celor care au murit în închisori, la Canal sau în munți? Cui îi mai pasă, în realitate, de această țară? Mai este cineva creștin din moment ce nimeni nu știe să ierte sau măcar să înțeleagă? Nulitățile, veleitarii și frustrații distrug tot ce poate fi distrus: vârfuri, modele, mituri. Paraziții trebuie să trăiască bine, cu orice preț. Și pentru asta au nevoie de victime importante. Căci dacă s-ar înjura între ei nu i-ar băga nimeni în seamă. Sigur este că, de douăzeci de ani, au dispărut zâmbetele, bucuria unor victorii, încrederea și speranța. Și că dosarele sunt la fel de utile ca în primii ani postrevoluționari. Se deschid în rate, la cererea unor binevoitori care vor cu orice preț „adevărul”. Neavând pe ce să se urce pentru a fi văzuți, se cațără pe dosare. Și tot cu ajutorul lor își fac loc în față. Din păcate, Mitică al lui Caragiale sau Mitică al nostru nu mai are umor, este țeapăn, vigilent, important; costum gri, cravată roșie, pantofi ascuțiți. El nu are nevoie de adevăr. El vânează un post de consilier pe undeva și face totul să ajungă în parlament. Căci, pe cei de azi, nu adevărul, marile lor calități profesionale sau dosarele curate i-au propulsat în parlament, în guvern sau în diverse alte fotolii. Esențial li se pare să strângă destui bani nu numai de dragul prosperității partidului, ci și pentru mici și sarmale – cele mai eficiente „argumente” electorale ale zilelor noastre. Au mai rămas puține personalități nepătate. Deocamdată. Căci suntem în campanie electorală și am toate motivele să cred că până în decembrie nu va rămâne nimic nemurdărit. Erei ticăloșilor, de care vorbea Marin Preda, i s-au adăugat încă două decenii. Avem oare excepții de la această tristă regulă? Mă încâpățânez să cred că da, în ciuda a tot ce se petrece sub ochii noștri. **(iulie 2009)**

Urmărind munca guvernului, îmi vine în minte un exemplu cu care, demult de tot, la stagiile de psihiatrie, un laborant ne explica nouă, studenților, viziunea lui asupra ergoterapiei la bolnavii psihici. „Aduci un camion cu nisip, împarți nebunii în două grupe și îi pui la treabă: unii descarcă nisipul în timp ce alții îl încarcă la loc, în același camion. Cum n-ați înțeles?, se mira el. Important e să meargă treaba!” Cât despre viitor...

Acesta este un cuvânt absent din vocabularul politicianilor români. Prin decembrie, când se vor schimba multe lucruri, inclusiv coaliția, va începe, în buna tradiție, reformarea reformelor care au mai fost reformate într-o „Românie modernă”. Și așa mai departe. Mahalaua a învins definitiv, iar cei ce îi cunosc forța știu deja cum vor arăta viitoarele reforme și cine le va face. Căci incultura, agresivitatea și prostia sunt transpartinice. În acest context, dar dintr-o altă perspectivă, merită pomenită și consemnarea lui D.H. Lawrence: „M-a cuprins melancolia gândindu-mă la viitor, așa că m-am apucat să fac dulceață de portocale. Este uimitor cum te înveselești când rupi felii de portocale sau când freci podeaua”. Mai ales când știi să mânuiești și mopul. Ca în filmul nostru. **(septembrie 2009)**

In vremea asta, reformatorii simt nevoia să modifice tocmai Constituția pe care, de altfel, nu au respectat-o niciodată! În fond, o „țară muribundă” – vorba președintelui ei –, de ce să mai aibă nevoie de o nouă Constituție? Poate, eventual, de marșuri funebre. Iar apoi, fușereala, incompetența, nerușinarea și disprețul pentru lege, valoare și performanță sunt transpartinice și nu dispar odată cu schimbarea legii. Unii au făcut legătura între modificarea Constituției și un gând ascuns de dictatură. Dar pentru a stăpâni, a dicta, nu e nevoie să schimbi Constituția, ci să găsești lichelele potrivite, dispuse să execute ordinele. Iar la noi, unde partidele au ajuns să fie privatizate, nu se pune problema unei crize: vizonarii, reformatorii ne-au prisosit întotdeauna. Îi vedem, râdem de ei, dar nu facem nimic pentru a-i opri. Mai mult, starea în care ne găsim la două decenii după Revoluție ne poate conduce și la concluzia că atâția oameni au murit doar pentru a le da o șansă veleitarilor și psihopaților, celor ce ascund în subconștientul lor apreciable cantități de napalm spiritual. Cu toate că puțini dictatori au murit liniștiți în patul lor, fără să fie otrăviți sau împușcați, dictatura rămâne o mare tentație. Căci ridicolul nu ucide. Și nici disprețul cu care dictatorii își tratează lichelele. De altfel, faptele multora dintre ei au depășit așteptările oricărui scriitor. **(octombrie 2009)**

Căci astăzi, nu aceia care au luptat au importanță, ci cei care au vorbit despre luptă și despre țară. De altfel, se fură și se minte în numele dragostei de țară, a nevoii de reforme, fără odihnă sunt înlocuiți „oamenii lor” cu „oamenii noștri”, astfel încât haosul a atins desăvârșirea. În afară de propriile fotografii, pentru simplul fapt că n-au făcut nimic în ultimele două decenii, veleitarii nu pot oferi decât promisiunea unor reforme. Toate instituțiile statului au fost făcute praf. Nimeni nu respectă nimic, nimeni nu are teamă de nimic. Fluturând asigurarea că într-un stat democratic, membru al UE, nu este posibilă dictatura, veleitarii au reușit să reducă treptat la inactivitate exact instituțiile statului de drept. Dar nu veleitarii poartă principala vină, ci lichelele care se ascund în umbra lor, netezindu-le drumul. Din păcate, cei mai mulți dintre noi s-au obișnuit să renunțe la demnitate, acceptând să se vândă la un preț de nimic și, mai ales, să nu se implice. Între demnitate și mizerie există o incompatibilitate totală. În locul pâinii și al salariilor decente, oamenilor li se oferă reforme absurde și modernizări la înălțimea reformelor. Vor avea profesorii, medicii, magistrații salarii și condiții de muncă pe măsura nevoilor lor dacă se va face parlament unicameral? Va deveni agricultura mai performantă dacă vom schimba Constituția? Vor fi mai puține clanuri mafioate dacă aceasta se va rescrie pe gustul unui singur clan? I-au împiedicat oare constituțiile de până acum să jefuiască țara? Dacă vrem să mai existăm va trebui să ne reîntoarcem departe în timp la înțelepciunea marilor dascăli ai Școlii Ardeleni care au înțeles că viitorul unei națiuni depinde numai și numai de știința de carte. **(octombrie 2009)**

Sigur, lumea nu este cum am dori să fie. Își are ritmurile și căutările ei, care nu coincid întotdeauna cu ale noastre. De cele mai multe ori, îi place să se lase mințită pentru a nu fi obligată să-și asume răspunderea. Alteori nu își dă seama că odată cu votul își vinde la un preț de nimic și viitorul. Dar, la noi, viitorul este o noțiune de care, în realitate, nimeni nu este preocupat. Măine? Vom vedea mâine! Oricum, după cinci decenii privesc un film pe care l-am mai văzut de câteva ori. Tot un rai al impostorilor și diletanților, însă mult mai mare, mai consolidat. Doar chipurile sunt altele și, desigur, îmbrăcămintea. În paralel, ca și atunci, un alt teritoriu, imens, al celor care nu înțeleg ce li se întâmplă. Sau nu vor să înțeleagă. Totuna. Mă reîntâlnesc cu aceleași

întrebări, dureri și spaime la care, în urmă cu o jumătate de secol, credeam că există soluții, răspunsuri. Și astăzi mă încăpățânez să cred același lucru, însă știu prea bine că răspunsurile le găsesc doar cei ce le caută. Din nefericire, noi așteptăm, ca întotdeauna, să ni le dea alții. **(ianuarie 2010)**

Sigur, nu mă întorc înapoi împins de vreo nouă nostalgie pentru cercetare. De acum nu se mai poate face nimic. E mult prea târziu. Tristețea enormă care mă urmărește este că nici astăzi, dacă aș mai avea anii de atunci, căci pasiunea a rămas, nu aș putea face nimic în cercetare. Mai mult, aș fi fugărit, cum sunt toți medicii, în străinătate, de niște indivizi de o ignoranță „enciclopedică” și de o aroganță de care numai proștii sunt capabili. Despre cercetare se vorbește, cum am mai spus, numai când vine vorba despre DNA sau despre ANI. Doar aceste două instituții, ce țin, indiscutabil, de o epocă a infantilismului politic, mai justifică în vocabularul curent, păstrarea acestui cuvânt. Din păcate. **(septembrie 2010)**

Mă gândesc deseori la observația profesorului meu și la faptul că de atunci încoace numai de activiști ignoranți și fuduli a avut noroc această țară. Dacă, de exemplu, medicii pleacă, iar populația care mai rămâne în țară este lăsată pradă bolilor cronice, accidentelor dintre cele ce nu se mai petrec nici la aborigeni și, desigur, morții, cum pot fi numiți cei ce au creat și mai întrețin această situație? Adică cei ce omoară cu mâinile altora? Trăim într-un stat care nu mai există decât pe hartă, condus de un guvern ridicol, capabil doar să emită ordonanțe idioate, precum aceea care poartă numărul 58/2010. Nefiind în stare să accepte sfaturile specialiștilor, el se răzbună ținându-i la cozi aberante pe cetățenii care nu se grăbesc să moară. Din nefericire, ceea ce se întâmplă se va mai întâmpla, vorba înțeleptului biblic, atâta vreme cât cei ce stau la cozi, cei ce mor cu zile, cei ce rabdă de foame, cei nenorociți de ape etc., etc. se vor limita la a spune cu resemnare „Așa-i în România!” sau „Numai în România se poate întâmpla așa ceva!”. Oricum, câteva din idealurile postrevoluționare s-au îndeplinit: „Moarte intelectualilor!” și „Nu ne vindem țara!” pot fi bifate. Intelectualii lipsesc de unde le-ar fi locul sau, lăudând faptele

celui ce ne dirijează destinele, sunt ca și morți. Protestele și adevărul strigat fără ezitare le-au lăsat în seama raperilor și a cântăreților hip-hop. Țara a fost vândută la bucată, și ce a mai rămas din ea se negociază în Parlament, pe voturi. Dacă mai avem puțină răbdare, în curând, la Borș, la Nădlac, la Albița sau la celelalte puncte de frontieră, adevărații stăpâni vor scrie cu litere mari: „For rent”. **(septembrie 2010)**

Privind lucrurile prin obișnuita lentilă dâmbovițeană, ar trebui să spunem că nu există niciun motiv de panică: oricum suntem în urmă cu o sută de ani. Iar apoi, cei ce ne conduc, niște activiști șmecheri, incuți și fuduli se simt mult mai bine în veacurile de mult depășite. Țara, istoria și civilizația ei nu le spun absolut nimic. Și nici cuvinte ca performanță, specialiști, școală. Au lipsit de la Revoluție, la școli și facultăți au mers numai după diplome, iar într-un timp foarte scurt au reușit să facă în așa fel încât toate să meargă pe dos, astfel că uneori ești pus în situația de a te întreba dacă n-ar trebui să-i dorim răul acestei țări pentru ca lucrurile să se petreacă invers. După două decenii am revenit la mentalitatea de lagăr, la „fiecare se salvează cum poate”. Ura și agresivitatea au pătruns peste tot, chiar și în unele lăcașuri de cult. **(septembrie 2010)**

Toate câte se întâmplă dovedesc cu prisosință că lumea politică este dominată de niște afaceriști penibili, nerușinați, interesați doar de propria lor situație. Marile rezolvări, afacerile de orice fel se petrec în umbră, fără participarea justiției. Adică, nu se poartă ca niște oameni politici ce răspund de o țară, de viitorul și de demnitatea ei, ci precum niște bișnițari mărunți, care sunt convinși, ca toți cei ce i-au precedat, că au legături definitive cu eternitatea. Niciun proiect de ieșire din criză, nicio idee în afară de reduceri și tăieri de salarii sau impozități. Țara există doar pentru ca s-au născut ei. Pe palierul lor de activitate, acești „oameni politici” nu sunt mai buni, mai eleganți și mai profesioniști decât conaționali noștri din statele de unde sunt expulzați. Țara nu-i decât o vorbă pe care nu o înțeleg și nici măcar nu încearcă. Dar periodic, de ochii lumii, dau câte un spectacol de... democrație, deși s-a dovedit clar că fiecare ministru este încă o șansă ratată pentru țară. În zilele acestea, piesa jucată s-a numit Remanierea. **(septembrie 2010)**

Am avut privilegiul ca Mircea Iorgulescu, alături de alți patru mari critici de la „România literară”, să scrie despre romanul meu de debut, „Absentii”. Și tot lui Mircea Iorgulescu i s-a cerut să prefațeze ediția definitivă a „Fețelor tăcerii”, roman apărut nu demult în colecția „Biblioteca pentru toți”. Dar nu acestea ne-au legat, ci multe alte întâmplări care alcătuiesc o viață. În ultimii ani, când boala se dovedise imposibil de oprit, „vorbeam” prin e-mail aproape zilnic. Am toate motivele să susțin că un om poate fi cel mai bine cunoscut în asemenea împrejurări, când moartea este o prezentă concretă, dictându-i fiecare gest. Și trebuie să spun că a fost nu numai un intelectual de mare clasă, ci și un luptător extraordinar. Până în ultima clipă a vieții, când a fost nevoit să-mi scrie „Uf! Nu mai pot”, a trăit printre proiecte literare, obsedat de adevărul său, de țara de care nu s-a despărțit nicio clipă. Din nefericire, țara se desparte treptat de tot ce înseamnă valoare, educație, cultură. La fel ca în anii de după război, propagandiștii au murdărit totul. Drumul de întoarcere spre adevărata cultură va fi extrem de dificil, dar nu imposibil dacă, în sfârșit, românii își vor lua în primire țara. **(iunie 2011)**

Așa stând lucrurile, prinși de comerțul româno-maghiar, cred că a trecut neobservată propunerea unui important gânditor portocaliu, de înființare a unui minister al Competitivității. Personal, n-am reușit încă să aflu care i-ar fi atribuțiile, dar, ca întotdeauna, ideile mari își găsesc până la urmă drumul. Mai ales în România, unde s-a născut absurdul. Căci, la noi, niciodată nu e important de ce trebuie făcut un anumit lucru, ci pentru cine trebuie... Cât despre competitivitate, dacă este vorba de țară, locul nostru e sigur, din păcate: ultimii sau penultimii cam la toate. Chiar și acolo unde odinioară eram în frunte, și am fost la destule capitole, am revenit pe locurile respective. La mortalitatea infantilă, bunăoară, am ajuns pe primul loc în Europa. **(iunie 2011)**

Aici, pe Dâmbovița, sunt la modă guralivii, pitoreștii, cei cu „i-am spus-o” și „i-am tras-o”. Nu are importanță ce ai scris, ce ai făcut, ci cu cine te-ai dat. De două decenii nu încetez să mă mir văzând cine sunt procurorii și judecătorii timpului nostru și unde ne-au dus. Ca om, am trăit multe înălțări și căderi, suișuri și prăbușiri spectaculoase. Căci, se știe, lumea, grăbită, îi consumă cu aceeași poftă și pe cei buni, și pe cei răi. Și toate aceste jertfe nu rămân fără consecințe. Din păcate, și aici facem excepție. Să fie oare un blestem? Ne izolăm tot mai mult, nu mai comunicăm cu nimeni pentru simplul motiv că am încetat să mai comunicăm între noi. „Totul este eșuat în această țară. Asta e singura ei originalitate”, spusese mai demult Cioran. Deși mi-aș dori, deocamdată nu găsesc niciun argument să-l contrazic. **(iulie 2011)**

Cu mulți ani în urmă, în perioada în care eram secretar general de redacție la „Tribuna”, era obligatoriu ca de pe prima pagină să nu lipsească portretul Conducătorului și, desigur, editorialul consacrat ultimei sale cuvântări. Și atunci, nu doar cuvântările, ci și întâmplările erau previzibile, se repetau uneori până în cele mai mici detalii. Un coleg cu mult umor scria dinainte editorialul lăsând un loc liber pentru a-l completa ulterior cu numele localității în care Tovarășul urma să țină cuvântarea, rezervând, de asemenea, și câteva rânduri pentru citatul din ea. Uneori nici pentru acesta, căci nimeni nu era preocupat de ce a zis Conducătorul care, dacă vorbea liber, plimba aceleași îndemnuri prin toate localitățile și în toate vizitele de lucru, unde era așteptat cu șosele proaspăt asfaltate, pomi vopsiți etc., așa cum începe astăzi să fie întâmpinată și metastaza prezidențială, dl Emil Boc inauguratorul. Așadar, toate se repetă cu oarecare exactitate, chiar și întrebările care-ți vin involuntar în minte. Fără îndoială, și în prezent, diversivunile, argumentele celor ce apără citadela puterii sunt previzibile, căci nimic nu e bun: justiție, presă, poliție, armată, tineri și pensionari, medici, profesori, adică tot ce mai mișcă în acest spațiu geografic. Nu cred să existe tâmpenie care să nu se fi repetat ori să nu se fi spus încă. Mereu și mereu același déjà vu. „Era ticăloșilor” – despre care vorbea Marin Preda – este mai înfloritoare ca oricând. De ce am ajuns iarăși pe mâna lor la nici două decenii de la Revoluție? **(august 2011)**

Astăzi, fac imposibilul să-mi regăsesc țara din suflet, țara pe care am visat-o și am așteptat-o cu răbdare întreaga viață. Pe cei ce au luptat pentru a-i readuce hotarele în limitele firești sau pe cei ce au construit tot ce a existat sau încă se mai poate vinde, țara i-a transformat în cerșetori. Unii, la propriu, îți arată disperată și rușinați taloanele de pensie și rețetele care nu mai pot fi onorate. România este risipită în lume, trăiește cerșetorind pe la marile porți. Nu se mai afirmă prin spirit, sport sau hărnicie, ci prin hoți, curve și bișnițari. În locul demnității și îndrăzelii alege mereu suferința. Cu toții știm ce ar trebui făcut înainte de a fi foarte târziu, dar nimeni nu mișcă un deget. Același doctor, Yalom, spune că „pentru a deveni înțelept trebuie să înveți să ascuți câinii sălbatici care latră în pivnița ta!” Din păcate, de atâtea ori m-am iluzionat că acești câini există și latră, dar de câțiva ani am ajuns să mă întreb dacă la noi mai este valabilă vreuna din înțelepciunile, legile și practicile altora. **(august 2011)**

Fiindcă vorbim despre ce le-am mai putea arăta turiștilor, pe lângă „traseul roșu” (pe urmele lui Ceaușescu), una din marile aberații ale acestui moment este tentativa unora de a înființa muzeul comunismului, cel mai convingător argument că enoriașii lui n-au nicio legătură cu realitatea. Care realitate ne demonstrează cu cifre că în actualele condiții, Ceaușescu ar câștiga alegerile din primul tur! Priviți cu toată obiectivitatea, suporterii muzeului nu sunt decât niște bieți propagandiști de partid care se bazează pe marea ignoranță a celor ce ar putea finanța un asemenea proiect. Iar apoi, când dezafecți spitale, când comasezi universități și desființeți școli, când o mare parte dintre acestea nu au aviz de funcționare, numeroase cursuri ținându-se „provizoriu” în case țărănești, iar multe dintre mașinile ce ar trebui să transporte elevi sunt pe butuci, nu cred că un asemenea muzeu este prioritar. Comunismul sau ce a fost el este, fără îndoială, o parte a istoriei noastre și nu va putea lipsi din niciun manual de istorie, dar important este și cine scrie acest delicat capitol. Oricum, studiul lui trebuie lăsat în seama cercetătorilor și nu a activiștilor verzi-portocalii, care, în anii cei mai triști, au trăit prin zonele selecte ale Capitalei fără să fi aflat ce au însemnat cartelele de carne, pâine, ulei și zahăr. Ca să nu mai vorbim despre CV-urile părinților acestora... **(septembrie 2011)**

De zeci de ani s-a cultivat atâta ură și atâta ignoranță, încât avem nevoie de alte muzee, de multă cultură pentru a uita ce a fost și, mai ales, ce este. Iar apoi, nu ne grăbește nimeni și nici nu există pericolul să se reîntoarcă această orânduire în condițiile feudalismului nostru și a sclavagismului spre care ne îndreptăm. Așadar, înainte de a face primul pas spre o asemenea aiureală propagandistică, ar trebui să privim cu răspundere în prezent, dar și în trecut, spre a vedea ce a mai rămas din urmele trecerii noastre prin istorie, căci eroii adevărați au fost aruncați de pe socluri de către niște bieți pigmei care n-au știut niciodată că, înainte de a fi europeni, am fi obligați să fim români! Că trebuie să trăim într-o țară adevărată și nu într-un spațiu al tuturor clanurilor și bișnițarilor. **(septembrie 2011)**

Din păcate însă, recădem prea repede pentru a deveni ceea ce am fost, ne împăcăm mult prea ușor cu propriile defecte. Este și motivul pentru care în scurt timp am pierdut o mare parte din ceea ce câștigaserăm prin curaj și inteligență, am cedat teritorii fără să tragem un glonț pentru că și conducătorii acelor timpuri, în ciuda sonorității numelui lor, s-au risipit într-un politicianism penibil, lăsându-se în seama drobului de sare care, până la urmă avea să cadă, a văicăreliei neîncetate și, firește, a resemnării. Cei puțini care am mai rămas din generația mea ne-am început viața sub o dictatură și avem toate șansele să o sfârșim sub alta, doar aparent diferită, nuanțele schimbând ușor percepția celor superficiali. **(octombrie 2011)**

Prin urmare, este România așa cum o descriu toți cei ce se ocupă de noi în clipa de față? Fără îndoială, este și așa, mai ales că nimeni nu se străduiește să-i prezinte și cealaltă față. Acel „protest” din Pitești ne exprimă exact cum suntem acum: fără nicio încredere în noi, fără vreo certitudine, fără vreun proiect de viitor. Și asta pentru că tocmai cei ce ar trebui să ne arate drumul tac sau lipsesc, iar alții chiar au reușit să convingă o parte a nației că locul lor este în altă parte, undeva în lume, că imnul României este agresiv,

miturile noastre false, la fel ca și istoria. Fiindcă pe soclurile marilor înaintași s-au cățărat impostorii și veleitarii. Cum să ne respecte alții când nu ne respectăm noi înșine? Este imposibil de realizat un recensământ al proștilor, dar cei mai vizibili sau idioțeniile cele mai evidente sunt cunoscute de oricine, astfel că este la îndemâna tuturor să descopere că răul și hoții cei mai mari se află în țară și nu în Franța sau aiurea. Nu românii din metrourele pariziene îi fac cel mai mare rău României, ci aceia de pe coasta de Sud a Franței. Printre alții... din păcate, generația mea se poate recunoaște în demonstrantul solitar de la Pitești. Căci, culmea ironiei, am ajuns iarăși în situația de a fi stăpâniți de activiști aroganți și incultți, trăindu-ne dramatic eterna corigență la istorie. **(octombrie 2011)**

La Sibiu, cu ocazia canonizării lui Andrei Șaguna, președintele patriei noastre spunea cu siguranța-i obișnuită: „Șaguna a înțeles că școala, educația, cultura sunt elemente de perenitate ale unui popor”. Din păcate, sub președinția Domniei Sale, tocmai aceste „elemente de perenitate” s-au distrus cu furie, astfel că România există mai mult în geografie. Căci nimeni nu respectă nimic, nici legi, nici credințe, nici valori, nici trecut, iar de viitor nu mai poate fi vorba. Cei buni părăsesc țara, iar „învingătorii” umilesc, omoară, batjocoresc, fură și amenință de la înălțimea banilor, a averilor ori a săbiilor ninja. Restul populației își trăiește viața pe la cozi: mulți se poartă ca sălbaticii, se bat pe moaște, pe apă sfințită, tigăi și cratițe, pachete și daruri de orice fel, pe tot ce se promovează cu reducere. Adică din nevoia de a supraviețui. **(noiembrie 2011)**

Cu prilejul sfințirii lui Andrei Șaguna, de exemplu, am aflat cum râde și cum hohotește Traian Băsescu rătăcit printre popi, și nu ce a făcut acest uriaș prelat, sutele de școli înființate, bursele și publicațiile pe care Ardealul i le-a datorat. E drept, nu-i un sezon al școlii... Țara noastră are guvern, un guvern de formă precum sunt și toate celelalte instituții care acționează de parcă s-ar afla în exil. Și, într-un fel, se află, căci popularitatea, 10 la sută, cam asta înseamnă, dincolo de faptul că adevărații conducători, cei ce dau ordinele și urmăresc executarea lor, locuiesc departe, peste mări și țări, iar dintr-un birou oarecare de la FMI știu ce a mai rămas de vândut, ce mai trebuie sacrificat pentru victoria globalizării. **(noiembrie 2011)**

In zilele acestea s-a vorbit mai mult ca oricând despre umilință. Discuția a fost provocată de președintele patriei, care a ajuns la concluzia că deține funcția cea mai expusă umilințelor. Cu alte cuvinte, din perspectiva sa, numai președinte să nu fi!

În ceea ce mă privește, mă grăbesc să recunosc sincer că nu mă simt bine când nu numai cei ce conduc Statul sunt, pe drept sau pe nedrept, umiliți, ci și orice sportiv, artist, om de știință, simplu cetățean, căci vorbele respective, dar și faptele celui care le-a iscat se răsfrâng și asupra mea. Mulți ani, așadar, am dus în spinare, indiferent pe ce meridian ne-am fi aflat, vina de a trăi în regimul Ceaușescu, de a suporta teroarea și, firește, comunismul cu particularitățile lui balcanice. În același timp, marii lumii îl primeau, îi satisfăceau toate capriciile, pe când noi, simpli cetățeni, gazetari, scriitori, specialiști, ce vom fi fost, suportam acuzația de a-l avea în fruntea statului. El vindea, la propriu, cetățeni români de diferite etnii, dar nimeni nu sufla o vorbă despre cumpărătorii care erau la fel de vinovați. Până și dizidenții, în lumea dizidenților, mai târau după ei „prestigiul” țării. După Revoluție, am cărat în spinare mineriadele, așa cum li s-a părut multora, și nu faptul că l-am răsturnat pe cel mai brutal dictator și că libertatea a fost plătită cu sânge. Astăzi, suntem obligați să suportăm izolarea, mahalaua și degradarea pe care le datorăm clasei politice „în frunte cu...” sau „sub conducerea înțeleaptă a...” – ca să folosesc foarte potrivitele sintagme ale activiștilor de altădată. A fost la îndemâna oricui să observe că fiecare intervenție a președintelui a fost, vorba poetului, „lung prilej de vorbe și de ipoteze”. **(martie 2012)**

Ca bărbat cu cea mai importantă misiune în stat nu a știut să ierte și să înțeleagă, prin urmare, era firesc ca la rândul său să nu fie iertat. S-a văzut că președintelui îi place lupta, dar, dacă nu stăpânești toate armele, poți pierde ușor, mai ales când din arsenal îți lipsesc generozitatea, prietenia, compasiunea, înțelegerea și respectul pentru adversar. Din Evul Mediu încoace, sau din epocile în care existau doar stăpâni și slugi, obiceiurile s-au mai schimbat până și în mica noastră Valahie, chiar dacă nu toate. Așa că să te păzească Cerul de răzbunarea slugilor care, la noi, cum reiese din opera gazetărească a unora, sunt în așteptare, cu bagajele făcute, deși cocoșii n-au cântat a treia oară. În același timp, o altă parte a servitorimii dă semne grave că și-ar pierde memoria, iar nu puțini lucrează din greu la biografii noi revăzute mult și

adăugite, contrar învățămintelor istoriei – că prin șmecherii poți câștiga o luptă, două, dar nu și războiul. Prin urmare, m-am oprit asupra câtorva dintre amănunțele pe care le-am observat urmărindu-i la televizor evoluțiile zilnice pentru că, sincer, mă preocupă tristețea prezidențială, mai ales că nu o dată m-am întrebat care sunt cauzele ei și dacă îl tulbură sau preocupă într-o mai mare măsură și tristețile noastre, dacă pentru Domnia Sa acestea au vreo importanță. Personal am schimbat cu Domnia Sa vreo trei fraze o singură dată, când m-a „eliberat” din funcția de președinte al ICR. Iar înainte de asta, doar niște saluturi, la aeroport, când asistam la plecările și sosirile celor doi președinți care l-au precedat. Cu toate astea însă, am ajuns să-l cunosc mai mult decât mi-e necesar. Ca președinte, a deținut totul, inclusiv afecțiunea de care Ceaușescu s-a bucurat doar în cele câteva zile ale „Primăverii de la Praga”. Prin urmare, vina pentru sentimentul care-l obsedează îi aparține în exclusivitate. Privindu-l de pe băncuța mea neangajată politic, sunt convins că în acest moment nu vorbele care i s-au spus și nici chiar inventarul păcatelor sale, absolut reale și incontestabile, ar trebui să-l umilească, ci câteva întâmplări petrecute sub ochii noștri în aceste zile. Nu mai vorbesc despre starea jalnică a învățământului și sănătății, despre anonimul desăvârșit în care se zbate țara, ci despre câteva nenorociri mai convingătoare decât tomuri întregi de analize. **(martie 2012)**

Demult, pe vremea Răposatului, circula un blestem cumplit: „Dar-ar Dumnezeu să trăiești numai din salariu!” Cine și-ar fi putut imagina că, după mai bine de două decenii de la Revoluție, salariile, oricum foarte mici, vor fi reduse? Și sunt atât de reduse, încât, pentru mulți, mizeria socialistă de odinioară pare o plăcută amintire. Oricât ar părea de ciudat, uneori mi se face dor de golani și de analfabeții de odinioară care furau doar niște whisky sau câteva cartușe de Kent și nu mari bucăți din țară. Căci hoții de acum au ajuns să-i vândă nu numai bogățiile, ci și istoria, tradițiile și miturile. Nu știu dacă lucrul acesta ține de vârstă ori de experiență, dar, oricum, de un timp nu mai privesc înapoi cu mânie, pentru că nici nu știu cât de înapoi să privesc, până unde și în ce veac să mă opresc. Pentru că manierele epocii de piatră și ale celor care au urmat-o, gândirea și practicile de atunci se regăsesc în întâmplările ce au loc, azi, sub ochii noștri. Înainte de toate însă, nu am absolut niciun motiv să mă mândresc cu vreo victorie postrevoluționară câtă vreme, dacă ar candida, Ceaușescu ar câștiga alegerile

din primul tur, cu un procent umilitor pentru noi. Chiar și pentru mine, care l-am iubit doar trei zile în timpul invaziei din Cehoslovacia. **(martie 2012)**

Se știe, pe pământ coexistă toate epocile și vârstele prin care a trecut omenirea, iar în partea aceea de țară, zăpezile și ploile ne atrag atenția că încă nu ne-am plătit datoriile față de Evul Mediu, că nu numai țărani, ci și politicienii, prin maniere, indiferență sau cinism, au rămas tot pe acolo. Privind drumurile, căile ferate, pământul lăsat în paragină, orașele moarte, industria vândută până la ultimul șurub, nu poți să nu te întrebi dacă nu cumva țara a luat-o înapoi, spre începuturi, pentru a reconsolida tot ce am făcut în grabă, uneori împinși din spate de istorie. Fără să vreau, în unele momente sunt tentat să spun că țara arată ca țărani ei: unii risipiți în lume, alții așteptând prin marile capitale mila din partea unor biserici, iar cei mai mulți, bolnavi, umiliți, copleșiți de datorii, în satele pe care nu au puterea sa le părăsească, vânzându-și adesea voturile unor escroci pe un kil de zahăr sau de ulei ori pe niște cizme de cauciuc... Toți le-au vrut binele, dar ei au rămas așa cum ni i-au trădat zăpezile și ploile. Urmele adânci ale timpului și istoriei de pe chipurile lor mă obligă să vorbesc despre ei așa cum am făcut-o de atâtea ori, adesea în zadar. Odată ce au devenit colectivști, după amenințări și umilințe inimaginabile, și-au visat pământul lor, iar unii, în munți, au luptat pentru el cu arma în mână pentru ca astăzi, când se numesc fermieri, să nu aibă cu ce să-l lucreze, să-l privească resemnați cum se sălbăticește. Acestea sunt darurile Revoluției și modul nostru de a le fi recunoscători celor ce au făcut ceva pentru țară. **(mai 2012)**

Am privit în urmă și pentru că în acest moment politic de revenire la normalitate, țărani ar putea să ne salveze încă o dată cu condiția ca noii noștri guvernanți să privească fără prejudecăți, cu luciditate, în jur și, desigur, să nu ignore marile voci ale istoriei și culturii noastre. Cele care ne-au îndemnat întotdeauna să facem o țară pentru noi și nu pentru a fi pe placul altora. În 1924, Rebreanu scria: „De o sută de ani se propovăduiește „europenizarea” noastră pe toate cărările. Oameni de Stat, scriitori, filozofi, artiști,

încântați de binefacerile civilizației, ne-au impus tot ce s-a făcut aiurea în mod organic. Avem constituție belgiană, legi franceze, parlamentarism britanic, literatură futuristă, pictori expresioniști, democrație, capitalism... Avem de toate și totuși simțim toți că n-avem nimic. Constituția noastră belgiană, legile noastre franceze, parlamentarismul nostru britanic au rămas vorbe goale, care se repetă papagalicește la întruniri și prin ziare; literatura și artele, cu cât mai extravagante, cu atât mai izolate și fără nicio înrâurire asupra celor cărora se adresează: democrația noastră nu trăiește decât în ideologia câtorva naivi, precum capitalismul nostru e un nume nou pentru vechea robie a celor mulți de către o mână de îndrăzneți...

O sută de ani de asemenea europenizare n-a tăiat pofta unora de a continua experiențele. Ni se cere să stăm cu ochii mereu spre Apus sau spre Răsărit și să facem întocmai ce se face acolo. Noi înșine parcă am fi incapabili de orice creații. Și chiar de orice eforturi rodnică. Geniul nostru să se corcească în corsete străine fără de care parcă n-am fi în stare să creștem”. Dacă din enumerările lui Rebreanu nu ar lipsi Marele Licurici, textul ar părea scris mai zilele trecute. În celebrul său „Discurs de recepție” rostit la Academia Română în 20 mai 1940, marele romancier stăruie asupra aceleiași obsesii: țărani român. „Dar, la rândul ei, țara nouă, pentru care țărani român a jertfit și a sângerat cel mai mult, trebuie să-i înlesnească și lui soarta mai bună ce i se cuvine. Nu prin fraze și hârtoage, nici prin pomeni și făgăduieli deșarte, ci printr-o educație nouă care să-i asigure munca rodnică și traiul omenesc. Și mai ales, și poate mai presus de toate, dându-i ceea ce râvnește de multe veacuri fără încetare și în zadar: lumină și dreptate.” Ar mai fi de adăugat că peste o lună România a intrat în război, sute de mii de țărani în uniforme militare și-au dat viața în numele întregirii țării, după care, lumina a venit de la Răsărit împreună cu comuniștii, ca astăzi, fiii și nepoții acestora să devină anticomuniști și să susțină cu vehemență că lumina a venit întotdeauna de la Apus. **(mai 2012)**

M-am convins mai târziu că întotdeauna, atunci când ai cea mai mare nevoie, apare și omul potrivit care îți spune ori îți reamintește ceea ce trebuie să știi neapărat. Cam aceeași întrebare mi-o pusese și profesoara mea de psihiatrie care, după un referat ținut în cadrul cercului de psihopatologie literară și încheiat cu aplauze, a comentat

fără urmă de indulgență: „Ai spus absolut tot ce ai știut. Dacă cineva ți-ar mai fi pus și alte întrebări, te făceai de râs pentru că n-ai lăsat nimic interesant de rezervă pentru discuții, pentru bis, cum spun muzicienii!”. Profesoara avusese dreptate, dădusem tot ce știam, dar observația ei și întrebarea prietenului meu m-au urmărit neîncetat și toate lecturile mele s-au așezat în umbra lor. De atunci înainte însă, mi-a fost imposibil să nu folosesc aceeași unitate de măsură și pentru alții, deși nu le-am mărturisit acest lucru niciodată. Urmărind drumul mai multor intelectuali, mai ales al celor autodeclarați în, de-acum, numeroșii ani postrevoluționari, nu pot să evit cel mai trist dintre adevăruri: nimic pentru țară, totul pentru ei. Au încercat să dărâme sau măcar să murdărească statuile clasicilor, să lupte cu cei mai în vârstă decât ei. Una din marile isprăvi postrevoluționare a fost să descopere sexul, pe al lor și pe al altora, cam cum se întâmplă în viață pe la vârsta de 3-4 ani. Prima frază dintr-o carte despre starea gândirii lor politice, culturale și filozofice cam în aceasta sferă ar trebui căutată. Dreapta sau stânga, dar mai ales dreapta are legătură, în cele mai multe dintre cazuri, cu partea pe care se află casieria. Și cred că singura lor teamă este faptul că românii s-ar putea deștepta! **(mai 2012)**

Ar fi trebuit să vorbesc despre alegeri ca despre un important semn de intrare în normalitate și, desigur, ca despre o garanție că școlile și spitalele desființate vor fi repuse în circuitul firesc. Din păcate însă, nu pot trece cu vederea faptul că prin Transilvania bântuie cam demult, și tot mai frecvent, niște fantome care răspândesc iarăși ură și mârânie.

De 92 de ani, maladia de care suferă acestea se numește Trianon, iar când se apropie 4 iunie, Transilvania se umple de honvezi în uniforme și cu drapelele de altădată, se dezgroapă și se îngroapă morți și trimișii „țării-mamă”, se poartă de parcă românii ar fi o etnie neînsemnată, pe cale de dispariție, o populație apărută în spațiul transilvan mult după cea maghiară. Fantoma din acest an are un nume: Kover László și este președintele Parlamentului ungar. Cum era de așteptat, n-a venit singur, ci a trimis pe alte căi cenușa lui Nyiro Iózsef, „apostolul secuilor”, poet și gazetar, iar în restul vieții un antiromân și un antisemit înflăcărat fără nici cea mai mică asemănare sau legătură cu Mircea Eliade, Emil Cioran sau Lucian Blaga, cum s-a spus. **(iunie 2012)**

După Revoluție au apărut noii internaționaliști care au sustras istoria și cultura românească dintre preocupările noastre majore. Și nu numai că au desființat școli, dar au vândut pe sub mână până și mari capitale din istoria României. Bagatelizând totul, Transilvania mai este confundată cu Boc și cu cei ce, de dragul unor voturi, au minimalizat orice lege, regulă, instituție. Azi suntem o țară spoliată de valorile ei, o țară fără sfinți, o tarabă de pe care oricine poate cumpăra orice. Kover László ne face „barbari”, deși nu îmi amintesc ca noi, românii, să fi fost aceia care au scos copiii cu baionetele din burta mamelor. În ce mă privește, nu i-am confundat niciodată pe unguri cu coechipierii președintelui Parlamentului maghiar. Confrații mei din Cluj, scriitorii maghiari, precum și numeroșii profesioniști cunoscuți acolo mi-au impus respect și admirație nu numai pentru ceea ce au scris, ci și pentru că am fost pe aceeași baricadă în anii cei mai grei ai „epocii de aur”. Prin intermediul lor am cunoscut, cu incontestabil folos, cultura și civilizația maghiară. De aceea nu cred că trebuie să tăcem când golani și bișnițarii noștri și ai lor își dau mâna peste sau pe sub frontiere. Transilvania a fost și trebuie să rămână un spațiu al toleranței, iar agitația acestor apostoli ai urii, dărâmarea statuii mitropolitului Șaguna din Ungaria sau incendierea casei lui Avram Iancu din Târgu Mureș nu sunt exemplele cele mai potrivite de toleranță, după cum nici blestemarea neîncetată a Trianonului. Dacă timp de aproape o sută de ani aceasta nu a dat niciun rezultat, poate că ar fi nevoie de alți politicieni, nu de altă istorie. **(iunie 2012)**

Aici, unde s-a născut absurdul, s-a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple: președintele Traian Băsescu a scăpat și de a doua suspendare și, probabil, se pregătește pentru a treia. Dar nu înainte de a-și plăti polițele, căci răzbunarea face parte din zestrea sa psihologică. Războiul de gherilă se va purta cu și mai multă violență, pe toate fronturile, dosare există, alte mijloace nu-i lipsesc și, mai ales, nu duce lipsă de luptători fideli. Dacă victoria sa a decis-o o singură judecătoare, este greu de imaginat că nu este pregătit arsenalul pentru opoziții care, chiar dacă sunt de ordinul milioane, nu au de partea lor decât votul cu care, cum s-a dovedit, nu au putut înfrunta armata de procurori care a bântuit și mai bântuie peste tot, când cu „Biblia” în mână,

când cu citațiile. Cetățenii nu au experiența unor asemenea „exerciții democratice” și nici strategii corespunzătoare. În plus, în buna tradiție, românii fac un lucru ca lumea abia după ce au ratat toate celelalte variante sau drumuri pe care le străbat nu grație rațiunii, ci întâmplării. **(august 2012)**

Sigur, la o privire superficială, aici, „la porțile Orientului”, nimic nu e normal, firesc, tratat cu toată seriozitatea; țara a fost transformată într-o mahala jalnică în care se poate întâmpla orice, oricând, mai ales că sentimentele dominante întreținute cu strășnicie sunt ura și setea de răzbunare. La noi, șmecherii, golanii, bișnițarii și impostorii și-au impus „morală” lor: nu se respectă nicio lege, deși legile sunt invocate mereu. **(august 2012)**

Interesează doar adversarul politic, competitorul și, o dată la patru ani, cetățeanul simplu, votantul. Odată obținute voturile, „omul politic” se angajează într-o piesă stupidă numită de obicei „joc politic”. Apoi, pe măsură ce urcă la etajele de sus ale puterii, i se exacerbează vechile defecte, dar, mai ales, dobândește altele, noi. Pascal de Sutter, un celebru specialist în psihopatologie politică, pe care l-am menționat deseori, este de părere că „nebulia la un om politic este cam ca tuberculoza pentru minerii din epoca lui Zola, o boală profesională, un risc greu de evitat”. Un alt specialist în psihiatrie, Thomas Szasz, este pomenit, printre altele, pentru fina lui observație: „Când un om îi vorbește lui Dumnezeu, se spune că se roagă. Când Dumnezeu îi vorbește unui om, se spune că acesta din urma este schizofren”. Dar când un om se crede atotputernic și atoateștiutor cum poate fi el definit, în ce categorie intră? **(august 2012)**

In lumea în care dialogul și compromisul sunt zeificate, întotdeauna armele și forța, în general, conving mai ușor decât diplomații. Cei cu mentalitate de slugă dau orice pentru o strângere de mâna sau chiar pentru un zâmbet, o aprobare, dar nu țin seama de ceea ce au pățit alții ca ei după ce și-au plătit zâmbetele. **(august 2012)**

In această țară, așa cum era și este ea, mi-am făcut studiile, și nu orice studii, și sunt deplin conștient că, fără ajutorul ei, probabil că n-aș fi trecut de cele patru clase obligatorii. Mai mult, această țară mi-a pus la dispoziție aproape toate cărțile necesare, dorite sau numai visate și, se înțelege, chiar și dascălii care, la timpul potrivit, în ciuda nesfârșitelor interdicții, m-au învățat ce să aleg. În România, cu toți securiștii, activiștii și turnătorii ei, mi-am publicat romanele și am învățat că nimic nu se obține fără luptă și că fiecare înfruntare sau clipă îți poate hotărî destinul pe termen lung. Așadar, sunt, atâta cât sunt, pentru că am învățat să lupt pe acest teren accidentat unde, dincolo de multe altele, se află mormintele părinților și ale tuturor celor ce i-au precedat de vreo șapte veacuri. Aici mi s-au născut copiii și tot aici mi s-a părut că ar fi locul cel mai bun să trăiesc. Ca medic, aș fi avut posibilitatea să lucrez oriunde, ba chiar – contaminat de Aldous Huxley, de cercetările făcute împreună cu dr. Osmond – să-mi continui aprofundarea acestor studii care mă fascinaseră în tinerețe. Dar, oricât ar părea de ciudat sau de nechibzuit, nu am părăsit țara, pentru că m-am simțit obligat să-mi plătesc o datorie pe care nu mi-a cerut-o nimeni. Și pentru care m-am pregătit cum am știut mai bine. Am făcut tot posibilul să-i cunosc pe câțiva dintre performerii acestui timp pentru a verifica dacă mă aflu pe o poziție morală corectă, dacă simt cu adevărat pulsul vremii în care trăiam. Dar l-am simțit doar pentru mine, căci peste ceea ce am construit într-un deceniu și jumătate – o instituție complexă, cum nu au în lume decât câteva țări – se întinde copleșitor sentimentul zădărniceii. Cu banii ICR-ului, președintele și-a plătit laudătorii, că doar nu dădea din leafa domniei sale, mai ales că nu răspunde nici măcar „în fața Marii Adunări Naționale”. De altfel, cu mult înaintea ambasadorului american, a descoperit un amănunt esențial pe care-l știau doar comuniștii: că „tirania majorității trebuie să fie controlată de către rațiune”, iar la noi numele rațiunii îl știe oricine, căci are sediul la Cotroceni. Dacă tot nu a aflat că literatura română este mult mai mult decât ce știe Domnia Sa, cu miliardele cheltuite pe gloria unui candidat putea să-și cumpere de-a dreptul un laureat Nobel, o celebritate mondială incontestabilă. **(octombrie 2012)**

In fotbal, se practică de mult astfel de tranzacții, la fel și în politică, unde antrenorii ne sunt foarte bine cunoscuți: Barroso, Merkel, Reding etc. O țară pentru o strângere de mână și o poză în grup nu e de lepădat. Căci înainte de a iubi Europa, președintele nostru ar fi fost obligat să iubească România care, până nu demult, până la referendum adică, a fost ignorată. O țară căreia, vorba lui Daniel Morar, „i-ar fi putut face și mai multe dacă nu l-ar fi împiedicat Constituția”. Dar, pentru că am pomenit de creșa prezidențială, trebuie să spun că, parcurgând blogul domnului Victor Ponta, m-a uimit identitatea de gusturi președinte – premier: Cărtărescu! Nici nu se putea altfel. Unde se înșală amândoi, este că nici măcar ideologia nu-i desparte. La noi, dreapta și stânga sunt în realitate simple speculații teoretice. Pentru mulți dintre cei care fac parte din gruparea cunoscutului scriitor, a fi de dreapta ține de mână cu care iau banii. Doar atât. Textul premierului, așa cum l-am priceput eu, este semnul că intelectualii lui Băsescu ar putea avea viitorul asigurat. Sper din toată inima ca aceste coincidențe să se oprească aici. Deși, în câteva poziții importante, am văzut că proștii lor sunt înlocuiți cu și mai proștii noștri. O democrație veritabilă nu se poate consolida cu șmecheri, incuți, bișnițari și gargaragii. Cu paraziți aflați mereu în căutarea unui câine care să-i treacă strada. Am o rezervă nesfârșită de admirație pentru cineva care ar învăța în sfârșit să întrebe, să spună nu, când este cazul, și să știe că, înaintea guvernanților de azi, pe scaunele lor au stat nu numai javre și lichele, ci și niște sfinți care au făcut România Mare. Și cărora nu le-a fost rușine să spună că sunt români... **(octombrie 2012)**

Mă simt anacronic într-o lume sărită din balamale căreia nu-i pasă de propriul ei viitor: s-a încredințat proștilor și acum nu mai are puterea să scape de ei și de puțoi gălăgioși care au descoperit că drumul spre... Tipperary, dacă faci gălăgie, se poate scurta. Cândva, nu-mi amintesc exact unde anume, Gramsci pomenise un proverb african: „Dacă mori, îți mai rămâne o șansă. Dacă ești prost, nu îți mai rămâne niciuna”. Treabă valabilă în Africa, dar nu și la noi. **(octombrie 2012)**

Nu am publicat de mult. Pur și simplu nu am putut. Un sentiment amestecat, de inutilitate, greață și umilință îmi îndepărta degetele de tastele computerului. Nu m-am mai întrebat ca altădată „la ce bun?”, căci, de la o anumită vârstă, vorba înțeleptului rabin, avem mai multe răspunsuri decât întrebări. Și o experiență care, pe mine cel puțin, m-a convins că, azi și aici, în acest spațiu geografic și spiritual, oricât aș scrie și cu oricâtă forță și talent, nu voi izbuti să clintesc nici măcar un fir de păr de pe creștetul lichelelor româno-europene care stăpânesc absolut totul cu o nerușinare paralizantă. **(octombrie 2012)**

M-am vindecat cu multă greutate de iluziile prer evoluționare: sunt conștient că scriu numai și numai pentru a mă salva pe mine însumi. Uneori, mai ales în momentele de oboseală sau de derută, privesc în urmă, la anii de început, când eram convins că lumea poate fi schimbată și că scrisul poate contribui substanțial la trezirea conștiințelor și la întreținerea speranței. Mai mult, în zilele acelea nesfârșite din decembrie '89, față în față cu armata, când soarta Revoluției era departe de a se fi decis, mă iluzionasem că, în îndârjirea cu care oamenii, disperajii istoriei, își strigau nevoia de libertate, era și ceva din dârzenia cu care noi, câțiva, nici comuniști, nici anticomuniști, ci simpli scriitori, ne-am bătut pentru fiecare cuvânt, pentru ca literatura să nu coboare, să rămână cu adevărat literatură. **(octombrie 2012)**

Omul nou, conceput în creuzetele comuniste de odinioară, a apărut abia după Revoluție: primitiv, agresiv, incult, plin de ură. Din cauza lui, ștacheta a coborât mai jos ca oricând în istorie. De multe ori, am sentimentul că, într-un fel, ne-am întors în epoca invaziilor barbare. Atunci, de frică, refugiindu-se în munți cu puținul pe care-l aveau, oamenii pârjoleau totul în urma lor, otrăveau fântânile și așteptau ca vremurile să se mai liniștească. Prima biserică din satul meu, de exemplu, era, cum spune memoria locului, una pe roți pentru ca în timpul numeroaselor invazii tătare să o poată duce sătenii cu ei în munți, unde se știau în siguranță, deoarece prin

pădurile de fag nu se putea trece călare. Azi, omul nou se dovedește mult mai eficient decât orice hoardă barbară: a distrus orașe, a vândut pe nimic tot ce se putea vinde și, treptat, a ajuns ca nimic să nu-i fie mai străin decât limba, istoria, cultura și tradițiile propriului său popor. Oricum, de el nu mai ai unde să te ascunzi: îl găsești peste tot, în vârful munților, la mare, în cele mai sofisticate locuri, oriunde sunt ființe umane cărora se simte obligat să le arate bogăția și manierele sale. Marea lui pasiune: aceea de a sluji. De a fi servitor model. Hanii, pașalele, caimacanii vremii noastre poartă alte nume: Barroso, Gordon, Reding etc. Care sunt tot un fel de vătafi incolori, inodori, insipizi. Prilej de studii asupra unor noi tendințe în gândirea contemporană: „Suveranitatea limitată: de la Brejnev la Barroso!”, „Justiția europeană de la Vișinski la Reding” sau „Scrisorile Monicăi Macovei către Europa democrată și populară”. **(octombrie 2012)**

Iată, neverosimil aproape, au apărut primele semne de normalitate, acum, la sfârșitul unui an umilitor, dominat de sărăcie, circ infantil și ură. Este greu de crezut că ea se va putea impune, deși au trecut 23 de ani de la Revoluție. Noi nu suntem pregătiți pentru nimic, mi-a temperat odată entuziasmul un bun prieten: vântul, ploaia, zăpada, apele, soarele ne găsesc întotdeauna descoperiți, deși se știe că, de la începutul începuturilor, în zona noastră ninge și plouă! În valurile de ură și de prostie, biata normalitate se pierde. De la ultimul război încoace trăim într-o lume de activiști și de bișnițari care au reușit să drezeze țara – atât cât mai există –, încât suportă aproape orice, căci unitatea de măsură a valorii unui individ se judecă după loialitatea față de un partid și, desigur, față de șefii acestuia. În rest, din talciocul ideologic de la noi nu se degajă nicio altă idee, nicio tendință, niciun proiect de viitor. **(decembrie 2012)**

Continuăm să supraviețuim după regulile din epoca fanariotă și, la fel ca atunci, singura piesă care se joacă zilnic pe toate ecranele este cine pleacă și cine vine în funcția x, cine și cât a furat și, în general, fără cei ce nu își dovedesc loialitatea față de șeful clanului, mafiotul cel mare. În recuzita piesei cotidiene intră automat cătușele, mascații și nelipsita dubă, dar, până la urmă, cu foarte rare excepții, piesa se termină în coadă de pește: motivele

arestării și, după un timp, ale eliberării, nu vor fi aflate de către spectatori nici măcar într-un viitor previzibil. **(decembrie 2012)**

Ne aflăm oare, cu adevărat, în fața unui nou început? Deocamdată, nu mă pot lăsa contaminat de entuziasmul general, poate și pentru că am în urmă câteva dictaturi și destul de multe începuturi.

Voi încerca, așadar, să privesc totul cu o relativă detașare, deoarece, așa cum am scris deseori, nouă, românilor, ne reușesc foarte bine începuturile și înmormântările. Nimeni nu continuă nimic, în politică, dar nu numai, toți o iau de la capăt, de parcă nimic n-ar fi existat înaintea lor. Moartea este, în ultimii ani, cel mai eficient dascăl național. Cu ocazia înmormântărilor, nația află că am avut mari personalități în toate domeniile cunoașterii, de care însă, în timpul vieții, nimeni n-a avut nevoie și, astfel, mergem dintr-un început în altul, iar lacrimile se usucă înainte de a fi acoperit sicriul cu pământ. În acest an, de exemplu, Marin Preda ar fi împlinit 90 de ani. A trecut de parcă nici n-ar fi fost. A lăsat o operă extraordinară, câteva romane care ar ocupa un loc de cinste în orice literatură importantă. M-am gândit deseori la ceea ce avem în realitate și la puținul cu care am ieșit în lume. Din păcate, experiența anilor postrevoluționari dovedește cu prisosință că renunțăm ușor la libertatea pe care am dobândit-o după enorme sacrificii, ne delegăm răspunderea unor indivizi pe care nu-i judecăm atât după fapte, cât mai ales, așa cum s-a întâmplat în ultimul timp, după modul în care izbutesc să-și folosească decibelii. Ne-am obișnuit să acceptăm cu mai multă ușurință minciuna decât adevărul, iar frica este un pretext pentru a nu acționa, a nu ne asuma nicio răspundere. Un nou început, însă, nu trebuie să fie schimbarea unei echipe cu o alta, ci coborârea pe terenul faptelor și al adevărului, un spațiu în care lichelele nu țin cursuri de demnitate, idioții nu dau lecții de înaltă cultură și știință, iar nebunii sunt lăsați, pe cât posibil, în seama medicilor. **(decembrie 2012)**

Oricum, după Revoluție am pierdut totul: industrie, finanțe, sănătate, educație, iar de câteva zile, am început să pierdem și pământul, la un preț de nimic. Prin urmare, suntem obligați să începem să ne regăsim, nu înainte însă de a înțelege cât de aproape suntem de fundul prăpastiei, de – n-am nicio

îndoială – sinuciderea noastră ca popor. S-au făcut toate experiențele posibile: cu hoți, cu proști, cu lichele ori cu naivi, ne-au condus cine a vrut și cine n-a vrut, dar, dacă ținem să existăm în această lume, care nu cunoaște mila și înțelegerea pentru cei slabi, țara trebuie încredințată oamenilor deștepți, pe care încă îi mai avem. **(decembrie 2012)**

Mulți au trăit și mai trăiesc foarte bine comercializând nu numai istoria, ci și antiromânismul. Uneori mă gândesc la intelectualii de după Marea Unire, care au revenit acasă ridicând în scurt timp țara în rând cu alte state care contau atât de mult. Vremurile s-au schimbat: alt secol, alte maniere. Se câștigă mult mai bine din denigrare. Nu știu ce nume vor purta mai târziu acești ultimi ani postrevoluționari: democrație cu față vulgară, democrație ca la ușa cortului sau, cum mi se pare mai corect, desăvârșirea recolonizării României. Marin Preda vorbea de era ticăloșilor. Din nefericire, ticăloșii din epoca despre care scria erau mult mai puțin pernicioși decât cei de azi. Poate că titlul unei tablete din „Imposibila întoarcere”, volum apărut în 1971, ar acoperi mult mai bine adevărul unui timp în care ticăloșia a atins perfecțiunea. Este vorba de „Neobosita inventivitate a tipului infect”. Dar oricum se va chema epoca, o axiomă nu va putea fi trecută cu vederea. Este vorba, se înțelege, de „Iarna nu-i ca vara!” – care este, în realitate, chintesența gândirii filosofice a anilor din urmă, căci altceva, în afară de hoții, înjurături, șantaje și manele, nu va rămâne. **(decembrie 2012)**

Din păcate, ne-am obișnuit să trăim printre catastrofe de tot felul: de la cele pe care ni le oferă cu generozitate o natură tot mai agresată la cele datorate idioșilor. Cunoaștem foarte multe taine ale omului și ale lumii în care trăim, dar la niciuna dintre cele mai importante nu avem acces. **(decembrie 2012)**

Aurmat un alt 21 decembrie, cu 23 de ani în urmă, când eram convins că atât de mult așteptata apocalipsă națională are loc. Din nefericire, n-a fost să fie. Nimic din ce am visat atunci, în nopțile când soarta Revoluției nu era decisă, când stăteam în fața armatei fără să știm dacă va primi ordin să tragă. Cine ar fi bănuț că țara pentru care atunci am fi murit dacă ar fi fost nevoie va ajunge în unul dintre cele mai jalnice și mai rușinoase momente ale istoriei sale? Cine ar fi bănuț că un popor, același care a făcut Revoluția, va ajunge să joace într-o piesă atât de oribilă? Cu toate astea, mă încăpățânez să cred că, de obicei, în decembrie, istoria a fost generoasă cu noi și sunt convins că nici în acest decembrie nu ne va ignora. Mai ales că nu sunt prea sigur că voi mai avea nervi pentru o nouă iluzie. Și pentru că am spus apocalipsă, îmi vine involuntar în minte celebrul film al lui Francis Ford Coppola: „Apocalypse now”. Privind în jur la ceea ce odinioară a fost o țară, îmi dau seama că politica poate fi mai distructivă decât napalmul. **(decembrie 2012)**

”Cultura” a intrat în al optulea an al existenței sale, reușind să depășească nu puține momente îngrozitor de dificile, în care atât de frecvent pomenita dilemă hamletiană înclina spre a nu fi. Sigur, n-am simțit prea intens solidaritatea celor care cred în valorile acestei țări și în puterea ei de a renaște, ci, mai ales, ura diversilor sconșii culturali și politici pe care numele etniei noastre îi deranjează din ce în ce mai mult, dar nu ne-am mirat. Ticăloșirea, atacul asupra valorilor a început demult de tot, imediat după război, iar Revoluția n-a făcut decât să desăvârșească acest proces despre care nu vom înceta să vorbim. Și să ne uimim, totodată, de lipsa totală de imaginație a celor ce sunt incapabili să fie altceva în afară de slugi. Înainte de Revoluție nu exista vină mai mare decât aceea prin care îți atrăgeai acuzația de antisovietism și, mai apoi, de anticomunism. Acum, când lumina vine de la Apus, a fi antioccidental și antiamerican sunt învinuiri la fel de grave, dar, spre șansa noastră, ele nu sunt deocamdată pedepsite, în buna tradiție de după război. **(ianuarie 2013)**

O dată cu alegerile, a început să-și facă loc, deocamdată cu timiditate, un cuvânt străin lumii politice românești: „normalitate”. Sigur, noul guvern dispune de foarte multă putere, două treimi din Parlament sunt o forță, dar, cu toate astea, în ciuda părerii unor optimiști, drumul până la normalitate este foarte lung. Va dura chiar câteva generații, și el începe prin educație și sănătate. Iar dacă treci în revistă zecile de spitale desființate, cele două mii de școli, de asemenea desființate, zecile de mii de copii abandonati sau ignorați prin diverse canale, gări sau cu părinții plecați în străinătate, și pensionarii flămânzi și umiliți, nu ai încotro, ești obligat să te gândești cu groază la viitorul țării și la lichelele care, ca și înainte de război, o împart și o despart, deocamdată doar pe hârtie. Nu le văd pe toate în negru, cum mi s-a reproșat, dar câtă vreme niște activiști incultți și agresivi au fost înlocuiți de alți activiști, la fel de incultți, nu te poți aștepta la mari reforme. Sigur, scriu ce cred că trebuie neapărat scris, așa văd și așa simt, nu cer nimănui să-mi dea dreptate sau să mă urmeze, dar întâmplările cu care s-a încheiat un an sau cele cu care a început altul, spun același lucru: o țară în derivă, în care foamea, ura și agresivitatea îi dictează faptele. **(ianuarie 2013)**

A m mers pe urmele celor care s-au opus colectivizării. Aș fi vrut să-l cunosc pe cel ce vâna activiști ca să-i potcovească și să-i oblige să-și mănânce carnetele de partid. N-am notat niciodată nume de oameni sau de localități. Dacă nu le puteam face bine celor ce îmi povesteau diverse întâmplări din închisoare, nedreptăți flagrante sau amintiri ce meritau reținute, măcar să nu le fac rău. Căci, nu de puține ori, mai ales în ultimul deceniu prerevoluționar, în absența mea, aveam vizitatori pe seama cărora mă distram lăsându-le în mașina de scris pagini din Ceaușescu și, alături, volumele sale deschise la diverse capitole. „Vizitatorii”, la rândul lor, îmi întorceau glumele lăsându-mi, în camerele de hotel, pe unde ajungeam, câte o cafea aburindă însoțită de o urare de bun venit sau de o banală precizare: „Din partea casei”, „casă” de care recepționerii nu recunoșteau că ar avea habar. Îmi amintesc bine că prima cafea aburindă mă aștepta la un hotel din Valea Jiului, imediat după greva din august 1977, ca să citesc apoi într-un ziar ca aș fi avut o întâlnire cu cititorii din Lupeni, Petroșani și Paroșeni. Purtam un dialog ciudat, fără cuvinte, dar, cu toate că îmi era frică, știam că nu trebuie să cedez cu niciun preț. M-am speriat cu adevărat abia când mi-au otrăvit câinii cu walfarină, iar

cum aceasta acționează asupra capilarelor, distrugându-le, imaginea bietelor mele dalmațiene mă urmărește și azi. La fel și relatarea – aflată în Dosar – a unuia dintre cei 56 de turnători, care transmisese „superiorului” său, cu foarte mare precizie, reacțiile mele, modul în care recepționasem lovitura. Uneori, mă simțeam ca în romanul lui Ray Bradbury, „451 Fahrenheit”, când, într-o lume imaginară în care de cultură se ocupau pompierii, iar principalii dușmani ai guvernatorilor erau cărțile care urmau să fie arse, un grup de oameni le memorau pentru ca memoria omenirii să nu se piardă. În ceea ce mă privește, atât cât mi-a stat în putință, m-am străduit, la rândul-mi, să țin minte și am reușit în mare măsură. Astăzi, lucrurile sunt mult mai simple: nu arzi cărțile, dar nu le tipărești. Și când suntem pe ultimul loc din Europa la tipărituri, când tineretul, în general, și studenții, în special, preferă tăcerea și anonimatul, normalitatea rămâne o dorință excentrică a celor naivi. **(ianuarie 2013)**

C u bogățiile mai mult furate decât vândute, fugăriți de mizerie din propria lor țară, românii le-a mai rămas istoria, dar asta până când regionalizarea, făcută ca toate celelalte reforme postrevoluționare în stil pompieristic și fără logică, ne va scăpa și de memorie. Adică de obligația de a ști că pe acest pământ au existat și bărbați adevărați care au făcut o țară și o națiune demnă. Ne risipim iarăși în cnezate și voievodate „europene” cu inconștientă, când, după aproape un secol de la Marea Unire, diferențele și particularitățile fostelor principate încă n-au dispărut. Spun toate acestea însă incapabil să răspund la o statornică și dureroasă nedumerire: unde sunt intelectualii, cei întotdeauna răspunzători de istoria, tradițiile și demnitatea unui popor? **(iunie 2013)**

R evoluția a scos la suprafață mai ales gunoaiele care, pe nesimțite, au ajuns să ocupe aproape întreaga scenă publică. Nicio idee, niciun proiect de țară oricât de modest, doar scandaluri, șantaj și minciună, astfel că, în momentul de față, am ajuns o țară de băsescolgi: ce mai zice „șeful statului”, pe cine mai vrea să distrugă după ce și-a rezolvat până și propriul partid cu care a reușit o performanță unică în vremurile noastre: să-l treacă, fără ca nici măcar un ins să se opună, din stânga în dreapta?! Nici chiar țările bananiere n-au cunoscut o asemenea realizare!

Și, în aceeași ordine de idei, obsesia unică a presei întreținute: se rupe sau nu se rupe useleul, în vreme ce cultura nu se mai află nici măcar pe... listele de așteptare! **(iunie 2013)**

Stiam din lecturi cum se trăia în epoca fanariotă, în diversele cnezate și voievodate, iar pe propriii mei nervi suportasem comunismul primitiv și pe cel „multilateral dezvoltat”, nu mai aveam umorul să le văd repetându-se cu de-amănuntul. Știam prea bine că mediocrii, lichelele și mitocanii transformă totul după chipul și asemănarea lor. Ce capitalism avem? Ce democrație? Ne-am temut de libertate și, fără efort, ne-am predat celui a cărui structură o cunoscuserăm atât de bine, ne era familiară până la episodul Târgoviște. Așadar, din păcate, nu s-au repetat rarele momente bune ale trecerii noastre prin timp, ci chiar cele mai penibile și, mai ales, cam tot ce a urmat de la instalarea în minunatul nostru spațiu mioritic a „glorioasei Armate Roșii” cu activiștii aferenți și, până în acești ani, din urmă, de politică rudimentară, de dictatură a celor cu diplome, dar fără școală, a activiștilor fuduli și ridicoli. **(iulie 2014)**

Dezordinea din societate, frica, nesiguranța și, pe deasupra, uriașa mizerie spirituală, absența culturii din preocupările oamenilor, cătușele – mai la vedere decât cărțile – sunt semnele unei maladii despre care am avut la un moment dat naivitatea să cred că pot fi depășite. M-am gândit nu o dată la ce anume m-a împiedicat să scriu, la disperarea că, după trei sferturi de secol, trăiesc același sentiment cu care mi-am început viața, terorizat de frică și de așteptare. Atunci am învățat să lupt, dar eram sigur că am de partea mea timpul și istoria. Nu mi-aș fi putut imagina că prostia, lichelismul și frica pot dura până spre capătul zilelor mele, pe care îl vedeam foarte îndepărtat. Îmi amintesc că una dintre povestioarele mele de început se intitula: „Taci, să nu te audă!”. Când am văzut-o tipărită, am avut senzația că am obținut o mare victorie, deși telefoanele pe care le primeam erau puține și proaste, iar turnătorii erau mult mai luați în seamă decât bietele aparate. La scurtă vreme, am publicat în „România literară” un fragment de roman, intitulat: „Oprți nebunul!”. Drept urmare, străduța din Cluj pe care locuiam s-a umplut de mașini negre, cu perdele la geamuri: era în ele o parte din conducerea centrală a Securității din București,

care venise să afle de la mine cine-i nebunul. Eu le ceream securiștilor să-mi spună ei la cine s-au gândit și așa mai departe, până când mi s-a adus la cunoștință că ar fi bine să nu uit că am soție și copii, iar eu îi asiguram că, și de mă va călca vreo mașină din prostia mea, tot ei vor fi de vină! **(iulie 2014)**

Acum știu că mi-am dorit să depun mărturie despre un timp și despre niște oameni, însă fără amăgiri și iluzii, dar greața sau sentimentul mai complicat pentru care n-am găsit cuvântul potrivit mă întâmpină de pe orice filă albă. Când am început să scriu, în acel timp îndepărtat, laș și perfid, mi se păruse obligatoriu să spun că în țara aceasta au trăit și bărbați, că Avram Iancu avea doar 24 de ani când se afla în fruntea moșilor și că făcuse serioase studii de drept la Cluj. Acum, spre capătul drumului, nu găsesc bărbați nici în viața politică, nici în parlament, nici în societatea civilă care este, pur și simplu, inexistentă. Monștrii de care se tem cei mai mulți nu sunt decât niște bieți păduchi pe care poporul român, din candoare sau din banală prostie, i-a trecut strada. De altfel, este la îndemâna oricui să observe că, de trei sferturi de veac, nu putem ieși dintr-un coșmar, că pe zi ce trece nu mai știm cine suntem, și nici de ce cu atâta ușurință am căzut pradă paranoiei și prostiei. **(iulie 2014)**

In epoca Răposatului se spunea: „Nu mi-e frică de ministrul Culturii, ci de cultura ministrului!”. Acum, amintindu-ți de cei ce au fost în anii despre care nu există vorbe bune, îți vine să le ceri iertare pentru ceea ce ai spus despre ei. E adevărat, existau cenzuri, au fost câteva valuri de interdicții. Pe două liste de cărți interzise am figurat și eu. Astăzi, există doar o singură carte răstălmăcită și călcată în picioare de cei ce nu cunosc cuvântul „respect”: Constituția. **(iulie 2014)**

Nicio zi fără procurori, nicio săptămână fără cătușe. Am ajuns, iată, o țară în care nu se întâmplă decât hoții, arestări, în care nu auzi decât de șpăgari și de mincinoși. În orice moment al istoriei de după război te-ar purta memoria, găsești același lucru. Actuala autoproclamată elită intelectuală repetă nărvurile și doctrina

foștilor proletcultiști. În câteva privințe însă suntem și unici, avem priorități absolute. Mulți se culcă seara socialiști sau liberali și se trezesc dimineața populari. Mai mult, în materie de tortură am adus inovații în lume, am venit cu noutăți care nu erau cuprinse, de exemplu, nici chiar în manualul de tortură a lui Bazarov, de a cărui existență aflasem încă din studenție. Inovația românească îi aparține lui Turcanu de la închisoarea din Pitești. Pentru prima dată în lume, victima și călăul locuiau permanent în același spațiu, iar victimele erau torturate până când nu mai rămânea în ele nimic sfânt, nimic curat, niciun sentiment, nicio amintire nu putea fi păstrată, salvată de la înjosire, iar până la urmă oamenii învățau să devină neoameni, adică torționari. Dar putem aminti, desigur, și alte priorități. Nu numai stiloul și avionul cu reacție, ci și cușca tapetată cu cuie ascuțite a colonelului Crăciun. Suntem un popor ca oricare altul. Avem genii, curve, hoți, torționari și sfinți, cerșetori și sportivi de performanță. Căutând originea unui sentiment, a unei stări aparte, m-am lăsat în voia memoriei. Miile de întâmplări care mi-au trecut prin minte probabil că nu le voi scrie niciodată, însă, privind în urmă, am descoperit că iar ne-am încredințat libertatea și dreptul de a decide în numele nostru unor inși oarecare. Iar de aceștia nu te pot vindeca nici greața, nici ura și nici aprobările interesate ale marilor licurici, de dragul cărora am pierdut bogățiile, pierdem pământul și părem dispuși să ne pierdem și istoria. **(iulie 2014)**

Mare nenorocire n-ar fi că am intrat în campania electorală, ci că de un sfert de veac ea nu se mai termină, indiferent de anotimp. Observația lui Murphy are, și de astă-dată, deplină acoperire: „Ce începe prost se sfârșește și mai prost”. În cazul nostru se potrivește „foarte prost” sau, mult mai corect: catastrofal. Din clipa în care a intrat în viața politică, indiferent la ce nivel, legătura „alesului” cu cei ce l-au votat încetează, acesta devenind adesea actor penibil într-o piesă primitivă ce va fi rescrisă la nesfârșit, în ziua de astăzi prioritate având la condei idioții și paranoiici. Caragiale ar fi dezamăgit să vadă că nu s-a schimbat mare lucru în năravuri și, n-am nicio îndoială că ar fugi din nou la Berlin, dacă nu ar fi alungat de gânditorii din dinastia penultimei Elene: „Dacă n-aveți pâine, mâncați cozonac!” **(septembrie 2014)**

In realitate, țărișoara a fost transformată, cu fiecare zi mai mult, într-o mahala a Europei. Ura, delațiunea, frica și sărăcia stăpânesc totul, limbajul politic se apropie numeric de cuvintele rămase de la strămoșii noștri daci, atâta doar că nu mai este vorba de brânză, mânăză, varză, ci de cuvinte împrumutate de la cei ce, odinioară, își exprimau sentimentele cu multă pasiune „la ușa cortului”. De ce s-a ajuns aici? Explicațiile nu sunt atât de complicate pe cât par. Unele țin de imensa noastră putere de acomodare. Dar când n-am plecat capetele, nu s-au găsit atâtea săbii care să ni le taie, ba, când am stat drept, nici n-au ajuns până la gâtul nostru. Numai că asta nu s-a întâmplat prea des. În istoria noastră am avut prea puțini ani pentru a ne obișnui cu libertatea și demnitatea, pentru a le face acestora un loc privilegiat în cromozomii noștri. O mare parte din timp am trăit sub teroarea drobului de sare: ce ar trebui să facem pentru ca să nu ne cadă în cap? Sunt convins că asta ar fi, cu puține excepții, simbolul politicii noastre. Să nu-i supărăm pe ruși, să nu facem cine știe ce mișcări greșite, căci iarăși rușii, apoi, când lumina a început să vină de la Marele Licurici, iarăși să nu facem mișcări greșite că NATO, UE etc., deși încă nu s-a observat că atunci când au avut ei nevoie de noi, au venit pur și simplu fără să le pese de lungă listă a păcatelor pe care ne străduiam să le ascundem în loc să le eliminăm. **(septembrie 2014)**

De altfel, mitocanii sunt o sectă transnațională și într-un climat anticultural se înmulțesc în progresie geometrică. Ciprian Porumbescu nota în jurnalul său că în Ungaria până și broaștele cântă mai tare. Vreau să spun că mi-e dor de acei domni de odinioară, de ceea ce se înțelegea prin „uri ember”, de cei ce m-au învățat să prețuiesc ceea ce se află dincolo de caii defilând ostentativ prin centrul câtorva orașe, care mie îmi amintesc de Horthy și de toate fărădelegile celor ce îi erau fideli. Nu mă impresionează nici caii, nici honvezii, dar îmi place să-mi amintesc de eleganța desăvârșită a regelui Ferdinand, care, în capitala Ungariei pe care o stăpânea prin sacrificiul armatei noastre, a interzis să se arboreze drapelul României pe Parlament, ca nu cumva acest gest să lezeze sentimentul național al maghiarilor. Fără să respecte ordinele, un sergent a pus o opincă chiar în vârful Parlamentului, un mod simplu, direct de a polemiza cu istoria. Să revenim însă: până și cenzura, mai ales după ce a fost teoretic desființată, când în realitate toți cenzurau în devălmășie, drobul de sare funcționa perfect. Cenzorii se credeau mici Ceaușești care presupuneau ce i-ar plăcea și ce

nu i-ar plăcea să citească lui Ceaușescu cel adevărat. Pentru un cenzor tânăr, care avea viața și cariera înaintea, drobul de sare era mare și nesigur, gata să cadă în orice moment; pentru un cenzor bătrân, aflat în preajma pensionării, drobul era mai modest și mai puțin amenințător. Având lecturi mai serioase și o experiență mai mare, știa că șefii lui, supercenzorii, erau atenți la cuvinte și nu la idei, mai mult, era curajos cu cei curajoși și indiferent sau chiar laș cu lașii. Aici sau în lumea politicii, obsesia era să nu supărăm, să fim atenți la ce zic alții, la ce le-ar plăcea acestora să audă ori să vadă, de parcă toți ar fi fost cu ochii pe noi. Cu alte cuvinte, trăim ca pe o scenă închipuindu-ne că suntem văzuți, că vor veni aplauzele, deși celor așteptați nu le pasă de ciroul nostru: când îi interesează ceva, își iau pur și simplu. Și așa, dorind să nu supărăm și lăsându-ne conduși de diletanți și de activiști incultți, am pierdut totul, bogățiile solului și ale subsolului și, înainte de toate, libertatea de a fi noi înșine. **(septembrie 2014)**

Nu sunt un nostalgic și nici un tradiționalist nestăpânit, dar mi-e greu să văd că în această țară se vorbește numai de procurori arestați și de cătușă, că în locul tuturor valorilor noastre am ajuns să vorbim numai de Băsescu: ce pregătește, cine urmează să fie trecut pe lista arestaților cu care se mândrește tot mai mult, ce ar putea inventa în materie de reprimare a adversarilor în puținul timp care i-a mai rămas la Cotroceni. Deocamdată a apărut un cuvânt nou: debășificarea. Nu știm în ce ar consta aceasta, nimeni nu spune cum ar trebui să se facă, dar sigur este că nu am aflat ce viitor ne propun, ce gândesc despre viitorul imediat și îndepărtat al țării noastre cei ce vor să ne conducă. Tot ce se întâmplă în jurul nostru, agitația sterilă stimulată de ură și de frică, felul în care arată România acestui moment sunt o demonstrație clară a ceea ce se întâmplă când te lași în seama activiștilor care, în ciuda culorilor politice diferite, au fost crescuți în aceeași creșă de papagali și de zombi. Ne lipsesc bărbații, era de părere o distinsă colegă, și nu pot să o contrazic. Dar ne lipsesc pentru că ne lipsește educația, înțelegerea reală a demnității și libertății. Traian Băsescu este, în realitate, propriul nostru chip ușor deformat și, totodată, expresia inculturii noastre, a lipsei de memorie; a drobului de sare pe care noi l-am ridicat deasupra capului pentru a avea cui să-i numărăm păcatele, pentru a le ascunde pe ale noastre. Ce facem cu Băsescu e o întrebare necesară doar dacă legile și Constituția ar fi facultative. Întrebarea

Cetățeanului turmentat cred că merită să fie repetată de multe ori până îi găsim răspunsul potrivit. **(septembrie 2014)**

Ce a mai rămas din acest spațiu care mai este numit încă România? De vândut s-a vândut cam tot ce se putea și, se știe, la un preț de nimic, un fel de bacșișuri pentru cei ce ne-au dăruit democrația așa cum este ea acum. Căci libertatea ne-am luat-o singuri și am păstrat-o o vreme până când a început să ne obosească. Mai departe: de bani se ocupă FMI, care, așa cum s-a putut vedea chiar în aceste zile, ne tratează ca pe niște repetenți pe care se poate experimenta orice tâmpenie, deoarece în fața oricărui Neicanimeni din Vest lipim călcăiele și îndoim coloana, răspundem, adică, la orice comandă, ca niște valeți zeloși decerebrați. În aceeași ordine de idei, apărarea este în seama NATO, noi suntem cu strigătele de ajutor și cu carnea de tun. La noi, mereu, de niște ani, vin rușii pentru că ne scapă din vedere faptul că sunt de foarte multă vreme aici, prin năravurile uitate în gene; partea bună și frumoasă, complexitatea trăirilor, o cultură uriașă rămânând să fie descoperite de cei ce vor veni, dacă aceștia nu se vor exterioriza cumva prin alte sunete, nearticulate, spre care ne orientează milioanele de analfabeți. Iar analfabetismul nu-l mai datorăm „grelei moșteniri”, ci face parte dintre succesele cele mai de seamă ale clasei politice postdecembriste, la fel ca toate bolile sărăciei și inculturii, odinioară eradicate. **(decembrie 2014)**

Deocamdată nu am reușit să mă dumiresc dacă sunt mai tâmpitiți corupții noștri decât corupții altora sau dacă aripa geniului a mângâiat pentru o clipă frunțile procurorilor ori ura și sadomasochismul se potențează reciproc. Oricum, de la șeful patriei până la cea mai banală mânuitoare de mop, toți depind de toanele procurorilor. Adaptând o veche zicală – „unde-i lege nu-i tocmeală” – realităților românești, nu e lege, ci tocmeală. La care s-ar potrivi, după Panait Istrati, o continuare: „slabă țară, rea tocmeală, f... de rânduială”. Din lista realizărilor noastre postrevoluționare, nu poate fi ignorat pământul pentru care s-a murit în diverse războaie și răscoale și este cel mai râvnit bun cu putință. **(decembrie 2014)**

Anticomuniștii, au apărut după Revoluție în deplină siguranță, când nu mai era nici Securitate, nici cenzură și nici comunism. Și apoi, trebuie să recunoaștem că în spațiul carpato-danubiano-pontic, nici comunismul n-a fost în cele din urmă prea riguros, deoarece, în buna tradiție românească, le-am luat pe toate à la légère, transformându-le după chipul nostru și după asemănarea cu firea noastră delăsătoare. Cu excepția unor porniri periodice, când ura și prostia își dădeau mâna pentru a comite împreună, în ciudate momente de orbire națională, niște crime oribile pe care justiția imanentă le pedepsește întotdeauna cu duritate. Deceniul ultim, de exemplu, îmi pare că este o asemenea meritată pedeapsă. **(decembrie 2014)**

N-am învățat nimic din anii de după război, n-am înțeles nimic din istorie și am repetat dictatura la un nivel mult mai primitiv. Acum, cu ocazia ultimelor alegeri au apărut niște tineri anticomuniști care nu sunt convins că și-au luat bacalaureatul, dar e sigur că n-au urmă de idee despre comunismul împotriva căruia nici măcar părinții lor n-au luptat. Timpul care a trecut de la Revoluție a fost al propagandiștilor și al activiștilor cu vanitate multă și carte puțină ori deloc. Cei ce s-au socotit inteligența și cultura națiunii s-au numerotat, au devenit suporterii și ciomăgarii care i-au servit pe rând, cu abnegație și contracost pe toți cei ce ne-au condus copiindu-i fără niciun pic de imaginație pe intelectualii staliști din primii ani de după război. Mor singuri, fără ajutor, prin urmare n-ar trebui luați în seamă, dacă lumea nu s-ar împiedica de ei oricând și oriunde. În acele îndepărtate zile ale Revoluției, zile pline de sânge și de speranță, când de două ori m-au ocolit și pe mine gloanțele, eram convins că ceea ce mă iluzionam că va veni merită orice preț, orice sacrificiu. **(decembrie 2014)**

In ceea ce-l privește, de astă-dată pe Traian Băsescu, înțelepciunea adunată prin frecventarea bibliotecilor din marile porturi ale lumii nu i-a fost suficientă pentru a înțelege atribuțiile unui președinte de țară. Din ceea ce astăzi se numește băsism, posteritatea nu are ce să rețină în afară de uriașele răni provocate țării și, desigur, cele două cugetări unanim cunoscute care nu puteau sta la baza atât de trâmbișatei modernizării a României: „Iarna

nu-i ca vara” și „Școala românească produce tâmpiți”, la care trebuie adăugată și contribuția practică a „celelalte importante investiții politice” prezidențiale: Elena Udrea, altminteri, femeie frumoasă, puternică, sigură pe ea, cu destulă minte, deși, vorba țaranului din Ardeal, „nu toată-i bună!”. Ei îi aparține, trebuie să spunem, și cea mai corectă definiție a băsismului: „Cine deține cătușele conduce România!”. **(decembrie 2014)**

Oricum, să te concentrezi ani în șir pe hăhăitul lui Traian Băsescu și pe poșetele Elenei Udrea și să nu te doară analfabetismul, sutele de mii de copii abandonati sau uitați de către părinții alungați de sărăcie departe de familiile lor, în diverse țări, să asști neputincios la reparația bolilor odinioară eradicate, să dormi liniștit știind că suntem pe primul loc la mortalitatea infantilă și pe ultimul la tipărituri și producția de carte, să rămâi nepăsător când vezi că dispar școli, spitale, că ne pleacă în masă medicii și că profesorii sunt umiliți – toate acestea țin de lichelism sau de prostie, de o mare prostie. Care demnitate și care libertate pot fi apărute de niște oameni flămânzi ori analfabeți? Să te concentrezi neobosit tot pe Elena Udrea, dar nu pe poșetele, ci pe cătușele ei, să te bucuri că în arest i s-a luat sutienul, să-i pândești mașina în drum spre arest și să nu te gândești că drumul respectiv, pe lângă toată nebunia, e ciuruit pe dedesubt de țevi și de canale în care își duc zilele niște copii ai nimănu, că trăim de fapt într-o țară abandonată. Mai bine ar fi fost să fim măcar o colonie, căci stăpânii au oarece grijă de supuși, de pălmași. Suntem, cred, un poligon de încercare a tuturor inepțiilor unui anumit tip de globalism din care lipsesc proiectele de viitor, în care se vinde până și istoria, în timp ce atenția acordată năsucului doamnei Udrea nu poate fi abătută cu nimic, cu nicio idee pentru o viață mai bună, cu vreo zicere cât de cât deșteaptă a vreunui intelectual de elită. **(decembrie 2014)**

Nu spune nimic nimănu faptul că absolut toate instituțiile statului au fost și sunt atacate, pe rând, cu mare precizie, în centrele lor vitale, în vreme ce „elita”, spiritele nației se ceartă, la propriu, pentru un leu?! Și cam aceiași combatanți își închipuie că înfruntă și azi comunismul care a murit singur, cu mulți ani în urmă. Cătușele doamnei Udrea și frica teribilă de ele a

lui Traian Băsescu i-a mai umanizat puțin, căci mai demult au fost și ei oameni pe care istoria i-a aruncat într-un loc ce nu li se potrivea. În secolul nostru, Bonnie și Clyde primesc, pentru faptele lor, alt fel de pedepse – pe măsura necazurilor și spaimei provocate de ei altora. În țara tuturor începuturilor ne aflăm, firește, în fața altui început. Ca urmare, mă grăbesc să mărturisesc că fac parte dintre cei ce au admirat discursul de investitură al președintelui Klaus Iohannis, precum și programul său cultural pe care l-am publicat neîntârziat și cu incontestabil entuziasm în revista noastră, conștienți că fără mari investiții în educație și în cultură nu vom scăpa de locul penibil pe care ne aflăm în lăudata noastră Europă – Eldorado-ul în care nici alți europeni n-au ajuns. Mi-am spus în sinea mea că, iată, a trebuit să vină un neamț pentru a ne obliga să ne învățăm propria istorie și drumul dificil spre demnitate și unitate națională. Eminescu, Maiorescu, Slavici au fost de școală germană și e lesne de dovedit cât de mult le datorăm. Ba, să ne amintim că pe Slavici nici închisoarea nu l-a vindecat de germanofilie. Treptat, în mai puțin de două luni, am descoperit că domnul Iohannis are mari aptitudini de președinte jucător, de dictator luminat, de care merg până la a susține că era nevoie. **(decembrie 2014)**

Dacă ar cunoaște cât de cât istoria reală a comunismului împotriva căruia a luptat alături de alți patrioți născuți în Primăverii, în zodia stelei roșii în cinci colțuri, fostul președinte ar trebui să știe că și noi, românii, ocupăm un loc de frunte în istoria torturii. De la filoamericanismul urlat pe toate frecvențele împreună cu un grup de țuțări bine retribuiți, de la mâna de ajutor pe care Marele Licurici i-a întins-o, anulând brutal rezultatele unui referendum pentru destituirea sa, și până în tabăra opusă, când, brusc, îl apucă o milă irepresibilă pentru niște criminali care au terorizat lumea și pe care-i torturează chiar Marele Licurici, drumul a fost foarte scurt. Sfertul de veac, de când se plimbă prin politica românească, în unele momente dominând-o, i-a întărit convingerea că poate spune orice, oriunde, oricând. Țara i-a fost lucrul cel mai străin cu putință. A dat mai mult decât i s-a cerut pentru un zâmbet occidental. Nu i-a fost suficient un deceniu pentru a înțelege cu ce trebuie să se ocupe un președinte și ce consecințe pot avea asupra țării sale vorbăria necontrolată și manierele care exclud automat din viața politică internațională. Minciuna și ura l-au urcat pe locul pe care s-a aflat și tot prin prisma lor trebuie să-și privească răsplata: cea mai umiltoare înfrângere pe toate planurile. **(aprilie 2015)**

In ceea ce mă privește, nu cred că după nebunia arestărilor și a circuitului cu jongleri și cătușe va fi bine. Când toți se simt urmăriți până și în patul conjugal, când toți se suspectează și se toarnă, când nu poți avea încredere în semenul tău, la ce viitor te poți aștepta? Nu există niciun proiect de țară, deci nici țintă. Rămânem oare același teren experimental? Din moment ce accentul continuă să se pună cu insistență pe cătușe, iar nu pe carte, și în contextul în care conducem detașat la analfabeți, nu cred că este inutilă o întrebare simplă: În condițiile în care se anunță că e pe terminate experimentul cu lichelele la pupitru, va urma un altul, cu – nu știu cum i-am putea numi – cei ce răsar din analfabeți? **(aprilie 2015)**

Minirevoluția culturală este, cred, începutul adevăratei „epoci de aur” care s-a sfârșit sub zidul unei cazărmi din fosta capitală a Țării Românești. Acolo s-a încheiat epoca, dar au rămas, până în zilele noastre, comuniștii, cei mai mulți dintre ei reconvertiți la un anticomunism grețos. Cei ce te suspectau odinioară de antisovietism caută acum cu îndârjire antiamericani și antioccidentali. În anii „epocii” apuse, scriitorii trebuiau să devină „ajutoare de nădejde ale partidului”, acesta fiind, în viziunea conducătorilor de atunci, principalul titlu de noblețe. După Revoluție, idealul pomenit a fost atins: cei mai mulți și-au găsit un stăpân, un drapel și un carnet de partid, iar în judecarea unor cărți și a unor nume politica ocupă un loc mai important decât în anii de care toți se desolidarizează. Revoluția a fost un uriaș punct de cotitură: întâlnirea cu libertatea – pentru care marea majoritate a oamenilor s-au dovedit a nu fi fost pregătiți. **(mai 2015)**

România pare o baltă stătută, tulbure, în care nici măcar soarele nu se mai reflectă. Nicio întrebare decisivă nu pare să chinie circumvoluțiunile nației, nimic nu mai doare, nimic nu mai preocupă, o țară anesteziată și adormită într-o cută a istoriei, un fel de soldat japonez adormit în Insula UE, în așteptarea unei îndepărtate epoci în care urmează să se

nască intelectualii, fermentul care să o readucă în istorie. Marile excepții care mai există nu se văd, doar moartea ne atrage atenția asupra a ce am pierdut și cât ar fi putut învăța nația de la ei. Mulți dintre cei care suplinesc acest rol nu sunt decât, cum spunea Sainte-Beuve, niște Calibani care se cred Shakespeare. Țara care nu demult era o forță în sport a ajuns să aibă o singură sportivă de performanță, Simona Halep, care nu datorează nimic patriei, aceasta doar s-a împroprietărit cu ea. În rest, tot mai multe școli închise, sute de mii de copii uitați sau lipsiți de părinți, drogați, hoți și curve, maladii înfloritoare care nu prea demult fuseseră eradicate, și cam pe aici. Dincolo de pădurile vândute pe nimic, de pământul înstrăinat cu aceeași periculoasă iresponsabilitate, și de o istorie, odinioară demnă de toată admirația, acum uitată, ignorată și chiar vândută. Cu fiecare zi ce trece, dispar semnele drumului nostru prin timp. Curând se vor împlini o sută de ani de la Marea Unire și deocamdată nu se vede niciunde vreun semn al respectului nostru pentru cei ce au realizat acest uluitor vis. **(mai 2015)**

Astăzi, există o singură aglomerație cotidiană, la DNA, unde numeroși ziariști, și mai ales numeroase ziariste, așteaptă răspunsuri la niște întrebări de uimitoare inteligență de la încâtușaii momentului: „Ați violat?“, „Ați furat?“, „Ați vândut caprele?“. Bietele cornute au contribuit, cum se dovedește, la încâtușarea unui judecător de la Curtea Constituțională, deși nu se știe dacă acestea îi aparțineau, iar dacă îi aparțineau, nu există nicio certitudine în privința faptului că au fost vândute. Oricum, până și caprele par a fi parte a „grupului infracțional organizat“, unul dintre numeroasele descoperite recent peste tot pe teritoriul țării de către vigilenții procurori, absenți din varii motive pe când acestea se constituiau. După cum se vede, numai depășind planul la arestări reușim să stoarcem zâmbetul vag aprobator al marelui și al micilor licurici care, nu am nicio îndoială, experimentează pe noi vreun program nou de ștergere a memoriei naționale. Dacă nu am trece prin istorie ca gășca prin apă, adică dacă nu am refuza să privim în urmă, istoria nu ar fi atât de brutală cu noi, nu ne-ar obliga să repetăm anumite întâmplări până vom reuși să le înțelegem. **(martie 2015)**

De ce se întâmplă toate acestea? Pentru că Traian Băsescu nu este excepția, ci regula; pentru că, de la război încoace, profesioniștii au fost excluși din pozițiile de decizie; pentru că am fost și suntem conduși de activiști incultți și obraznici; pentru că intelectualii, mai izolați și mai iresponsabili ca oricând, au renunțat la misiunea lor, ajungând să se certe la propriu pentru un leu. Nimănui nu-i pasă că au dispărut numeroase școli și spitale, toată industria, precum și tot ce ține de locul și de prestigiul nostru în lume. Părăsirea țării este un sport de masă, așa cum erau odinioară spartachiadele. Spartachiada medicilor, a profesorilor, a căpșunarilor etc. De un sfert de secol, aceleași inundații, aceleași incendii, aceleași diversivuni: cine a tras în noi, cine a chemat minerii, cine a furat revoluția și de la cine? Etc. Un distins domn propunea să studiem și dosarul Răscoalei de la 1907. Ținând seama de vigilența vigilenților naționali, să mergem mai departe spre alte enigme. Caimacanul Vogoride a falsificat listele electorale pentru Divanul ad-hoc al Moldovei. Pe cine a mituit acesta și cu ce bani? Putem face și folositoare exerciții de imaginație: ce am pune într-un muzeu al capitalismului postdecembrist? Am citit undeva că, la penitenciarul din Pitești, principala lozincă era următoarea: „Pentru dușmanii poporului nu există nici milă, nici îndurare!“. Mie, cel puțin, lozincă îmi pare valabilă și astăzi, atâta doar că dușmanii trebuie căutați de către profesioniști și intelectuali pe care să-i doară soarta țării în lipsa de educație și, mai presus de orice, în mentalitatea de eterne slugi ale celor ce au reușit să transforme țara într-un teren experimental. Un mall unic, în care cuvântul „România“ poate fi înlocuit cu o cifră oarecare. Deșteaptă-te, R16, din somnul cel de moarte...! **(martie 2015)**

Cei ce mai așteptam un „proiect de țară“ se vede că ne-am înșelat, astfel că, în acest moment istoric, nu avem de ales decât dintre câteva rele, iar orice om cu o minimă rațiune este obligat să-și răspundă la cele mai banale dintre întrebări: Cine produce țării cele mai mari daune? Hoțiile din bogăția națională – restituirile, mita etc.? Așa-zisa justiție care lasă impresia că stăpânește totul, ascultă, urmărește, verifică o țară de hoți, de vinovați care-și așteaptă rândul la cătușe (căci nimeni nu este în afara suspiciunii), sau paralizia generală, când de sus și până jos nimeni nu mai semnează nimic, nimeni nu-și asumă vreo răspundere? M-a uluit reacția unor ambasade nemulțumite că nu a fost încă aruncat în cătușele

procurorilor un politician – de valoare, în opinia mea –, Dan Șova. Ce treabă are, de exemplu, Ambasada Olandei cu decizia Senatului? Există vreun plan de arestare a guvernului ori a politicienilor români de frunte? Or, să fie ei de serviciu la turnesolul democrației de la noi? Dacă e așa, ar trebui să-i revolte ordinea șefei liberalilor, care a cerut ca votul să fie filmat: treci cu bilele prin fața obiectivului pentru ca acesta să garanteze partidului că bilele au fost puse unde trebuie. Secret, coană Joițico, dar să știm și noi! **(aprilie 2015)**

Dacă până nu demult impresia generală era că meseria cea mai rentabilă este cea de politician, de acum înainte, și experiența ultimelor zile o dovedește, delatorii vor fi cei mai avantajați: dacă își toarnă colegii de echipă – grup infracțional organizat –, nu-i pedepsește nimeni, rămân și cu banii furați, și scăpați de închisoare. Iar morala nu face parte dintre componentele spirituale ale lumii în care trăim. Mai există naivi convinși că se poate face justiție și cu bun-simț, fără aresturi supraaglomerate, fără cătușe și fără să dai unei întregi populații certitudinea că este urmărită și arestată. Sigur, se poate, dar nu la noi, unde este cultivată cu temeinicie nevoia de sânge, de violență, unde țara pare împărțită între hoți și procurori care, firește, se înfruntă neîncetat pentru a stoarce o urmă de aprobare de la cei ce întrețin înclăștarea pentru ca, nu de puține ori, să poată fura ei în liniște sau să cumpere, la prețuri de nimic, ceea ce a mai rămas. **(aprilie 2015)**

Este aproape unanimă părerea că ultimul deceniu, cel băsist, a fost cel mai întunecat și mai dureros, nu numai pentru că s-au desființat școli, zeci de spitale, zeci de muzee, că practic mai mult s-a dărâmat decât s-a construit. Răul însă, din păcate, nu a început și nu se va sfârși odată cu Traian Băsescu. Acesta va fi, dacă va fi, doar țapul ispășitor, căci la originea tuturor relelor trebuie căutată lipsa de educație îndeosebi a celor care ne-au condus – numai și numai activiști! – din momentul în care au coborât de pe tancurile sovietice și până astăzi, când cam aceiași au schimbat rusa cu engleza, paltoanele de piele intens mirositoare și cizmele cântărind câteva kilograme cu costume Armani și Pierre Cardin. Ce n-au reușit să schimbe de atunci și până în zilele noastre, când sunt plini de titluri și

de diplome cumpărate, este disprețul pentru carte, pentru omul instruit, și alte asemenea sentimente și atitudini care țin de mitocănie. La început, se știe prea bine, „puterea populară” s-a instalat cu ajutorul celor leneși, fără școală, complexați, cu păcate mai puțin știute. Fiind ceva mai vechi pe această planetă, am cunoscut mulți activiști, vechi și noi, proști și deștepți, de ieri și de azi. Unii, chiar și acum, după atâta timp, îmi mai tulbură amintirile, se insinuează între ele revendicând un loc într-un roman. **(aprilie 2015)**

Revoluția din Decembrie a fost făcută de bărbați adevărați, dar după victorie au ieșit imediat la suprafață gunoaiile, demagogii, cei cu biografii falsificate, turnătorii și papagalii. Un sfert de veac au vândut tot ce s-a putut, au furat și au mințit. În jurul lor n-au mai rămas specialiști, profesioniști, oameni care își iubesc cu adevărat țara. Cine își închipuie că nebunia arestărilor și a cătușelor îi va speria pe hoți se înșală. Cei buni își iau lumea în cap, iar cei lași aplaudă și își vor pune întrebări dureroase abia după ce „tiranul” va fi plecat. Și abia atunci îl vor huidui, uitând că niciun dictator nu a apărut fără sprijinul și aplauzele formale sau naive ale mulțimii, ci absolut sigur cu votul ei. Să nu uităm, așadar, că asistăm la o mare cacealma. Nu știu câte partide politice mai există, dar din banca mea se văd doar două: al celor ce fură și al celor furați. Și o singură clasă politică: a activiștilor care refuză orice contact cu profesioniștii, cu educația adevărată. Dacă se arestează pe cinstite, rămân liberalii fără viitorul guvern. Căci alegeri n-au fost numai în 2009, ci și mai târziu, bunăoară în 2014, și nu avem niciun motiv să credem că obiceiurile s-ar fi schimbat radical. Adevărul până la capăt nu se află cu ajutorul cătușelor și al circuitului televizat, ci cu acela al cărții, al educației, al respectului pentru cel ce știe, nu pentru cel ce toarnă. Cu aceiași oameni nu se poate face și dictatură, și democrație, ci, cum am spus, doar cacealmale. Petru Dumitriu avea un îndemn adresat unui confrate care a scris mai multe cărți decât a citit: „Caliban, du-te la școală!”. Îndemnul mi se pare și astăzi mai valabil ca oricând, atâta doar că nu ne-ar ajunge spațiile de învățământ. Dar trebuie să începem. Un înțelept zen spunea că orice întuneric poate fi înlăturat de o simplă lumânare. **(aprilie 2015)**

Seria Antologiile revistei Cultura, vol. I

**Principali actori
2005-2017
Idei, opinii, atitudini**

Volum coordonat de Angela Martin
și îngrijit de Ștefan Baghiu, Cosmin Borza și Nicu Ilie
Coperta: Nicu Ilie

Editura Muzeul Literaturii Române,
București,
2018,
536 pagini

Volumul cuprinde articole ale redactorilor, colaboratorilor permanenți și ale titularilor de rubrică din perioada 2005-2017, seriile II-III ale revistei „Cultura”. Semnează: Horia Alexandrescu, George Apostoiu, Ramona Ardelean, Ștefan Baghiu, Ion Brad, Dorin-Liviu Bîțfoi, Cosmin Borza, Alfred Bulai, Dan Burcea, Augustin Buzura, Cătălin D. Constantin, Carmen Corbu, Constantin Coroiu, Teodora Dumitru, Mădălina Firănescu, Alex Goldiș, Nicu Ilie, Mircea Iorgulescu, Mihai Iovănel, Virgil Ștefan Nițulescu, George Cristian Maior, Angela Martin, Horia Pătrașcu, Ioan-Aurel Pop, Constantin Popa, Dumitru Radu Popa, Valentin Protopopescu, Cristina Rusiecki, Cornelia Maria Savu, Monica Săvulescu Voudouri, Eugen Simion, Ion Simuț, Constantin Stoiciu, Gina Stoiciu, Cătălin Sturza, Andrei Terian.

Prefață

Revista Cultura: respect pentru adevăr și pentru valorile culturale autentice

GEORGE CRISTIAN MAIOR

În cazul în care cineva dorește să identifice direcția programatică a revistei *Cultura*, e obligat să revină la crezul fondatorului, Augustin Buzura: „politica bunului-simț, respectul pentru valori autentice și pentru adevăr, lupta de idei împotriva imposturii și ignoranței”. De fapt, nu e vorba de vreo „direcție programatică”, de vreo ideologie sau de vreun program cultural (noțiuni care i-ar fi displicut oricum academicianului Buzura). Sunt principii esențiale, elementare, legate de o atitudine, de un set de credințe și de convingeri prin care ar trebui abordat, în deplină libertate și fără constrângeri, fenomenul cultural. Principii exprimate simplu, în concepte clare și cuvinte puternice. Le regăsim dezvoltate cu forță și inteligență în toate editorialele sale. Le putem remarca apoi, de-a lungul anilor, ca un fel de mesaj central, în paginile *Culturii*. Într-un editorial excelent, scris chiar la sfârșitul existenței fizice a revistei pe hârtie, intitulat sugestiv *Chiar ultimul număr*, Angela Martin, redactor-șef, arăta că revista a fost una de atitudine, impregnată de spiritul, de forța intelectuală și de concepția melioristă a lui Augustin Buzura, cel „care a considerat că o publicație de cultură trebuie să fie și un instrument democratic de reacție față de orice fals și față de orice atingere adusă demnității umane și libertății [...], ea având de oferit rezervorul cel mai plin de idei, de resurse morale și energii creatoare, generatoare de coeziune culturală și socială”.

Forța ideatică a revistei a constat, așadar, în susținerea onestă a acestor principii și în promovarea lor curajoasă, competentă, într-un timp istoric extrem de dificil, de complicat, marcat de multă incertitudine. O tranziție care nu se mai termina, plină de experimente politice, culturale și sociale, eșuate adesea în detrimentul individului și al societății. O tranziție marcată de apariția unor pseudo-ideologii de moment, create sau importate, care, pe de o parte, tindeau spre

revizionism în toate domeniile culturii și ale istoriei culturii, pornind uneori de la interese politice sau economice mai lesne sau mai greu detectabile, și, pe de altă parte, nu aveau de a face, în orice caz, cu o ierarhie reală a valorilor, desprinsă firesc, critic, din evoluția naturală, organică, a culturii și civilizației românești.

Personalitățile care au scris în revistă sunt diverse, evident, tot așa cum sunt și viziunile ori interpretările asupra evoluției societății și a stării culturii. Dar un aspect de unitate în înțelegerea fenomenului cultural, social și politic românesc a fost dat, cred eu, de convingerea că, indiferent de perioadele istorice, cultura română a generat valori autentice, iar ele trebuie înțelese și de publicul mai larg. Ele se cer uneori redescoperite pentru noile generații și, în orice caz, transmise în exterior. Aceasta, pentru că, într-un timp al globalizării implacabile, al integrării politice și economice în Uniunea Europeană, substanța identității unui stat, a unei națiuni, dar și coeziunea organică a unei societăți, rezidă în fondul cultural național. Doar aici se conservă și se poate exprima în lume unicitatea unei națiuni, originalitatea și creativitatea sa. Aici putem găsi resorturile ultime pentru a rezista nivelării, asimilării mecanice în instituții sau fenomene, oricum exterioare spiritului și civilizației naționale. De aici putem extrage resursele și potențialul de a ne exprima credibil și inteligent în universul internațional, fie că vorbim de cel politic, fie că discutăm de marile curente istorice și culturale de idei. E adevărat că tot aici ne putem analiza singuri slăbiciunile, vulnerabilitățile, pentru a putea privi spre viitor cu speranță în progres.

O asemenea concepție și o asemenea atitudine, insistența pe valorile culturale naționale autentice, pot fi catalogate la lăgère și fără discernământ drept „naționaliste”: o erezie într-un timp al globalizării și al postmodernității, al demitologizărilor de tot felul, conceptele la modă în care noi ideologi ai ideilor și ai culturii puteau să verse tot și orice, inclusiv (îndeosebi) renegarea sau negarea unor porțiuni din istoria noastră culturală și civilizațională, reinterpretarea acestora pe criterii subiective. Nimic mai fals. Paradoxal, cei care au devenit apostolii acestui nou „internaționalism” fără fond și substanță, dar foarte nociv (având, în opinia lui Buzura, o extracție stalinistă), în care ar fi trebuit să ne dizolvăm cultural sau să ne diluăm în tot felul de standarde și modele, nu au înțeles un lucru elementar:

tezele lor ireductibile erau contrare însăși principiilor de diversitate, respect pentru individ și pentru identitate, pentru demnitatea umană, caracteristice spiritului Uniunii Europene încă de la fondarea sa. Cu alte cuvinte, erau în antiteză cu valorile europene pe care le clamau vehement și care, neînțelese în esența lor, în substanța lor, erau transformate artificial în noi slogane ce ar fi trebuit să definească sensul acțiunii noastre istorice sau culturale în secolul XXI.

Aici aș remarca excelentul eseu despre semnificația conceptului de patriotism, astăzi, semnat de Angela Martin, *Patriotismul: rațiuni și pasiuni*, în care autoarea arată argumentat cum „patriotism a devenit, la noi, o vocabulă non-grata. Tocmai acum, în democrație, când, dacă venerăm cu adevărat o valoare, aceasta este libertatea de expresie”. Explicând istoric și cultural de ce s-a întâmplat acest lucru – de la „muștenia la care o condamnase comunismul primar, stalinist” la „aclamarea sa până la epuizare și până la dezgust” de regimul ceaușist –, Angela Martin reamintește „sensul profund umanist și democratic” al conceptului, „moștenit din Antichitatea greacă și romană”. Este în consonanță cu ce se dezbate astăzi și în America, de pildă, unde unul dintre marii intelectuali contemporani atrăgea atenția că patriotismul „dorește ca națiunea să se ridice la nivelul idealurilor sale, ceea ce înseamnă că ne cere să dăm ce avem mai bun în noi... un patriot având valori universale, standarde cu care își judecă națiunea, dorindu-i întotdeauna mai bine, dorind să facă el însuși mai bine”.

Aceste considerații de bun-simț, ancorate puternic în istorie și în cultură, contrastează cu discursul gol de conținut (fie anticomunist, fie „globalist”), dar cu consecințe în planul evoluției culturii naționale, într-un moment sensibil și totodată crucial al existenței noastre. Contrar acestei viziuni facile asupra istoriei noastre culturale, revista *Cultura* a susținut, în primul rând, o pledoarie pentru recunoașterea valorilor culturale românești, dând prin aceasta o declarație autentică de europeanism. Un apel la rațiune în fața extremismelor culturale de tot felul, care cereau epurări nu numai de persoane, ci și de idei, de atitudini, de principii, de opinii. Un apel la profesionalism și expertiză în analiza fenomenului cultural. Totodată, *Cultura* a exprimat întotdeauna un spirit critic și cu privire la ceea ce am putea numi, astăzi, politicile culturale naționale, sancționând, mai ales, impactul lor negativ în ordinea

socială, fie că vorbim de politicile din educație, de cele din cultură, bineînțeles, dar și de acelea ce privesc cercetarea ori starea infrastructurii culturale – muzee, cinematografe, biblioteci etc. Așadar, revista a intrat puternic și critic, în special prin editorialele lui Augustin Buzura, în câmpul politic – fără a face explicit politică și fără a produce partizanat – tocmai pentru că politicul este cel care trebuia/era obligat să răspundă nevoilor societății, sprijinind astfel elementul cultural, iar, prin aceasta, și pe cel social, și, evident, pe cel național. În viziunea lui Buzura, dar și a multor colaboratori ai revistei, el nu și-a onorat, după 1989, această datorie și responsabilitate primară în stat. De aici, și defecțiuni fundamentale în ceea ce ar fi trebuit să reprezinte un anumit tip de „evoluție culturală” după 1989 (în opoziție cu o anumită „ordine culturală” pe care am trăit-o și am experimentat-o înainte de Revoluție), bazată în primul rând pe valorile libertății dobândite atunci, cu sacrificii imense.

Augustin Buzura scria în acest sens: „După Revoluție, s-a instalat o nouă ordine în cultură și în modul de a o judeca și înțelege: alte vremuri, alt mod de a vedea locul și rostul culturii. Prioritatea o au carnetul unui anume partid, copacul politic sub care te-ai așezat și, firește, autoritatea grupului de influență la care ai aderat. Și nu e necesar un deosebit spirit de observație pentru a descoperi că practicile și metodele comunismului primitiv de după ultimul război sunt copiate întocmai, chiar dacă la alt nivel, cu tehnici mult mai perfecționate...”

Într-o perspectivă mai largă, punerea completă între paranteze a unor perioade din istoria națională, cu bunele și relele lor, preluarea ideologiilor de moment în cultură, respingerea conștientă, deliberată, a valorilor naționale sau minimalizarea lor nu puteau decât să dăuneze organismului național, spiritului național. Mai ales că ne găseam într-un moment istoric în care aveam nevoie de încredere, vitalitate și energie, de unitate, pentru a face față atât provocărilor interne generate de forțele globalizării, cât și presiunii și negocierii externe din lumea europeană, integratoare, extrem de dinamică și fluidă. În orice caz, foarte imprevizibilă și convulsionată de diverse crize. Tocmai de aceea, potrivit lui George Apostoiu, „este nevoie să ne potrivim ceasul, ori de câte ori rămâne în urmă, cu cel al europenilor”, întrucât „a sosit vremea să intrăm în dezbaterile politice

cu interesele și idealurile noastre, să realizăm că amploarea marilor schimbări ce se petrec în jurul nostru ne obligă să fim uniți” (*Unirea, o aspirație continuă*). Într-un studiu amplu, memorabil, dedicat identității românești (*Identitatea românească*), academicianul Eugen Simion ne pune în fața unei concluzii la care ar trebui să reflectăm foarte serios. Aplicând rigurosi criteriile unor istorici sau sociologi precum Fernand Braudel sau Max Gallo, academicianul Simion argumentează că românii au sentimentul că sunt o națiune („ca și verii lor occidentali”), însă descoperă ceva „alarmant”, faptul că „spiritul național este din ce în ce mai mult contestat de intelectualii elitiști, convingși că ruralismul, tradițiile, mentalitățile (evident detestabile, primitive!) împiedică progresul material și moral. Aceștia cer, cum s-a văzut, doborârea miturilor naționale, pe care le consideră false, cer demistificarea istoriei de o retorică veche și aberant encomiastică. Pe scurt: românii n-au pierdut în istorie sentimentul spațiului unic și sacru, dar, după cinzeci de ani de totalitarism, douăzeci de ani de tranziție haotică și, în prezent, datorită unei inteligențe care, pe motiv că Ceaușescu a încurajat național-comunismul, respinge valorile naționale, după toate acestea, zic, sentimentul identității românești bazat pe ideea de spațiu (țară, pământ), neam, tradiție, mod de a fi etc. este în declin.”

În special anticomunismul vulgar și rudimentar, atât de detestat de Buzura, ajunsese să rejeteze opere valoroase doar pentru că au fost scrise în perioada aceea, mascând astfel lipsa de performanță a prezentului și sărăcia de idei a promotorilor lui. Pentru Augustin Buzura nu era nicio diferență față de cum operaseră comuniștii în anii 1950. „Asediul brutal, imediat după ultimul război, dar și după Revoluție asupra valorilor naționale și a tradițiilor ar ocupa un loc de cinste chiar și într-o istorie Universală a prostiei”, scria Buzura într-un editorial intitulat sugestiv *Desantul stalinist și desantul globalist*. Augustin Buzura era cel mai îndreptățit să privească lucrurile în acest mod, întrucât el chiar luptase cu tarele comunismului și cu efectele acelei epoci în cultura și societatea românească, asumându-și riscuri atunci când a fost mai greu și când alții tăceau. Pe de altă parte, Ion Simuț arăta foarte bine natura facilă, „conformistă” și „lipsită de eroism” a anticomunismului din prezent, „devenit astăzi politică oficială de stat, având drept consecință, pentru cine îl adoptă, un conformism rezultat dintr-o politică unanim acceptată”. Pentru Simuț, „consecința, tristă și surprinză-

toare este că anticomunismul însuși, altădată atât de rar, clandestin și eroic în condițiile dictaturii lui Gheorghiu-Dej sau Ceaușescu, se devalorizează. Anticomunismul nostru de azi nu comportă niciun risc, e banal”.

Epocile se schimbă, ideologiile se transformă, clasele politice se succedă, dar se pare că ticăloșia, prostia, fariseismul și impostura le traversează fără probleme, îmbogățindu-și permanent mijloacele de manifestare, rafinându-și într-un mod pervers instrumentele de acțiune. Drept pentru care, revista *Cultura* a luptat, în câmpul ideilor pentru expunerea acestor tare care măcinau la rădăcina societatea și ființa națională. A făcut-o într-un mod decent și civilizată, insistând asupra dezbaterii principale de idei, căutând permanent să pună în evidență valorile, ideile valoroase și utile societății, fie că vorbim despre istorie și istoriografie (Dan Berindei, Alexandru Zub, Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan), sociologie (Alfred Bulai, Vasile Sebastian Dâncu), diplomație (George Apostoiu), politologie sau psihologie (Dorin-Liviu Bîțfoi), filosofie (Ștefan Afloroaei, Horia Pătrașcu, Ramona Ardelean), fie că vorbim despre antropologie (Nicolae Constantinescu, Virgil Nițulescu), teatru (Cristina Rusiecki), muzică (Costin Popa), cinema (Magda Mihăilescu, Carmen Corbu), arte vizuale (Nicu Ilie) sau sport (Cornel Dinu, Valentin Protopopescu și, mai recent, în tandem, Horia Alexandrescu și Mădălina Firănescu).

A făcut-o însă rămânând racordată, conectată, la marile curente de idei din cultura europeană și universală, într-o geografie culturală diversă, al cărei unic reper de selecție era dat de valoarea operei și a ideilor expuse, argumentate. Sunt, astfel, interesant de analizat mesajele primite, în 2017, în exclusivitate de cititorii revistei *Cultura* de la personalități culturale diverse din diferite țări cu mare tradiție culturală, dar și corespondențele din străinătate, din mari capitale ale culturii – Paris, New York, Montreal –, ale unor colaboratori dedicați ai revistei. Îi amintesc, în acest sens, pe academicianul Frédéric Vitoux, membru al Academiei Franceze, romancier și eseist, care, vorbind despre scris, despre valoarea scrisului, spunea că „este echivalent cu libertatea deplină de a reda timpului singura substanță capabilă să reziste uitării”, pe scriitoarea Christine Adamo, cea care, într-un mod cu totul original, s-a străduit să concilieze în narativ, prin scrisul ei, știința cu ficțiunea, pe romanciera Eliette Abécassis, cu romanele

sale atât de apreciate despre condiția femeii. Toate aceste personalități au fost prezentate cititorilor revistei, în rubrica *Medalion parizian*, de către Dan Burcea. De asemenea, să ne reamintim de academicianul, scriitorul și criticul suedez Kjell Espmark, mulți ani membru al Comitetului Nobel pentru literatură, care a derulat, în paginile revistei, o corespondență intelectuală cu Angela Martin referitoare la probleme ale criticii literare, cu reflecții asupra relației dintre critic și autor, asupra canoanele literare sau despre dezbaterile intelectuale contemporane din Suedia asupra literaturii, culturii și limbii. Articole interesante au transmis, din Canada, Constantin Stoiciu și din America, Dumitru Radu Popa, precum, de pildă, cel prilejuit de trecerea în neființă a lui Samuel Huntington, profesor la Harvard și autor al unei teorii care a produs cea mai relevantă dezbateră de după căderea comunismului în teoria și politica relațiilor internaționale, referitoare la conflictul între culturi și civilizații, prin care a prevăzut, în antiteză cu prietenul său Francis Fukuyama (care vorbea de sfârșitul istoriei și victoria democrației liberale), că viitorul omenirii va fi serios afectat de o coliziune masivă între culturi și religii diferite. Se întâmpla cu mult înainte de căderea Gemenilor, de războaiele din Irak și din Afganistan, de războiul actual contra autointitulatului stat islamic... Regretatul Mircea Iorgulescu a transmis de la Paris multe articole pline de substanță și de har, unul dintre acestea fiind și cel referitor la *Cărțile Președinților*, în care relata cum Președintele Mitterrand s-a dus cu elicopterul la scriitorul Michel Tournier pentru a discuta despre literatura franceză, autorul întrebându-se, apropo de relația culturii cu politicul de la noi, dacă s-ar putea întâmpla așa ceva și în România (era convins, pe bună dreptate, că nu).

Trebuie, de asemenea, remarcată și aplecarea revistei spre dezbateră problematicii emigrației române, a diasporei, în articolele interesante ale Monicăi Săvulescu Voudouri sau spre înțelegerea mai profundă a comunităților aromâne, vlahe, din Balcani, prin scrierile lui Cătălin D. Constantin.

Evident, critica literară a ocupat locul central în paginile revistei, prin voci competente, credibile, ce au produs constant analize rafinate, elegante, dezinhibate, însă racordate la criteriile estetice, istorice și valorice reale ale operei supuse criticii. Aceasta, indiferent de sonoritatea sau notorietatea numelor autorilor

analizați, fie că vorbim despre Mircea Cărtărescu, Nicolae Manolescu, Gabriel Liiceanu sau Lucian Boia (a se vedea Teodora Dumitru, *Viața după „Orbitor”*, Alex Goldiș, *O promisiune respectată, Istoria a-critică a literaturii române, Cartea roz a Securității* sau contribuțiile lui Mihai Iovănel, Cătălin Sturza, Andrei Terian, Cornelia Maria Savu, Cosmin Borza, Ștefan Baghiu).

Această misiune asumată a revistei *Cultura*, de respect pentru adevăr și pentru valorile culturale autentice, nu a fost una ușoară în condițiile în care atmosfera publică te împingea inexorabil spre facil, spre elementul comercial, de audiență, iar expresia publică a culturii devenea tot mai mult tributară spectacolului ieftin și de prost-gust, transmis pe canale media obsedate de publicitate și senzațional, un *breaking news* permanent ce îngălbenea morbid televizorul, atrofiind posibilitățile de gândire și de reflecție ale individului într-un ritm alarmant și cu o agresivitate înspăimântătoare (*breaking news* sau *breaking minds*, spunea inspirat cineva). În editorialul *Cultura de coviltir*, Augustin Buzura făcea referire la revolta unui corespondent al revistei din Elveția, care atrăgea atenția că „majoritatea televiziunilor, în goana lor după audiență, care implică scoaterea în prim-plan a nonvalorilor, a maneliștilor, au dus România la stadiul de cultură făcută sub coviltirul căruței”, pentru ca apoi să încheie cu un citat din Ortega y Gasset („Crima cea mai cumplită nu o comit acum cei careucid, ci aceia care nuucid, dar permit asasinatul”) și cu o reflecție personală amară, dar deosebit de dură în verdict: „Iar a-l depărta pe om de spirit, de școală, de carte, a-l transforma într-o banală unealtă, într-o mână de vot, tot asasinat se cheamă că e”.

Reflectând, în mod similar, asupra pericolelor legate de efectele acestui tip de media asupra condiției individului în societatea contemporană, asupra libertății sale reale, Timothy Snyder, profesor de istorie la Yale, scria recent că această dependență de „lumea bidimensională” este „fără sens dacă nu suntem echipați cu o armură mentală pe care am dobândit-o de altundeva, un cadru mai larg de înțelegere și de cunoaștere, care presupune mai multe concepte, dar mai multe concepte implică întotdeauna lectură, citit, cărți” (acesta fiind și mesajul principal din cărțile cunoscute ale lui Bradbury, Sinclair Lewis sau Czesław Miłosz, dezvoltat adesea de academicianul Buzura în editorialele sale). Numai așa putem evada dintr-un univers rigid, închis, virtual,

„construit din frazele și cuvintele pe care le auzim repetitiv”, obsesiv, și care induc o perspectivă tot mai îngustă, tot mai simplistă și mai rudimentară asupra lumii reale, asupra culturii, iar, în cele din urmă, asupra modului de percepere a libertății noastre, pentru că ea nu este niciodată un dat, ca atare, trebuie protejată permanent prin cunoaștere. De aici până la noțiunea de „post-adevăr”, atât de la modă astăzi, este doar un pas, iar „post-adevărul” nu poate fi nicidecum un cadru intelectual de cunoaștere și de înțelegere. Dimpotrivă, avertizează dramatic Snyder, „post-adevărul” este sursa primară a extremismelor și a populismelor care revin astăzi în forme și expresii noi, dar cu aceleași consecințe asupra societății și individului, întrucât „a abandona faptele înseamnă abandonul libertății”. „Dacă nimic nu este adevărat, atunci nimeni nu mai poate critica puterea, deoarece nu mai există nicio bază pentru a face asta. Dacă nimic nu este adevărat, atunci totul este spectacol” până ajungem la lumi alternative, lumi virtuale, „contralumi”, un univers, adică, fals, artificial, în care ne dizolvăm, ne înecăm neputincioși, ne pierdem identitatea, arată Snyder. Un *fake news* care generează istorie falsă (*fake history*) și o reinterpretare a lumii pe măsură în condițiile în care proliferarea informației, inclusiv prin răspândirea noilor forme de diseminare a ei (*new media*, rețele sociale etc.), dincolo de avantajele aparente, poate să complice și mai mult căutarea adevărului și a cunoașterii reale în raporturile dintre indivizi sau în societate (vezi articolele interesante ale Ginei Stoiciu: *Individul contemporan*, *Individul consumator: consum, deci exist* și *Individul numeric*).

Revista *Cultura* a realizat, în decursul anilor în care a apărut grație unor mari eforturi și sacrificii, o pledoarie continuă pentru căutarea adevărului, a transmis un imbold insistent legat de necesitatea lecturii, de valorizarea cărții, a lecturii, în detrimentul „spectacolului”, a prostului-gust, a nonvalorii. Anticipând proliferarea alarmantă a noțiunii de „post-adevăr”, revista *Cultura* a încercat, implicit, contracararea intelectuală a răspândirii acestui flagel. A subliniat în mod special și repetat importanța educației și învățământului, a accesului la învățământ pentru tratarea bolilor societății românești, devenită tot mai atomizată, mai lipsită de coeziune și mai îndepărtată de idealurile pentru care, totuși, niște oameni au murit la Revoluție. Vorbind despre subiectul educației și al școlii în studiul amintit asupra identității românești, Eugen

Simion se referea extrem de critic, pe bună dreptate, „la reforma gândită de Miclea și executată de Funeriu”, care prevedea desființarea școlilor rurale care nu au 300 de elevi (mai puțin școlile din satele locuite de minoritari), definind o asemenea politică educațională drept una „iresponsabilă, ca să nu spun antinațională”, ce „va duce la desființarea satului românesc”, concluzionând că școala românească nu este, deocamdată, un element de referință pentru identitatea noastră sau, dacă vreți, este un punct de referință, dar nu pozitiv. A devenit de multe ori „o fabrică de diplome și un factor de discriminare socială, ceea ce este absurd”. Iar în editorialul *Exasperarea ca șansă*, Angela Martin vedea problema educației în raport cu factorul cultural și cu acela social, arătând că „polemicile care inflamează spiritele și gonfleză problemele educaționale, începând cu schimbările de conținut curriculare și manualele școlare, până la predarea religiei în școli sau oportunitatea introducerii uniformei în școli, nu fac decât să reproducă neînțelegerile grave și scindările din societatea noastră” și că „într-un mediu tulburat, discordant și ostil, postulatele pedagogice par rupte de realitate”. Ea considera că, în lipsa unor curricula axate pe literatură și cultură, încă din clasele primare, școala produce mai mult „comunicatori” decât oameni pregătiți să înțeleagă problemele societății prin prisma unei culturi solide.

A cerne valoarea, a căuta impunerea adevărului într-un asemenea peisaj, era în sine un gest fundamental de cultură, de la care revista nu a abdicat niciodată, chiar dacă prin aceasta își limita conștient potențialul de aderență la un public mai larg. Nu acesta era însă scopul. Scopul a fost – în viziunea lui Buzura, exprimată în editorialul *Punct*, care marca sfârșitul apariției revistei pe hârtie – acela de a oferi o „publicație elegantă, cu un generos număr de pagini, absolut liberă, deschisă tuturor opiniilor, un spațiu al afirmării și promovării adevăratelor valori românești și al dialogului acestora cu alte culturi”.

Iar dacă revista *Cultura* va renaște (ceea ce sperăm) pentru a treia sau a patra oară, aceasta ar trebui să fie menirea ei în continuare.

Seria Antologiile revistei Cultura, vol. II

**Dosare tematice
2016-2017
Literatură, artă, societate**

Volum coordonat de Angela Martin
și îngrijit de Ștefan Baghiu și Cosmin Borza
Coperta: Nicu Ilie

Editura Muzeul Literaturii Române,
București,
2018,
460 pagini

Texte de Cornel Ban, Sorin Bejenaru, Cosmin Borza, Cezar Petre Buiumaci, Paul Cernat, Lucian Chișu, Rita Chirian, Robert Cincu, Alex Ciorogar, Alex Cistelecan, Cătălin D. Constantin, Dan Coman, Carmen Corbu, Sonia Corbu, Horia Corcheș, Andreea Coroian Goldiș, Bogdan Crețu, Cristian Crisbășan, Gabriela Culic, Adrian Damian, Călin Dan, Mircea Deaca, Mihai Dinu Gheorghiu, Andrei Doboș, Mihaela Doboș, Sofia Dobra, Delia Enyedi, Alex Goldiș, Iulia Gorzo, Andreea Grecu, Daniel Iftene, Nicu Ilie, Oana Ioniță, Mihai Iovănel, Veronica Leca, Claudiu Komartin, Angela Martin, Alexandru Matei, Marius Miheț, Emanuel Modoc, Franco Moretti, Doris Mironescu, Mihaela Mudure, Cosmin Năsui, Virgil Ștefan Nițulescu, Ernest Oberländer-Târnoveanu, Dan Octavian Paul, Laura Pavel, Gheorghe Perian, Lia Perjovschi, Ion Pop, Valentin Protopopescu, Miruna Runcan, Cristina Rusiecki, Tudor Sălăgean, Eugen Simion, Ion Simuț, George State, Lăcrămioara Stratulat, Sebestyén György Székely, Pavel Șușară, G.M. Tamás, Andrei Terian, Călin Teuțișan, Mirela Trăistaru, Adrian Tudurachi, Mihaela Ursa, Radu Vancu, Alis Vasile, Carmen-Lidia Vidu.

Prefață

Cultura dosarelor tematice (fragmente)

ȘTEFAN BAGHIU și COSMIN BORZA

În România, dosarele tematice din presa culturală constituie un veritabil fenomen național: dacă nu mai specific decât în alte țări, atunci măcar – prin amploare și longevitate – mai simptomatic pentru morfologiile culturale locale. În lipsa unei rețele consistente de reviste academice și/sau de centre de cercetare (deplânsă nu e neapărat absența, cât apariția lor foarte recentă), dosarele publicistice au acționat mereu ca stabilizatoare ale dezbaterilor culturale românești. Forme de dialog care democratizează și invită la reflecție critică, dosarele au contribuit atât la contrabalansarea unghiurilor subiective monopolizatoare ale anumitor personalități (agenți canonizatori de perspective), cât și la validarea necesității de a organiza viziunile analitice în funcție de un efort colectiv de dezbateri. Subminând poziții de autoritate (ideologică, politică, simbolică), dosarele au devenit reperele majore ale cercetătorilor, criticilor și cititorilor români. O dovedesc, de-a lungul timpului, majoritatea curentelor/fenomenelor marcante pentru spațiul artistic autohton, a căror impunere a fost invariabil precedată sau facilitată de dezbateri tematice organizate de publicațiile culturale ale vremii. De altfel, unele dintre aceste reviste își câștigă un loc în istoria culturii românești mai ales grație dosarelor găzduite. (...)

Tocmai de aceea, dosarul tematic a devenit, oarecum firesc, răspunsul pentru marea provocare cu care trebuia să se confrunte seria a III-a (*e-paper*) a revistei *Cultura*: perpetuarea a două componente care au fundamentat identitatea publicației între 2005 și 2015 – dimensiunea istorico-literară, respectiv cea larg culturală (arte vizuale, muzee, teatru, film etc.). Odată cu trecerea de la formatul clasic, pe hârtie, la cel electronic, revista risca să piardă nu doar o categorie consistentă de cititori, ci chiar și o parte substanțială din vechii colaboratori. Risc asumat, desigur, care impunea măsuri nu atât paliative, cât compensatorii. (...)

Utilitatea acestei antologii e dată, mai întâi, de constatarea ușor de făcut că aproape jumătate dintre dosare dețin un accentuat caracter inaugural în contextul publicisticii culturale contemporane din România: *Marxismul românesc* (coord. Ștefan Baghiu), serialul de trei episoade dedicat lui

Franco Moretti (coord. Cosmin Borza), dipticul *Literatura contemporană – un termen umbrelă?* (coord. Ștefan Baghiu), *Noua poezie nouă. Dincolo de „douămiism”* (coord. Alex Ciorogar), *Serialul TV la final de minorat?* (coord. Daniel Iftene), *În dezbateri: Programa școlară pentru limba și literatura română* (coord. Cosmin Borza), *Arta protestului: stiluri și meme* (coord. Nicu Ilie), *Zei coboară 3D. O autochestionare a teatrului în era multimedia* (coord. Carmen Corbu).

O altă categorie de dosare are meritul de a prileji manifestarea unor perspective proaspete aparținând „practicienilor” din diverse domenii artistice, în răspăr, deci, față de morbul teoretizant și estetizant cu care este întâmpinat de obicei raportul dintre autor/creator/artist și public: *Traducerea ca interpretare: patru traducători în patru feluri de lectură* (coord. Ștefan Baghiu), *Artistul și publicul secolului XXI. Exercițiu de compoziție pentru artele vizuale* (coord. Carmen Corbu), *Ce este un autor? Și de câte feluri este el?* (coord. Carmen Corbu), *De la artă la antreprenoriat. Noua paradigmă a genialității creatoare* (coord. Carmen Corbu), *Colecția de artă, între estetic și social* (coord. Nicu Ilie), *Muzeele – exercițiu de autopercepție* (coord. Virgil Ștefan Nițulescu), *Mărul de bronz al discordiei. Monumentele de for public* (coord. Nicu Ilie).

Deloc în ultimul rând, dosarele care – măcar prin titlu – par a depinde de un prilej aniversar se concentrează deloc pieziș pe imperativul revizitării unui canon literar tot mai des pus în discuție în termeni obtuz-revizioniști: *Titu Maiorescu – 100* (coord. Cosmin Borza), *Plumb – 100* (coord. Cosmin Borza), *Tudor Arghezi. 90 de ani de la „Cuvinte potrivite”, 50 de ani de la moartea scriitorului* (coord. Ștefan Baghiu), *Augustin Buzura – romanul integral și definitiv* (coord. Cosmin Borza), *Scenarii ale iubirii în romanele lui Augustin Buzura* (coord. Ștefan Baghiu), *Protagonist: Nicolae Breban* (coord. Ștefan Baghiu), *„Caiete critice” 1986 – treizeci de ani de la dezbateri majoră a postmodernismului românesc* (coord. Ștefan Baghiu), *DGLR – fundamentele unui proiect cultural național* (coord. Cosmin Borza).

Volumul al II-a din seria *Antologii revistei „Cultura”* nu ar fi fost posibil fără contribuția colaboratorilor noștri, cărora le mulțumim și pe această cale.

Decisive au fost îndemnul și încurajările lui Augustin Buzura și ale Angelei Martin, cei care, de altfel, au creat revista *Cultura*, i-au consolidat proiectul și i-au asigurat continuitatea.

Seria Antologiile revistei Cultura, vol. III

**Criticii literari
2005-2017
Estetici, ideologii, tendințe**

Volum coordonat de Angela Martin
și îngrijit de Ștefan Baghiu și Cosmin Borza
Coperta: Nicu Ilie

Editura Muzeul Literaturii Române,
București,
2019,
458 pagini

Volumul cuprinde texte semnate de Ștefan Baghiu, Cristina Balinte, Nicolae Bârna, Cosmin Borza, Alex Ciorogar, Al. Cistelean, Andreea Coroian Goldiș, Constantin Coroiu, Teodora Dumitru, Alex Goldiș, Mircea Iorgulescu, Mihai Iovănel, Angela Martin, Andreea Mironescu, Doris Mironescu, Emanuel Modoc, George Neagoe, Ovio Olaru, Oana Purice, Nicoleta Sălcudeanu, Eugen Simion, Ion Simuț, Adriana Stan, Nicoleta Sălcudeanu.

Rămân fundamentale, firește, în istoria revistei, contribuția modelatoare a unui critic de autoritatea lui Eugen Simion, implicarea exemplară a regretatului Mircea Iorgulescu, prestația remarcabilă a lui Al. Cistelean, a lui Ion Simuț, Nicolae Bârna, Constantin Coroiu, care au legitimat de la bun început revista. După cum, la fel de prețioasă rămâne colaborarea altor colegi care, împreună cu ei, au adus prestigiu revistei și au instituit echilibrul necesar în reprezentarea criticii și a istoriei literare. Când spun, însă, „criticii de la *Cultura*”, mă gândesc îndeosebi la redactorii revistei, criticii Mihai Iovănel, Teodora Dumitru, Cătălin Sturza, Andrei Terian, Alex Goldiș, Cosmin Borza, Ștefan Baghiu, ca și la cei pe care ei i-au adus în paginile noastre – tineri din aceeași generație ori de ultimă generație. Mă gândesc la toți cei care, indiferent dacă au exprimat convingeri personale sau de grup ori doar au pus, și-au pus sau repus întrebări, au făcut ca, la *Cultura*, critica să fie „în mișcare”.

ANGELA MARTIN

Prefață

Revista unei generații

ȘTEFAN BAGHIU și COSMIN BORZA

„Nimic nu e mai rar decât un plan”, citează un dicton vechi Franco Moretti într-un *Pamphlet* de la Stanford Literary Lab, atribuindu-i vorbele lui Napoleon. Și, desigur, e adevărat. Oricât de coagulate prin însăși coerența câmpului literar ar fi dezbaterile literare într-o anumită epocă, sistematizarea lor ajunge deseori să le falsifice acest „plan” inițial. Scopul criticii literare este deseori înlocuit cu rezultatul. Și exact aceasta se întâmplă și în volumul de față. Ne-am propus să antologăm textele importante ale criticilor de la *Cultura* de după 2005, pentru a releva un plan care, deși nu a fost intenționat, pare să fi existat încă de la începuturile revistei.

Apărută într-un moment în care, pe de o parte, piața de carte părea că poate fi cucerită, în chiar centrul ei, de

experimente alternative (de vreme ce niciodată o editură mică nu a mai avut după momentul 2000 impactul pe care l-a cunoscut Vinea, după cum erau aproape inexplicabile preferințele pentru autoficțiuni crude din colecția „EgoProză” a Poliromului) și, pe de altă parte, publicistica literară trăia parcă o extinsă agonie (căci revistele lunare din Cluj, Iași, Timișoara etc. se provincializau tot mai mult, adresându-se de-a dreptul cu obstinație unui public local, iar săptămânalele culturale bucureștene își pierduseră din emulația creată de polemicele adeseori puțin cordiale din anii 1990 și de imediat după 2000), *Cultura* nu se înscria într-un orizont de așteptare prea optimist. Revista înființată de Augustin Buzura, susținută de Eugen Simion și de Mircea Iorgulescu, se anunța drept un proiect cultural pe care adepții revizionismelor postcomuniste de tot felul și de toată mâna l-ar cataloga degrabă drept „conservator”, „(neo, tar)modernist” sau oricum „reacționar” în raport cu variantele de liberalism care câștigaseră puterea politică în 2004. Și totuși, astăzi, *Cultura* se identifică în bună măsură cu promovarea și validarea generației critice (dar și literare, în sens larg) a anilor 2000. Nu-i vorba, între timp, destui dintre acești critici au primit etichete

precum „gheriști”, „stângiști”, „(neo)marxiști” etc., însă retragerea lor – fie și parțială – din publicistică odată cu încetarea apariției seriei a II-a a revistei a stârnit dezbateri pătimașe despre suprimarea tradiției cronicii literare în cultura română. Departe de a se dovedi „conservatoare”, *Cultura* devine publicația pe care o frecventează și la care colaborează mulți dintre cei mai activi studenți, masteranzi, doctoranzi, asistenți, lectori și tineri cercetători români. După cum reiese și din chestionarul-epilog al acestei antologii – realizat la inițiativa Angelei Martin –, revista a stabilit un nucleu dur al criticii milenariste. Des invocate, numele unor Teodora Dumitru, Alex Goldiș, Mihai Iovănel sau Andrei Terian se conturează acum, în retrospectivă, drept centrele de polemică și de analiză ale criticii literare autohtone. Aceștia, alături de Cristina Balinte, Andreea Mironescu, Doris Mironescu, George Neagoe, Adriana Stan, sunt însă și *scholars* excelenți, care au propus monografiile de autori și de curente/orientări literare prin intermediul cărora s-a produs – nu e nicio exagerare aici – o transformare de paradigmă în critica literară românească.

Iar respectiva schimbare se explică tocmai prin particularitățile grupului de critici literari de la *Cultura*. La baza sa nu a stat atât un plan ideologic-cultural clar definit, cât o emulație intelectuală care a surmontat diferențele care de obicei perturbă colaborarea: preferințele metodologice, ideologice sau chiar politice, centrul academic de proveniență, influențele formatoare ale unor autorități critice diverse ori adverse etc. Majoritatea semnatarilor noi ajung la *Cultura* datorită empatiei față de principalele voci critice ale publicației sau în urma interacțiunii la cursuri/colocvii studențești. Există și cazuri în care invitația nici măcar nu vine de la un redactor al revistei, ci de la unul dintre colaboratorii constanți. Așa se face că sintagma „tânăr critic” cuprinde cronicari născuți de la finele anilor 1970 până la începutul anilor 1990. De aici și senzația de efervescență, de diversitate, de impetuozitate și de competitivitate lăsată de paginile de critică literară ale *Culturii*.

Deși stilurile analitice rămân diferite până la capăt, empatia și emulația amintite au funcționat ca un fel de forță centripetă, consacrand chiar o identitate ușor recognoscibilă a criticii literare de la *Cultura*. Ea ar putea fi precizată prin cel puțin trei constante.

Mai întâi, merită menționată propensiunea conversațional-polemică. În timp ce în majoritatea articolelor din revistele

perioadei, referirile la alte opinii critice sunt o raritate sau cunosc forme atât de subtile, încât sunt pricepute exclusiv de autorul însuși, eventual de cercul său intim, în *Cultura* este practicat pe scară largă confruntarea fățișă de idei. Ba mai mult, secvențele de critică a criticii nu sunt mai niciodată protocolare, ci implică o delimitare rostită răspicat. Inclusiv în cele mai pozitive cronici se infiltrează măcar o notă critică la adresa cuiva. Nu o dată, vizat este chiar unul dintre colaboratorii/redactorii revistei. Veți întâlni în volumul de față atât texte elogioase, cât și ceea ce în jargonul criticii de actualitate se numesc „raderi”, deseori de un umor suspect pentru dezvoltările autohtone ale speciei de critică literară.

De aici și interesul acordat lămuririlor conceptuale. *Cultura* se distinge ca revista care teoretizează cel mai mult într-o perioadă în care cronică literară începuse să devină fie terapeutică, fie promoțională. De altfel, cu toate că și alte reviste abordează constant poezia, proza și critica anilor 2000, mai ales *Culturii* i se datorează cartografierea teoretică a douămiismului. Critica de întâmpinare nu se identifică mai niciodată cu analiza unei cărți, ci fie reformulează un concept, fie revizuieste un context. Fapt simptomatic, criticii seniori ai revistei își publică aici cu precădere eseuri teoretice, problematizând unele dintre cele mai actuale orientări metodologice. Spre exemplu, în paginile antologiei de față, Eugen Simion își selectează articole despre geocritică și postlitteratură (curente care nu doar că au fost analizate de academician în *real time*, ci sunt și plante exotice în cultura teoretică locală – v. un teoretician literar de maximă importanță ca Bertrand Westphal), Al. Cistelean le alege pe cele ce chestionează „utilitatea” literaturii în lumea contemporană ori anticipările conceptuale ale postmodernității, Mircea Iorgulescu pornește de la Caragiale și Sadoveanu pentru a redefini identitatea social-politică în zorii modernității, respectiv ai războiului rece ruso-american, iar Ion Simuț îi revizitează pe Arghezi și Rebreanu pentru a rediscuta concepte precum moștenirea/posteritatea literară.

Deloc în ultimul rând, influența se exercită și în sens invers, tinerii critici ai *Culturii* extinzându-și aria preocupărilor teoretice mult dincolo de contemporaneitatea literară. În acest fel, dimensiunea actualității teoretice a fost mereu dublată de puternice tendințe de revizitare a trecutului. Aspect confirmat și prin debuturile editoriale ale criticii douămiiste, dedicate aproape în exclusivitate fenomenelor fundamentale ale culturii române din secolele XIX și XX,

articolele din *Cultura* demonstrează cât poate fi de fragilă teza „prezenteismului” susținută de unii exegeți din generațiile mai vechi. În paginile acestei antologii, Teodora Dumitru semnează luări de poziție nu doar despre Terry Eagleton sau Bahtin, ci și despre Bolintineanu, Adriana Stan scrie cu egală dezinvoltură despre Dan Sociu, Adrian Schiop și Paul Cornea, Andreea Mironescu îmbină firesc interesul pentru proza extrem contemporană, cu disocieri teoretice despre canon sau postcomunism, Mihai Iovănel sancționează derapajele științifice ale Luminiței Marcu și ale lui Vladimir Tismăneanu, dar și elogiază *Truffaut*-ul Magdei Mihăilescu, Emanuel Modoc dezbate critic atât experimente artistice de imediată actualitate, dar și valurile receptării avangardismului interbelic ș.a.m.d.

Această polifonie bine temperată a vocilor și a direcțiilor de cercetare se remarcă în toate cele 6 secțiuni în care am ales să distribuim articolele semnate de criticii care au răspuns invitației de la colabora la cel de-al treilea volum al seriei „Antologiile revistei *Cultura*”. Primele trei, mai teoretice – *Perspective asupra teoriei literare*, *Critica criticii* și *Critica studiilor culturale* – abia dacă înclină balanța numerică în favoarea criticilor tineri în raport cu seniorii. Tot astfel, capitolul dedicat *Revizitării clasicii* nu e deloc monopolizat de exegeții din generațiile mature. O mai mare discrepanță e sesizabilă în paginile de *Critica prozei contemporane*, respectiv *Critica poeziei anilor 2000*, însă în *Cultura* nu a fost niciodată loc pentru cecuri în alb ori pentru *parti-pris*-uri generaționiste.

Revista „Cultura” a fost lansată în 2003 la Institutul Cultural Român, fiind inițiată de Augustin Buzura, președintele fondator al ICR. După înlocuirea sa din funcție, în decembrie 2004, revista a fost închisă de către noua conducere. Un an mai târziu, „Cultura” a fost reînființată în cadrul Fundației Culturale Române, pe care Augustin Buzura a condus-o până la dispariția sa, în 2017. Până în 2016 revista a apărut în print (seria a II-a), având ediții săptămânale. În perioada 2016-2018, revista a fost reluată ca ePaper (seriile III și IV) editat de Fundația Culturală Română și, ulterior, de Fundația Culturală Augustin Buzura. Din 2019 revista are un nou profil editorial, cu ediții ePaper/ PDF lunare, axate pe dosare și dezbateri cultural-artistice și politico-sociale, și o platformă web dedicată evenimentelor culturale și recenziilor de produse artistice. Revista „Cultura” a cultivat în mod constant diversitatea de opinii, dialogul cultural și gândirea liberă și a exprimat convingerea că doar educația, cultura, spiritul critic și cunoașterea pot constitui premise ale bunăstării sociale, politice și economice.

Yves
9.07.2014

teme în dezbatere

Cartea și lectura

O chestiune de context

UN DOSAR REALIZAT DE
IULIA ALEXA

Cum citim, ce citim, în ce ritm, în ce scop? Cărțile și ecosistemul lor au fost asaltate de revoluția digitală, de comportamente de consum informațional care s-au modificat în timp foarte scurt la scara istoriei și care pun sub semnul întrebării cititul așa cum a fost acesta practicat timp de secole. Care este motivația pentru care citim? Citim de plăcere sau din obligație, citim din curiozitate intelectuală sau din plictiseală, citim pentru că „trebuie” sau pentru că am dezvoltat o adicție la cărți? Cititul în afara rigorilor profesionale se supune unei rigori personale, ori e ghidat de capriciu? Lectura pe suport digital este la fel de reconfortantă precum cea pe hârtie? Va mai supraviețui cartea ca atare? Va fi ea apanajul unor nostalgici și inițiați, la fel cum azi numismatica este apanajul unor inițiați și pasionați de monede vechi?

Pentru că lectura, azi, este mai diversă, mai pro-teică, mai adictivă și mai intensivă decât oricând în istorie, i-am întrebat pe câțiva dintre cei care se ocupă de cuvinte, de idei și de comerțul cu cărți dacă există un stil de lectură, dacă pot fi stabilite

categorii în ceea ce privește rolul pe care îl are lectura, dar și domeniul în care citim sau motivația pentru care citim și dacă se poate face o distincție între lectura pe suport digital și cea pe hârtie.

„Există o superficializare a lecturii, dar și o multidirecționare a ei”

PAUL CERNAT

Studenții mei meditează, citesc, reflectează – atît cît le permit programa și timpul, tot mai constrîngătoare și mai frustrante. Cei mai mulți „înfloresc” intelectual la Master, cînd acumulările sînt, statistic, mai importante. Uneori i-aș vrea, parcă, mai puțin permeabili la „ideile primite”, mai puțin dispuși să creadă că tot ce zboară se mînîncă – dar asta ar presupune mult timp de lectură implicată, ceea ce e cam greu de obținut în condițiile actuale.

Internetul și social media favorizează lectura fragmentară, secvențială și pulsional-reactivă, de tip zapping, nu lectura lentă, aprofundată, sistematică, atentă la detalii și nuanțe. De aici, și o anumită lipsă de concentrare, o reactivitate afectivă, pavloviană, la stimulii „memelor.” Mai e și impactul covîrșitor al imaginilor, care pasivizează mintea; asta o resimt mai ales copiii care cresc cu tablete și smartfoane de la doi ani, dar și noi, adulții, ne resimțim din plin. Există o superficializare a lecturii, dar și o multidirecționare a ei, o conectivitate mult mai disponibilă, dar care favorizează neatenția și comoditatea; la limită, impostura, prin simularea facilă a accesului rapid la domenii pe care, în realitate, nu le cunoaște.

Destinul poeziei în lecturile contemporane

Primul impuls ar fi să spun că se scrie poezie mult mai mult decît se citește. Faptul că se scrie (și se publică) enorm, compulsiv chiar, poate fi privit, la o adică, și ca o formă de nevroză socială, eliberată prin „lirism”. Din păcate, cantitatea nu se traduce suficient în calitate – după evaluarea mea, stăm mai prost, calitativ vorbind, decît în anii 20-30 sau 60-80 ai secolului trecut; apar mulți poeți buni, dar nu mai apar poeți „mari”. Nu intru acum în detalii cu privire la cum și de ce, deși ar fi multe de spus cu privire la condiționările „satului global”. Pe de altă parte, nevoia de exprimare poetică e reală și nu poate fi negată, chiar dacă poezia nu se vinde; dar s-a vîndut ea vreodată? Sau tipul de societate – sau, mai bine zis, de stat – era cel care valoriza, ca statut public, poezia, creîndu-i condițiile să-și manifeste altfel eficiența? Poezia a avut un rol politic și comunitar important în epocile (și în statele) aristocratice sau autoritariste, puternic codificate și centralizate; inclusiv contestarea acestor coduri restrictive își extrăgea prestigiul din puterea adversarului. În modernitatea burgheză, a încercat, pe diferite căi, să recupereze vechea condiție, prin contestare socială sau refugii în turnuri de fildeș. În „capitalismul tîrziu”

însă ea nu mai poate fi regina balului (neavînd o valoare comercială), ci, eventual, o Cenușăreasă care-și așteaptă prințul șarmant. Or, poezia con-sacră simbolic, chiar atunci cînd avem de-a face cu un sacru negativ sau cînd se complace în profanul cel mai radical. Nu degeaba ego-urile poeților sînt, de regulă, elitiste și narcisice: statistic, poeții care se iau în serios consideră că au acces la „altă lume” (sau alte dimensiuni) decît muritorii de rînd...

Cei care nu înțeleg poezia și nu au nici curiozitatea să o înțeleagă sunt, după părerea mea, o cauză pierdută. Dragoste cu sila nu se poate. Problema e cum putem să-i captăm pe cei potențial interesați sau disponibili, cum putem să-i facem, la o adică, să citească poezie de plăcere, cum să-i facem, eventual, interesați și de istoria poeziei (românești și internaționale), capabili să se orienteze în timp și spațiu. N-am un răspuns ferm, mai caut.

Cititul în zig-zag

Totdeauna am citit cărți din cît mai multe domenii, alandala; neputînd fi enciclopedist, am devenit eclectic. Cînd eram mic, citeam mult mai multe cărți pentru adulți decît pentru copii, chiar dacă nu le înțelegeam decît aproximativ. Dicționarul Enciclopedic Român a fost una dintre cărțile mele de căpățîi, alături de atlase biologice, anatomice, geografice, de cărți de istorie și științe naturale etc. Acum, cînd am mai crescut și am devenit, cică, „profesionist al lecturii”, continuu să citesc în toate direcțiile disponibile. Asta m-a ajutat de-a lungul timpului – ca elev și student, dar nu numai – să am mereu la îndemînă referințe și conexiuni pentru unii neașteptate. Cînd o să ajung să citesc doar din „domeniul meu”, după liste prestabilite, o să fiu terminat. Prefer să mă complac în indisciplină și diletantism autodidact, să mă las în voia mișcărilor de adîncime ale minții, ale „instinctului” propriu, dar asta nu înseamnă că nu-mi dau seama ce fac și că nu e și o mică filosofie *in progress* aici; luciditatea vine din urmă și, pe acest fundal de libertate dezordonată, lecturile mele „profesioniste”, organizate, cresc mult mai bine, mai firesc, mai viu.

Cînd nu citesc din obligație, citesc cu plăcere și fără efort, dar și nesistematic. Nu citesc cu fișe de lectură și adnotări, rareori subliniez cîte ceva sau îndoii cîte o pagină. Mă bazez pe ceea ce-mi activează spontan sinapsele, curiozitatea, interesul. Efortul, organizarea și... restul vin abia pe urmă, cînd îmi folosesc lecturile în vederea scrierii unui text mai elaborat. Cel mai groază mi-e de cărțile care nu-mi

Poezia con-sacră simbolic, chiar atunci cînd avem de-a face cu un sacru negativ sau cînd se complace în profanul cel mai radical.

„activează”, spontan, nimic, și de cărțile care mă obosesc degeaba, fără să-mi ofere nici un profit intelectual.

Prefer să citesc orice și de toate. Depinde. Depinde de dispoziție, de starea de spirit, de... multe, de ceea ce-mi excită, într-un moment sau altul, curiozitatea, cheful. Uneori mi-e „poftă” de ficțiune, alteori – de nonficțiune, literatură confesivă, de critică, de istorie (în general, nu doar literară), de filosofie sau teorie, cu condiția să aibă suficiente condimente.

Dacă sunt în scop strict profesional, cu deadline-uri constrîngătoare, da, lecturile profesionale mă obosesc. Tocmai de asta încerc să navighez, cît pot, printre Scylla impuselor și Carybda liber-aleselor. Ideea e să le împac cumva, să îmi aleg cărțile de citit în scop „profesional” în așa fel încît să mă intereseze, să-mi stimuleze, cît de cît, creativitatea, imaginația și intelectul. Cînd nu reușesc, e un coșmar. Din fericire, mi se întîmplă destul de rar să nu reușesc deloc.

Paul Cernat este publicist,
critic literar și eseist.

Este doctor în Filologie și membru al
Uniunii Scriitorilor din România.

„Un nou tip de literatură”

INTERVIU CU DAN ALEXE

Ce s-a schimbat în felul cum citesc cei de azi

Foarte mult s-a schimbat și s-a ajuns, pentru prima oară de la invenția lui Gutenberg încoace, la o disociere între textul literar și suportul său. Un soi de revenire la oral și virtualul narațiunii, ca în lunga perioadă de dinaintea inventării tipografiei. Textul e azi fragmentat, lectura, scurtă. Punctul extrem la care s-a ajuns sunt acele cărți citite cu voce tare, pe care le ascuți în mașină sau întins pe canapea, audio books. Acolo, textul literar dematerializat, plutește, precum cel din „Iliada” și „Odiseea”, pe cale orală. Asta e pe cale de a genera un nou tip de literatură, mai adaptată grăbiților erei digitale, cei cu intervalul de atenție scurt, făcând să se pună din nou problema unei chirurgii estetice și narative pentru operele literare din trecut, care nu vor mai putea fi citite în paradigma lor, ci va trebui să li se aplice ceea ce grupul francez Oulipo numea: „proteze literare”.

E foarte necesar să citim pe hârtie

Nu doar că trebuie să citească, dar trebuie să citească pe hârtie. În eterna dispută dintre partizanii cărții pe hârtie și ai cărții pe ecran eu iau partea hârtiei. Anumite cărți și poeme de Maiakovski sau Apollinaire nu sunt făcute pentru a fi citite altfel decât pe o pagină de hârtie groasă, imprimată, cu silabele presărate detașat și aranjate și făcând corp cu țesătura hârtiei filigranate. Multe cărți sunt o operă de artă completă, plecând de la copertă, așa cum era și discul de muzică de vinil, cu coperta lui artistic ticluită, lucru cu totul pierdut azi când toată lumea ascultă doar muzica atroce comprimată în MP3.

La fel și cu tablourile: istoria picturii nu e doar o succesiune de imagini cadratate similare, ci întotdeauna suportul fizic a făcut parte din totul gândit de artist. Imaginea dintr-un tablou de Bruegel pictat pe un panou de lemn nu e echivalentă cu cea a unei acuarele de Picasso pensulate pe hârtie, cum cred noii barbari. În neștiința lor arogantă, ei nu văd că un panou de zece metri pătrați al lui Rubens și un desen cât jumătate de palmă smângălit de Toulouse-Lautrec pe un șervețel de la bordel pot fi făcute să aibă dimensiuni identice pe ecranul tabletei iPad. Dar granulația vopselelor, dar textura, țesătura pânzei, dar rama și tot ce completează ansamblul pentru privitor sunt pierdute definitiv.

Noii barbari cred că stocând miliarde de cărți și de imagini digitale în format identic am rezumat istoria literaturii și a artei și că restul poate să ardă, ocupând loc degeaba. Asta, până în ziua în care o furtună solară de amploare nemaiauzită va oblitera electricitatea și digitalul pe Pământ, făcând să dispară, printr-un click galactic, totalitatea arhivelor virtuale. Nu ne va mai rămâne atunci decât ce a apucat să imprime unul sau altul... adică tot pe hârtie sau pânză.

O listă personală de lecturi obligatorii

Gusturile mele sunt fezandate. Nu vreau să vin aici cu opere de necitit pentru cine nu are o solidă pregătire literară și estetică, precum scrierile lui Joyce sau Ezra Pound, sau, din nou, „Iliada” și „Odiseea”, dar în cadrul limbii române ar trebui să fie obligatoriu de citit și decorticat cărți precum „Craii de Curtea Veche”, romanul unic al lui Mateiu Caragiale,

sau „Biblia” în traducerea lui Gala Galaction. Galaction (părintele Grigore Pișculescu) a fost unul din cei mai mari mânuitori ai limbii române. „Biblia” e tradusă fad în general. Versiunea lui Galaction a „Bibliei” este nu doar la nivelul literar al „Crailor de Curtea Veche” a lui Mateiu Caragiale sau al poeziilor lui Ion Barbu, dar freamătă de violență profetică, într-un stil într-adevăr biblic, cutremurător. Este limba română ridicată la cel mai înalt nivel de puritate.

Cititul compulsiv și cititul metodic

Toate astea, da. Dar eu nu sunt un model. Eu recitesc, periodic și lent, „Finnegans Wake” al lui Joyce, de pildă. O carte monstruoasă. Însă, într-adevăr, citesc orice. Dar sunt într-o categorie de oameni care ar putea, dintr-un anume punct de vedere, să fie considerați de plâns. Sunt un prizonier al Logosului scris. Citesc precum alții beau, poate pentru a ascunde un gol și a nu rămâne singur în fața Logosului inert.

Dan Alexe este scriitor, cineast, lingvist. Blogul său, intitulat Dan Alexe's Flea Market (cabalinkabul.wordpress.com), este foarte urmărit în mediile culturale din România.

*Anumite cărți și
poeme de Maiakovski
sau Apollinaire nu
sunt făcute pentru
a fi citite altfel
decât pe o pagina
de hârtie groasă,
imprimată, cu silabele
presărate detașat și
aranjate și făcând
corp cu țesătura
hârtiei filigranate.*

Scrisul, cititul și creierul uman

DRAGOȘ CÎRNECI

Există dovezi că scrisul a contribuit la evoluția creierului uman. Deși scrisul este vechi de vreo 4000 de ani, el a modificat deja creierul speciei. Astfel, la oamenii orbi din naștere s-a constatat prin scanări cu RMN-ul că atunci când citesc în Braille – care este un text în relief pe care îl pipăie cu degetele – se activează

aceeași zonă din cortexul occipital pe care o folosesc văzătorii atunci când citesc. Deci această zonă a evoluat dintr-una generală a văzului într-una specifică a cititului, indiferent prin care simțuri sunt procesate literele.

În prezent, potrivit Biroului de Statistică a Muncii din Statele Unite, adulții petrec în medie peste douăzeci de

ore online săptămânal. Aproape o treime din acel timp este petrecut pe platforme sociale, pe Facebook stând cincizeci de minute în fiecare zi, adică mai mult timp decât petrec citind sau socializând în viața reală. E aproape egal cu timpul pe care oamenii și-l petrec mâncând și bănd, care e de 1,07 ore pe zi. Iar adolescenții își ocupă și mai mult timp cu tehnologia, petrecându-și nouă ore zilnic în mass-media digitală. Ei trăiesc în această lume tehnologică mass-media 24/7, iar acest lucru influențează fiecare dimensiune a vieții lor. Se poate spune că ei își petrec mai mult timp cu lumea digitală decât cu orice alt aspect din viața lor. Acest lucru inevitabil lasă urme, pentru că, în această situație, creierul se va adapta la mediu indiferent care este acesta. Cum? Asta doar timpul va arăta.

Este greu de spus ce se întâmplă în creierul uman care consumă doar digital, dar scrisul – chiar cel pe tastatură – probabil va dispărea sau se va atenua semnificativ în favoarea mijloacelor video de comunicare. Practic, este vorba despre volumul de informație pe care îl poți stoca și transmite. Inițial, oamenii scriau manuscrise care puteau fi copiate în câteva exemplare. Apoi a apărut tiparul care a dus la informarea în masă și a încurajat răspândirea școlilor. Iar revoluția digitală pe care o trăim acum permite o informare la un nivel pe care nu l-a mai cunoscut specia umană. Câte dintre cititoarele acestui interviu mai știu croșeta? Pentru bunicile și străbunicile lor era ceva normal și necesar. Acum toate hainele pe care le purtăm sunt făcute de mașini. Cred că e important să ghicim direcția spre care se îndreaptă specia și nu să ne scandalizăm când un obicei vechi dă semne de dispariție. Un sociolog celebru din secolul XIX observa că ceea ce pare delict în ziua de azi poate fi o prefigurare a moralei viitorului.

Avantajele și dezavantajele acestui tip de consum de informație

Studiile spun că îi face pe adolescenți și adulții tineri mai superficiali – de regulă nu trec de prima pagină de rezultate oferite de Google –, mai puțin creativi, mai nerăbdători în a obține ce vor și mai afectați de lipsa imediată de rezultate, mai puțin capabili să citească texte mai lungi de o pagină, să urmărească un clip video mai lung de câteva minute. Ei procesează mai bine conținutul concret decât cel abstract, procesează mai degrabă ce este nou decât ce este important, tind să țină minte mai puțin informație și mai degrabă să rețină unde o găsesc pe internet sau pe smartphone (decă au un fel de memorie

externă), ceea ce afectează atât fluența unei comunicări, cât și expertiza, care se bazează pe un volum mare de informații. Este paradoxal că tehnica a evoluat până la nivelul acesta datorită unui lung și dificil proces de muncă în domeniul științei și ingineriei, iar rezultatul sabotează tocmai capacitatea oamenilor de a mai aborda cariere ce necesită complexitate, efort susținut și rezultate incerte. În plus, unul dintre cele mai probate efecte negative asupra copiilor este efectul nociv al TV-ului. În general, nu este bine ca un copil (mai ales unul sub 5 ani) să stea mai mult de 2 ore pe zi la TV, conform recomandărilor OMS. De altfel, nu este bine nici pentru adulți.

O concluzie surprinzătoare este însă cea privind jocurile video. Astfel, mai multe studii au dovedit că jocurile video de acțiune dezvoltă percepția, atenția, memoria de lucru, viteza de reacție și luarea deciziilor. Acest efect apare după 9 ore de joc (nu mai mult de o oră pe zi) și se transferă în situațiile de zi cu zi care presupun respectivele abilități mentale. Deci nu trebuie să ne ferim irațional de tot ce este nou, ci să căutăm să ne informăm pentru a discerne între ce este bun și ce este dăunător. În felul acesta le pregătim un viitor mai bun copiilor noștri.

Privitul cărților pe tabletă la 5 ani facilitează dezvoltarea limbajului și dezvoltă gustul pentru a citi cărți tipărite, odată ce a ajuns copilul în școală. Ce este important de observat este că acest comportament al copilului este încurajat de către părinte prin exemplul său personal – cu cât părintele este văzut de copil că citește mai mult, indiferent dacă o face pe tabletă sau în varianta tipărită, cu atât și copilul prinde gustul mai repede. Trebuie însă să menționăm că citirea limbajului non-verbal și înțelegerea emoțiilor nu se dezvoltă decât prin interacțiune cu persoane reale, și nu citind cărți, chiar dacă ele au poze. Apoi, aveți grijă când stau copiii pe tabletă, pentru că privitul acestui tip de ecran seara duce la probleme de adormire, somn mai scurt și mai puțin odihnitor.

Dragoș Cîrnești este doctor în psihologie, specialist în neuroștiințe. Lucrează în cercetare aplicată și e interesat de evoluția omului și de lumea tehnologică de astăzi.
<http://dragos-cirnești.blogspot.ro>

„Ficțiunea continuă să predomine, oricât s-ar fi relaxat ca scriitură nonficțiunea”

INTERVIU CU ANA NICOLAU

Ce fel de cărți se cumpără cu predilecție?

Românii cumpără deopotrivă cărți de ficțiune comercială și de ficțiune literară, dar și de nonficțiune. Se cumpără multă ficțiune comercială care are în centru femeii, în diferite spații, mai exotice sau mai apropiate și în diferite epoci. Cititorii au început să fie tot mai atenți la ficțiunea literară premiată internațional și urmăresc volumele nominalizate sau premiate, precum și autorii foarte bine titrați pe piețele americane sau europene. Totodată, literatura de gen, fantasy, science fiction și thriller continuă să fie populară, mai ales că în cinematografie și industria serialelor TV se ecranizează tot mai multe. Se cumpără deopotrivă și nonficțiune comercială, cărți de popularizare a științei, memorii și biografii de personalități, cărți de istorie sau de psihologie și selfhelp. Ficțiunea continuă să predomine, oricât s-ar fi relaxat ca scriitură nonficțiunea, oricât de „popularizatoare” ar fi și de lejer scrisă. Ficțiunea spune povești, oferă evadări,

*Cititorii au început
să fie tot mai
atenți la ficțiunea
literară premiată
internațional și
urmăresc volumele
nominalizate sau
premiat...*

***Sunt mai deschiși
ca în urmă cu 4-5 ani
la literatura română
contemporană pentru
că autorii români
au început să circule
mai mult prin turnee,
să apară mai des
prin ziare și reviste
sau la radio și TV.***

oferă oglinzi prin care cititorii pot ieși din lumea cotidiană și se pot vedea în spații și timpuri complet diferite.

Cum ai văzut evoluând piața de carte din România? Dar pe cititori?

Cititorii care fac parte din nucleul de „cititori de cursă lungă” au ajuns tot mai atenți la premii naționale sau internaționale, la recomandările de pe Goodreads sau de pe coperta a patra, urmăresc autorii preferați și editurile preferate pe rețelele de socializare și interacționează direct cu ei. Sunt mai deschiși ca în urmă cu 4-5 ani la literatura română contemporană pentru că autorii români au început să circule mai mult prin turnee, să apară mai

des prin ziare și reviste sau la radio și TV. Vor tot mai repede traducerile în limba română pentru că știu de cărțile publicate la noi încă de la apariția lor în străinătate. Pentru ceilalți, cititorii „de ocazie”, să spunem, lectura este fie haotică, aleatorie, cărțile sunt alese din raft după criterii de moment (copertă, autor, gen), fie foarte nișată – odată ce încep să citească un gen anume ies foarte greu din această obișnuință și nu mai încearcă altceva.

Ce citesc tinerii?

Pentru copii există cărți din toate etapele lor de formare: de la cele ilustrate pe care le citesc împreună cu părinții, până la „early readers”, romane mai scurte și mai simple care să facă tranziția spre romanele propriuzise, pentru cei de peste 7 ani. Cei mici preferă cărțile cât mai colorate, cu animale, așa cum e firesc, cei mai mari încep să caute aventuri, personaje cu care să se identifice, teme care le pot stârni interesul, iar părinții se străduiesc să aleagă acele cărți care dincolo de „distracție” conțin și elemente educative și formatoare.

Pentru tineri există o bogată ofertă de carte din genul Young Adult și aceștia citesc povești cu personaje apropiate de vârstele lor, fie în cadre fantasy sau distopice, fie în cadre realiste, verosimile, cu care se pot identifica. Toate au teme care îi interesează direct la aceste vârste: prietenia, solidaritatea, societatea, învățarea, maturizarea și responsabilitățile ei, iubirea.

Ce citesc femeile? Dar bărbaiții?

Femeile citesc, sau cel puțin cumpără, mai multe cărți decât bărbaiții și, în orice caz, mai regulat. Se observă din listele de bestsellere din ultimii ani că femeile cumpără preponderent literatură cu și despre femei, fie că e vorba de romance, ficțiune literară (cărți premiate internațional) sau thriller domestic/crime cu protagoniste în centru, dar cu siguranță se îndreaptă mult și spre zona de nonficțiune care cuprinde cărțile de selfhelp, parenting, wellness. Bărbaiții merg spre aventură (fie ficțiune istorică, fantasy, science fiction, thriller) sau de nonficțiune (cu precădere cărți despre istorie, societate și politică sau de popularizare a științei).

„Ceva se pierde și ceva se câștigă în această schimbare”

BIANCA BURȚA-CERNAT

Am predat timp de șapte ani, din 2004 până în 2011, seminarii de literatura română la Literele bucureștene, iar din 2013 țin cursuri din aria studiilor de gen la departamentul de Studii Europene al aceleiași facultăți. Îmi dau seama, de la un an la altul, că studenții din 2019 seamănă tot mai puțin cu aceia cu care lucram în 2004. Ca să dau un răspuns „diplomatic”: ceva se pierde și ceva se câștigă în această schimbare. S-a pierdut ceva (destul de mult, din nefericire...) la capitolul consistenței lecturilor și, cu o expresie mai veche (și poate desuetă...), al științei de carte – mai ales dacă vorbim despre o medie a studenților, și nu despre o elită a lor. S-a câștigat, în schimb, altceva: tinerii de azi sunt mai maleabili, mai „deschiși”, mai dispuși să nu țină seama de preconcepții și să experimenteze căi mai puțin bătătorite. Sunt mai pragmatici și au mai multe inițiative decât aveam noi, cei care avem azi în jur de 40 de ani și care am mai prins un deceniu de comunism... Citesc, din păcate, mai puțin sistematic decât noi și, cu excepțiile de rigoare, scrisul lor (al celor mai buni dintre ei) e mai puțin „format” la 24-25 de ani, când se înscriu deja la doctorat.

Poezia a fost întotdeauna apanajul unor inițiați. Și e firesc să fie așa. Oricâte referințe „friendly” la cultura pop sau la cotidianul hipertehnologizat ori hiperimizabilist ar pune în pagină poezii, oricât de „implicate” (*y compris* civic și politic) ar fi textele lor. În această privință, școala este (sau ar trebui să fie) un contrafort...

Cititul de azi și cel de mâine

Aș vrea să citesc niște anchete sociologice despre ce, cât și cum se citește azi în diferite comunități, la diferite categorii de vârstă, educație, formație profesională ș.a. Nu cred că am toate datele de care aș avea nevoie ca să răspund pertinent la o asemenea întrebare. Pot doar să fac presupuneri. Nu-mi dau bine seama în ce măsură schimbarea suportului de lectură (ebook-ul descărcat pe tabletă, de exemplu) determină și o modificare în privința calității lecturii, dacă ușurința și rapiditatea cu care accesăm informația în era digitală are ca revers o anumită superficialitate a lecturii, reflex al grabei, al „vitezei”, al unei dispoziții „hiperactive”. Sunt conștientă însă de numeroasele deschideri și beneficii pentru lectură pe care le presupune era digitală – de n-ar fi „decât” accesul la biblioteci on-line și la bibliografii pentru care, altfel, în epocile anterioare, trebuia să întreprinzi călătoria de studii.

Cititorul inocent și cel profesionist

Eu citesc în toate felurile, cu tot soiul de scopuri și în diferite circumstanțe. Cu plăcere, cu „efort”, eventual cu varii însemnări pe marginea cărților sau într-un notebook special („clasic”, de hârtie, sau electronic...). Citesc acasă – la birou, pe o canapea, alături de pisică –, la bibliotecă, în metrou, în autobuz, în tren (dacă nu am de văzut ceva special pe fereastră), la serviciu și, trebuie să mărturisesc, citesc și pe furiș, la conferințele, simpoziioanele, colochiile ș.a. unde

***Sunt conștientă
de numeroasele
deschideri și beneficii
pentru lectură pe
care le presupune
era digitală – de n-ar
fi „decât” accesul
la biblioteci on-line
și la bibliografii
pentru care, altfel, în
epocile anterioare,
trebuia să întreprinzi
călătorii de studii.***

discursurile trenează și se diluează. De cele mai multe ori, motivația plezivistă și „obligația profesională” se amestecă într-un asemenea grad, încât devin greu de distins una de alta. Când, în diferite forme, lectura e profesiunea ta (pentru că ești redactor de carte, editor, jurnalist cultural, cercetător, profesor sau critic literar), nu mai poți citi „inocent”. Ochiul cititorului avizat (și, eventual, chițibușar...) se amestecă fie și în cea mai relaxată lectură de vacanță. Mă surprind adesea făcând adnotări chiar și atunci când cartea pe care o citesc nu are directă legătură cu obligațiile de serviciu imediate, cu temele de cercetare pe care le am de gestionat sau cu volumele despre care urmează să scriu.

Când vreau să mă odihnesc, citesc în general proză sau eseu: autori din literaturi și din epoci felurite. Anul trecut pe vremea asta, spre exemplu, mă prinsese o adevărată euforie a prozei japoneze. De câteva luni, citesc și recitesc prozatori englezi. M-am delectat cu Huxley și cu Orwell – citind aproape tot ce s-a tradus din ei la noi. (În „Insula” sau în „Galben de Crome” am găsit un cu totul alt Huxley decât cel pe care îl știam din „Punct contrapunct”. După cum la Orwell, din care citisem anterior doar trei cărți, am descoperit un proteism pe care nu-l bănuisem.) Luna trecută, am recitit „de plăcere” „Forsythe Saga”, trilogia lui Galsworthy, după care am simțit nevoia să citesc și celelalte două trilogii care vin în continuarea acesteia: „Comedia modernă” și „Sfârșit de capitol”. Dar și în lecturile mele „din timpul liber” se amestecă, până la urmă, antipaticul „cititor avizat”, pentru că o tendință de organizare, de sistematizare a lecturilor mi se impune cu o voință tiranică... După sau în timp ce citesc o carte ori un autor, reflexul meu e să caut tot soiul de informații despre autor, despre epoca lui, să văd ce s-a scris despre el. Am descărcat de pe net, de pildă, vreo zece monografii despre Orwell...

Se întâmplă în general ca interesul meu de lectură și obligațiile profesionale să se intersecteze. Am nevoie să lucrez cu plăcere, „de bună voie”; altfel, resimt totul ca pe o constrângere și devin insubordonată. În măsura în care am posibilitatea, îmi aleg teme de cercetare care au legătură cu ceea ce mă interesează pe mine. Dacă nu se poate, caut în tema care mi s-a fixat (un articol de dicționar, o ediție critică ș.a.) puncte de convergență cu preocupările mele ca să pot avea suficientă energie și un strop de entuziasm pentru a duce la bun sfârșit lucrarea încredințată... Citesc și altceva, dacă „în afara domeniului de activitate” înseamnă istorie, filosofie, sociologie și alte discipline umaniste, de care, oricum, un literat se interesează în mod natural, fie și din postura unui outsider. (Am pe masă „Marea cea mare. O istorie umană a Mediteranei” de David Abulafia, un studiu al lui Ellen Meiksins Wood, „Originea capitalismului”, și proaspătul – și la propriu, și la figurat – eseu al lui Slavoj Žižek, „Ca un hoț ziua în amiaza mare. Puterea în epoca postumanității”...) Nu citesc (din păcate!), dacă e vorba de științele exacte.

Bianca Burța-Cernat este doctor în Filologie.
Este redactor la Editura Cartea Românească
și colaborator permanent
al revistei „Observator cultural”.

„În ultima vreme am tot mai puțin timp pentru o relectură”

INTERVIU CU LAURA CÂLȚEA

Ce fel de cărți citești?

Citesc și ficțiune, și non-ficțiune, dar, în ultimii ani, am început, într-adevăr, să citesc tot mai multă non-ficțiune și, mai ales, cărți de știință. Am fost întotdeauna înconjurată de cărți și am citit de mică de plăcere și din proprie voință, dar cititul din pasiune l-am descoperit relativ târziu, și anume în primul an de liceu, când am intrat în biblioteca liceului, un loc care m-a inspirat și m-a făcut să revin iar și iar și să citesc din ce în ce mai mult.

Citesc cărți din toate domeniile, nu am fost niciodată un cititor specializat, ceea ce poate fi uneori un avantaj, alteori nu. Citesc ficțiune (romane istorice, SF și fantasy, distopii, literary fiction, literatură clasică, dar și modernă și contemporană), non-ficțiune (cărți de popularizare a științei, astronomie, evoluționism, biologie, paleoantropologie, genetică, neuroștiințe etc., memorii și jurnale, teorie literară, eseistică și cărți de artă), dar și cărți pentru copii (foarte multe în ultimii ani, datorită funcției de redactor-șef al Editurii Nemira).

Citesc întotdeauna cu creionul în mână (nu subliniez cu pixul sau cu markerul pe cărți) și, de cele mai multe ori, cu

*Urăsc tot mai mult
tendința modernă de
a lăsa cât mai puține
spații albe la capetele
rândurilor sau de
a nu lăsa câteva
pagini albe la final.*

un carnet alături sau măcar cu o foaie pe care să notez. În lipsa carnetului notez pe marginile cărții sau pe ultimele pagini (de aceea urăsc tot mai mult tendința modernă de a lăsa cât mai puține spații albe la capetele rândurilor sau de a nu lăsa câteva pagini albe la final). Acum ceva timp fiecare lectură era urmată de o relectură a pasajelor subliniate și de notarea acestora în carnete speciale (organizate după domenii), ceea ce era un bun exercițiu pentru că oferă prilejul unei regândiri a textului. Din păcate, în ultima vreme am tot mai puțin timp pentru o astfel de relectură.

Recitești? Cărțile cu impact major asupra ta care au fost ?

Recitesc, dar nu atât de des cât mi-aș dori și, în general, relectura înseamnă o lectură fragmentară, ce se oprește mai ales la adnotări și sublinieri făcute anterior. Orice relectură este făcută, evident, cu alți ochi, așa că se întâmplă deseori să nu mă mai recunosc în anumite preferințe sau păreri. În funcție de vârstă și de interesele mele de-a lungul timpului au fost mai multe cărți care m-au

impresionat puternic. O să enumăr doar câteva dintre ele: „Memoriile lui Hadrian”, de Marguerite Yourcenar, „Ochi-de-pisică”, de Marguerite Yourcenar, „Paradigma pierdută: natura umană”, de Edgar Morin; „Alesul”, de Thomas Mann, „În mișcare. O viață”, de Oliver Sacks; „Viteza luminii”, de Javier Cercas; „Eseu despre orbire”, de José Saramago; „Fărăme de viață”, de Zeruya Shalev; „Cucerirea socială a Pământului”, de Edward O. Wilson; „Binevoitoarele”, de Jonathan Littell; „Biblioteca nopții”, Alberto Manguel; Ernst Cassirer, „Eseu despre om”; „Regele și cadavrul”, de Heinrich Zimmer; „Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit”, de Roland Barthes; „Amurgul Evului Mediu”, de Johan Huizinga... și, evident, lista poate continua. Aveam de gând să scriu doar câteva, dar odată pornită, mi-e greu să mă opresc. O să mă opresc, totuși, aici, cu mențiunea că este o listă parțială.

Laura Câlțea este... cititor de meserie și autoarea paginii web „Blogul unei Cititoare de Cursă Lungă” (<http://lauracaltea.ro/>)

„Cititul rămâne o hrană terapeutică”

RADU BATA

O bișnuințele de lectură azi, în era digitală, se schimbă văzând cu ochii: e de ajuns să observi oamenii pe stradă, în autobuz, în parc, oriunde. De îndată ce au un moment disponibil se apleacă pe smartphone, pe iPad etc., să-și citească mesajele, postările de pe rețele sociale, știrile care-i

interesează. Peste două decenii, morfologia primatelor se va schimbă ușurel: o cocoasă mică va apărea cu timpul din cauza acestui nou raport cu scrisul și imaginea. Evident, totul merge mai repede în era digitală.

Nu-s Mafalda, dar îmi închipui, ca mulți alții, din ceea ce am văzut până acum, că se vor citi cu predilecție texte scurte, norma o vor constitui lecturile rapide, fără pretenții de „cogitare” profundă, cele care vor fi... *dans l'air du temps*, în care noile generații se vor recunoaște, plus cele care vor fi promovate de imperiile mediatice, pe criteriul principal

al timpurilor moderne, al societăților productiviste: rentabilitate. Vor dăinui, desigur, și lecturile din obligații – pentru studii, demersuri administrative, joburi –, și cele tradiționale, care însă se vor estompa, vor supraviețui mai ales dacă se potrivesc cu viața tehnologică în care ne scufundăm.

Mai mult ca oricând este necesar ca oamenii să citească. Cititul e ultimul bastion în care visul îmblânzește realitatea. Cititul rămâne o hrană terapeutică, o meteahnă salvatoare. Ochii spiritului au nevoie ca de aer de stimulare, de fantezie, de transgresiune a unei lumi tot mai gri, mai dependentă de reușita materială, de mecanismele cotidianului. Cititul e oricum esențial în educație, în formarea personalității. Dar dincolo de dimensiunea lui instructivă, de metoda de achiziționare a cunoștințelor, este un proces miraculos de activare a închipuirii, de îmbogățire a imaginației, când este vorba despre literatură. Cititul te „obligă” astfel să-ți reprezinți personaje, întâmplări, imagini, care nu există decât în mintea receptorului, în funcție de factori variabili. Și chestia asta îl face capabil să perceapă lumea într-un evantai mare de forme și culori.

Nu aș obliga pe nimeni să citească, asta ar fi ca o pedeapsă, cititul e mai degrabă o recompensă, o plăcere, chiar o jubilație în multe cazuri. Stilul meu de lectură e haotic azi; n-am vreun stil, vreo strategie; înainte erau multe lecturi profesionale, cărți grele, trebuia să scriu cronici, să aleg autori și fragmente pentru alcătuirea secvențelor pe care le predăm etc. Acum am ajuns la o vârstă la care îmi permit luxul să citesc doar ce cred că mă amuză, cărți care-mi dau euforii. Citesc, așadar, după toane. De exemplu, pentru lexicopatul îndrăgostit de livresc care trăiește în mine, citesc Enrique Vila-Matas, pentru plăcere interactivă, citesc seria lui Dortmund de la Donald Westlake, iar pentru ușuraticul care mă bântuie, citesc ceva foarte lejer, aventurile comisarului Eberhofer de Rita Falk, o serie de cărți polițiste nemțești și umoristice (da, nu-s incompatibile calificativele) atât de facile, că un altul nici nu le-ar pomeni, de rușine. De la Rita Falk la Mircea Cărtărescu e ca de la Groapa Marianelor la Everest. Pe Cărtărescu, „Solenoidul”, l-aș lua cu mine pe o insulă pustie.

Radu Bata este poet franco-român.
Predă în Franța jurnalismul și limba franceză.

***Îmi închipui, ca
mulți alții, din ceea
ce am văzut până
acum, că se vor citi
cu predilecție texte
scurte, norma o vor
constitui lecturile
rapide, fără pretenții
de „cogitare”
profundă, cele care
vor fi... dans l'air
du temps, în care
noile generații se vor
recunoaște, plus cele
care vor fi promovate
de imperiile mediatice,
pe criteriul principal
al timpurilor moderne,
al societăților
productiviste:
rentabilitate.***

„Putem să prioritizăm lectura”

IULIANA ALEXA

Psihologii au cercetat comportamentul de consum informațional al ultimilor ani și au ajuns la concluzia că, în ceea ce privește platforma de livrare a informației, cărțile au un avantaj clar: ele reduc stresul (pentru că impun un ritm mai lent de ingestie a acesteia, față de ecrane, or creierul are nevoie de timp de procesare a informației, unele procese cognitive sunt foarte lente), contribuie la fixarea informației în memorie, la rafinarea raționamentelor, la dezvoltarea de abilități analitice și de procesare mai bune, concentrare mai bună. De cealaltă parte, cititul pe ecrane este unul „nonlinear”. Adică superficial, în salturi, cu atenția captată de cuvinte-cheie, de fonturi anumite, mai selectiv, mai dependent de stimuli vizuali. Pe ecrane, atenția nu mai este concentrată, ci descentrată de imagini, sunete, fonturi etc. O altă consecință neprevăzută este adicția la ecrane și la informația care „curge” din ele. Oamenii sunt dependenți de internet și de injecția de adrenalină a unei informații noi. Creierul nostru se hrănește cu noutate, are nevoie de ea, iar internetul o oferă abundent. Așadar, nu doar că suntem expuși la informație, suntem chiar depedenți de telefoanele noastre mobile.

Și totuși... dacă facem „zoom in” la situația cititului de la noi, din România, constatăm cu tristețe, alături de cei care au întocmit Barometrul de consum cultural în 2017, realizat de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală („Cultura în pragul Centenarului Marii Uniri: identitate, patrimoniu și practici culturale”),

că 42% dintre români nu citesc nici măcar o singură carte pe an, 69% nu împrumută niciodată cărți de la bibliotecă, iar 61% nu accesează niciodată arhivele digitale ale bibliotecilor și nici nu descarcă de pe Internet cărți. Doar 4% dintre români pun zilnic mâna pe o carte, doar 9% citesc o dată pe lună și doar 6,8% merg măcar o dată pe an la bibliotecă să împrumute cărți.

Hmm... acum depinde ce măsurăm. Dacă măsurăm de câte ori merg oamenii la bibliotecă, este posibil să constatăm cifre descrescătoare peste tot în lume. Pentru că, așa cum Netflix a înlocuit obișnuința de a închiria filme, la fel, suportul digital substituie hârtia în mod covârșitor. Iar asta nu e doar la noi, ci cam peste tot. E vorba pur și simplu de o mișcare tectonică de înlocuire a unei platforme cu alta. Dacă 61% nu accesează arhivele digitale ale bibliotecilor, mi-e greu să cred că oamenii aceștia nu sunt expuși, măcar accidental, și unor informații valoroase în toată magma de conținut pe care îl consumă pe telefon, calculator etc.

Așadar, e cazul să reformulăm provocările și problemele. „Nu avem timp de citit” înseamnă, mai concret, că nu ne facem timp de citit cărți, de „deep reading”. Formulate astfel, problema capătă alte culori. Nu avem timp de „deep reading” pentru că suntem în „fast reading” perpetuu, cu atenția fluctuantă și captivată de te miri ce. Soluția pentru contracararea efectelor nocive ale „fast reading”-ului este deja știută: să limităm accesul la ecrane, să ne lăsăm copiii mai mult în compania hârtiei, să îi scoatem din ecosistemul digital cât mai des. Pentru că ei sunt cititorii de mâine și lor

le formăm atenția pentru stimulii lenți, la rigoare fastidiosi, ai cărților. Stimulare lentă, dar atât de necesară. Putem citi atunci când facem ceva automat și care nu implică privirea (când mergem cu transportul în comun, de pildă). Putem să prioritizăm lectura. Cineva spunea că „timpul se face”, se alocă, el nu apare, ca atare, în programul cuiva și, „surpriză, au rămas 2 ore de făcut nimic, deci aș putea să citesc...” La fel ca o sumă pentru investiția X sau Y din bugetul financiar, timpul pentru o activitate sau alta se alocă în mod conștient, proactiv, deliberat. Se trece în agenda zilnică („între 17 și 19 citesc 100 de pagini din romanul început”). Adevărul este că suntem atât de prinși cu nenumărate activități, încât e nevoie de trierea lor.

„Nu am timp să citesc”. E ca și cum ai spune „nu am timp să mănânc, să beau apă, să dorm”. Dacă nu ai timp pentru îndeplinirea acestor nevoi, fii sigur că îți va scădea calitatea vieții. La fel și cu lectura. Cred cu tărie că avem nevoie de nutrienți intelectuali la fel cum avem nevoie de minerale și de vitamine. Fără acești nutrienți, metabolismul nostru va suferi. Azi, mai mult ca oricând, omenirea consumă informație aproape permanent, într-un continuum fără pauze. „Omul este o ființă infavoră”, spunea Mark Ford, un psiholog britanic. Avem nevoie de informație, creierul nostru o cer. Atunci cum să nu ai timp? De fapt, problema lipsei de timp e una prost formulată: ești expus la informație, fie ea cuvânt scris, video sau podcast, vrei, nu vrei. Problema e cum să mai triezi. În 2015, pe feed-ul de Facebook al oricărui user, intrau cam 1500 de postări pe zi. Conținutul pare să fie nelimitat, atenția umană e foarte limitată. Te expui la informație mai mult decât părinții sau bunicii tăi. Ce diferă însă e ceva crucial: îți poți alege informația la care te expui și forma ei de livrare. Cu 2,32 miliarde de utilizatori activi în 2019, site-ul Facebook este cea mai populară platformă de informare din istorie, cea mai populară platformă media. Și cartea este tot o platformă de informare, o tehnologie de livrare a acesteia, ca oricare alta, numai că azi ea se bucură de aura unui obiect aproape artizanal, de impresia că într-o carte intră informația cea mai distilată, rodul muncii intelectuale intense a cuiva. Mediul digital e propice informației rapide și ieftine, cartea, celei lente și valoroase. Dacă e să comparăm cu „fast food”, avem un fel de „fast information” (digital) și „slow information” (cărți). „Deep reading” este genul de lectură necesar pentru a înțelege o narațiune complexă, să zicem un roman de Joyce. Și „deep reading” suferă în era ecranelor.

**„Deep reading” este
genul de lectură
necesar pentru a
înțelege o narațiune
complexă, să zicem
un roman de Joyce. Și
„deep reading” suferă
în era ecranelor.**

Așadar, cei care spun că nu au timp să citească, de fapt spun că nu au timp pentru cărți, probabil. Însă ei sunt expuși acestei „fast information” asupra căreia, în plus, exercită un efort curatorial, și-o selectează singuri, și nu pe criterii de calitate, de cele mai multe ori.

În calitate de cititoare avidă, cu o nevoie acută de cuvânt scris (conținutul video digital mă obosește și prefer oricând să citesc eu un text decât să-l aud citit de cineva sau să vizionez aceeași informație împachetată într-un clip video), mi-am căutat mereu subterfugii pentru a face loc în activitățile mele zilnice textului. Citesc în metrou, citesc în pat, acasă, citesc gătind, făcând sport la sală, citesc oriunde atenția vizuală nu îmi este solicitată și pot lăsa comportamentul din acel moment pe pilot automat, astfel încât eu să pot citi. Aceasta este soluția mea la problema lipsei timpului pe care o acuză orice ins modern, urban, activ.

Governor
2.09.2014

sinteze și reflecții

Criza comunicării în teatru

Noile tipare ale limbajului dramatic

UN DOSAR REALIZAT DE
CRISTINA RUSIECKI

Se poate vorbi despre o criză a comunicării și în teatru? De pildă, între scenă și public? Noile forme de teatru au adresabilitate generală sau sunt destinate de la bun început unui public de nișă? Cum se reflectă criza actuală a dialogului în cea mai vie dintre arte?

Ce s-a schimbat în tiparele comunicării în era în care informația circulă cu o viteză fără precedent? Ce mutații antrenează aceste noi tipare în limbajul dramatic, în structura și în mecanismele sale?

Legat inextricabil de destinul Cetății, teatrul ia pulsul tuturor problemelor sale. Care sunt soluțiile găsite de creatori? Cum accentuează politicul criza comunicării în teatru? De la toate aceste întrebări a pornit colocviul despre „Criza comunicării în teatru”, tema ediției precedente a Festivalului organizat de Teatrul „Nottara”, FEST(in) pe Bulevard.

Participanții la colocviul desfășurat în cadrul acestuia au fost Oltița Cîntec, președinte AICT, secția română, Judit Simon, critic de teatru și jurnalist cultural, Elisabeta Pop, critic de teatru, actorul Istvan Teglas, regizorul Andrei Măjeri și criticul și istoricul literar George Ardeleanu de la Facultatea de Litere din Universitatea București.

Teatrul, forțat să integreze elementele moderne

OLTIȚA CÎNTEC

Sunt foarte multe tentative, foarte multe propuneri care schimbă structural acel tip clasic, canonic de comunicare prin care artiștii stau pe scenă, dezvoltă o iluzie, iar spectatorii, așezați confortabil în fotoliile din sală, contemplă și trăiesc emoțional acțiunile și personajele care le dau viață pe scenă.

Teatrul nu se poate izola pe o insulă a tradiționalului, a clasicității, nu poate ignora dispozitivele moderne și altele care vor veni, pentru că tehnica evoluează într-un ritm extraordinar. Dimpotrivă, trebuie să le asimilăm, să le transformăm în noi surse de expresivitate teatrală. Am văzut zilele trecute în FEST(in) pe Bulevard spectacolul Teatrului Maghiar de Stat din Cluj, „Ilegitim”, realizat de Adrian Sitaru, care propunea o formulă specială. Toți spectatorii găsesc pe scaune un dispozitiv VR pe care, normal, ca niște copii,

I-au pus repede la ochi. Prin intermediul acestor dispozitive Adrian Sitaru i-a obligat pe spectatori – în sensul bun al cuvântului – să aleagă cum să se uite la spectacol. Inițial, am crezut că prin acest dispozitiv urmărim spectacolul live, doar că, așa cum se întâmplă în cinematografie, artă de unde vine Adrian Sitaru, atenția, privirea ne sunt direcționate către ceea ce dorește camera de filmat. Însă am aflat că ceea ce vedeam pe scenă, dacă ne scoteam ochelarii, era teatru, era viu, iar ceea ce puteam urmări cu ajutorul dispozitivului era, de fapt, o înregistrare a spectacolului. Sigur că se poate deschide o discuție complicată și interesantă în același timp despre această soluție regizorală care aduce foarte aproape arta teatrală și arta cinematografică. Osmoze de acest gen se practică de multe decenii, de mai bine de jumătate de secol, însă propunerea lui Adrian Sitaru este foarte interesantă, pentru că lasă spectatorului posibilitatea de a rămâne fan declarat al teatrului și de a renunța la dispozitiv, așa cum am făcut și eu la un moment dat. Regizorul lăsa publicului și posibilitatea să renunțe la această calitate senzatională a teatrului de a fi o artă vie, aici și acum, și să

se refugieze într-un spectacol virtual preînregistrat și livrat prin intermediul ochelarilor VR. Arătam ca niște extraterestri, parcă eram într-o altă dimensiune, în altă epocă. Eu am renunțat la ochelari dintr-o deformație profesională, fiindcă îmi place teatrul și atunci nu văd de ce să mă uit printr-o nișă într-un ecran mic, care mă și obosea, pentru că trebuia să urmăresc și subtitrarea, înțelegând vag limba maghiară. Nu vedeam de ce să mă uit în niște ochelari, când pot să văd actorii la doi metri în față, să le văd și expresivitatea facială și mult mai multe lucruri decât vedeam prin ochelari. Însă este o formulă, o propunere și artistică pentru producători, și de marketing, trebuie să o spunem, chiar dacă – și am apreciat acest lucru la cei din echipa Teatrului Maghiar – nu se face prea mult tam-tam înainte de spectacol în privința dispozitivului. Totuși, se duce vestea și sunt convinsă că o parte a tinerei generații care poate că până atunci nu intrase într-o sală de teatru sau intrase, dar nu i-a plăcut ce a văzut și nu a mai revenit, intră în sala de spectacol chiar din această curiozitate, să vadă ce îi oferă sistemul acesta de ochelari.

O altă formulă care schimbă foarte mult comunicarea de tip tradițional în teatru am văzut la spectacolul lui Bobi Pricop, un regizor declarat interesat de a schimba relația clasică dintre artist și spectator, de a-l forța pe cel din urmă să devină parte activă a unui spectacol de teatru. Spectacolul lui de la Teatrul Național din Craiova, „Aatorul”, nu folosește nici un fel de dispozitive high-tech de data aceasta, dar, respectând felul în care a fost scris textul, operează o transformare de alt tip, cu efecte în ceea ce privește comunicarea între artiști și spectatori. În textul „Aatorul”, dispărea scena. Piesa de teatru vorbește despre un spectacol realizat de Tim Crouch, care a scris și textul, și a făcut și regia în spectacolul ficțional.

***Formula propusă de
Tim Crouch schimbă
fundamental teatrul,
îl aduce la un grad
zero al teatralității,
modificând radical
noțiunea de mimesis
care definește teatrul
de la Aristotel până
spre zilele noastre.***

Nu există scenă, publicul stă față în față pe gradene, cei din primul rând chiar își ating aproape genunchii

Spectatori la *Ilegitim*, regia Adrian Sitaru, Teatrul Maghiar de Stat Cluj

și se uită în mod forțat unii în ochii altora. Această dispoziție este din scriitură. Ideea lui Crouch schimbă radical felul de a comunica al artiștilor cu spectatorii.

Există și o parte interactivă, de provocare a publicului să se implice în spectacol. Sigur că sunt variabile de la o reprezentație la alta, pentru că depinde foarte mult de spectatori, unii sunt mai timizi; uneori și noi, criticii de teatru, refuzăm să ne așezăm în primul rând dacă spectacolul este interactiv, ca nu cumva să ne întrebe ceva. Formula propusă de Tim Crouch schimbă fundamental teatrul, îl aduce la un grad zero al teatralității, modificând radical noțiunea de mimesis care definește teatrul de la Aristotel până spre zilele noastre. „Autorul” îl obligă pe spectator, chiar dacă nu vorbește, chiar dacă nu se implică verbal în ceea ce i se propune de către artiștii așezați, la rândul lor, printre spectatori, să contribuie la crearea spectacolului prin construcția spectacolului personal.

Teatrul este forțat să integreze aceste elemente. Sigur că ele au o doză de artificialitate. Unora le plac, alții le resping, dar eu zic că este obligatoriu să le aducem în sălile de spectacol și să le integrăm pentru că, altfel, pierdem publicul.

Bătălia pentru public este aprigă. Anumitor categorii de public trebuie să le vorbim prin intermediul acestor device-uri pe care să le integrăm cu folos estetic evident.

Olița Cîntec este critic de teatru, președinta Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, secția română, profesor la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași.

Un stejar, de Tim Crouch, regia: Bobi Pricop, Teatrul Tineretului Piatra-Neamț

Criza comunicării în epoca telefoanelor mobile

ISTVAN TEGLAS

Apropo de cum intră tehnica în teatru, ca spectator, telefoanele din sală mă deranjează mai mult decât ca actor. Ca actor, când sunt pe scenă, m-am obișnuit pur și simplu cu ele. Am jucat în multe spații independente care poate sunt prea noi și încă nu au public. Anul trecut am avut o reprezentație unde, efectiv, într-o sală plină cu o sută de oameni, cred că nu exagerez dacă spun că șaptezeci erau cu telefonul în mână chiar de la început. Am intrat în spectacol, normal ar fi trebuit să fie întuneric, dar am văzut numai fețe de oameni și ecrane de telefon. Îmi venea să râd. Părea o farsă. Încercam să văd partea bună. Așa ceva nu mi s-a mai întâmplat niciodată și nici nu am auzit pe altcineva să fi trecut prin asta. M-am așezat pe scaun și mă gândeam să încep spectacolul. A trebuit să mă concentrez foarte mult. După douăzeci de minute, spectatorii au închis telefoanele și au început să fie atenți. A fost un mare câștig că nu am reacționat altfel.

Referitor la noile media, ca spectator, îmi place genul acesta de căutări mai mult decât ca actor, cu toate că am făcut multe proiecte în această zonă. Deși am experiență, simt că încă nu am găsit un fir de care eu personal să mă leg în scenă și să pot să construiesc pe el. De exemplu, în spectacolul lui Bobi Pricop, „UFO”, de la Teatrul Național din București, vorbesc singur aproape zece minute. Am senzația că sunt la mine acasă și nu prea îmi doresc așa ceva. Dar, ca spectator, sunt fascinat de lumile acestea născute de multimedia și de abia aștept să mai apară ceva nou. Foarte ciudată senzația aceasta duală! Deși regizorii cu care am lucrat în zona de multimedia erau diferiți, lucrând cu ei, am observat cum caută un fel de emoție, ceva viu. Cei cu care am lucrat eu comunică greu în viața de zi cu zi, pare că au un blocaj. Probabil că unii dintre ei au ales acest domeniu pentru că s-au regăsit în acest tip de comunicare, care nu este una directă, ci se folosește de tot felul de căi. Dar scopul lor rămâne același.

Istvan Teglas este actor
la Teatrul Național București.
A colaborat în multe proiecte experimentale,
centrate pe new media.

Istvan Teglas în *UFO*, regia Bobi Pricop, Teatrul Național București

Sala clasică ar trebui să dispară

JUDIT SIMON

Sunt om crescut în teatru și pentru mine, când se face întuneric în sală și apar luminile pe scenă, începe vraja, încep superba iluzie și bucuria teatrului. E normal ca această iluzie a teatrului să se transforme odată cu evoluția mijloacelor, dar ea nu dispăre pentru că, la un spectacol bun, noi, spectatorii, participăm emoțional la el. Dacă regia este bună și montarea este bună, eu, ca spectator, trăiesc conflictele de pe scenă. Am iluzia că trăiesc și sufăr alături de cei de pe scenă, că îmi pun aceleași întrebări pe care și le pun personajele pe scenă.

După părerea mea, ar trebui să dispară sălile clasice în care spectatorii stau pe scaune cumiți, se uită la ceea ce se întâmplă pe scenă, reușesc sau nu să comunice din punct de vedere emoțional cu ceea ce se întâmplă pe scenă, aplaudă și pleacă acasă. Nu știu dacă mai poți comunica cu scena uitându-te din spate sau de la balconul unui teatru clasic. Știu că spectatorii tineri preferă spațiile alternative, unde stau în jurul actorilor, unde scena există sau nu. Acolo există o apropiere, o comunicare nu numai intelectuală, dar și una fizică cu actorii. Această comunicare, apropiere fizică și interactivitate, fie ea directă sau indirectă, cu mine ca spectator, reușește să aducă comunicarea scenă-sală la un nivel superior celui dintr-un teatru clasic. Conflictul se răsfrânge asupra mea ca fiind parte din el. Depinde mult de cum este făcut spectacolul, ce se întâmplă pe scenă, despre ce e vorba... Teatrul trebuie să fie arta momentului și, dacă eu personal nu găsesc problematica societății de astăzi, conflictele sociale de astăzi, mă întreb de ce a fost făcut spectacolul. Care este miza? Are miză dacă mă pune pe gânduri. Atunci comunicarea scenă-sală va apărea imediat, pentru că încep să rezonoz cu spectacolul sau cu un personaj care încearcă să se realizeze și uită să trăiască. Aș putea aduce ca exemplu extraordinar pentru comunicarea în teatrul contemporan spectacolul „Pulverizare”, în regia lui Andrei Măjeri, de la Teatrul Apollo 111. Nu a fost o comunicare interactivă directă, în

Teatrul trebuie să fie arta momentului și, dacă eu personal nu găsesc problematica societății de astăzi, conflictele sociale de astăzi, mă întreb de ce a fost făcut spectacolul. Care este miza? Are miză dacă mă pune pe gânduri.

schimb, a fost una extraordinară între scenă și sală, pentru că spectacolul a avut o miză extraordinară, chiar dacă nu are nici un conflict. Personajele abia interacționează. Aici este marea reușită: ceea ce se întâmplă în sinea personajului se poate întâmpla și cu mine în același timp. Deci pot rezona cu ceea ce nici nu spune personajul.

Judit Simon este critic de teatru și jurnalist cultural, președinta Asociației Culturale Holnap

Urmările totalitarismului și ale limbii de lemn

GEORGE ARDELEANU

Acum câțiva ani am asistat la un festival internațional de teatru („Vieți paralele – Secolul 20 văzut prin ochii Poliției Secrete”) cu trupe din mai multe țări din Estul comunist, cu spectacole construite pe baza dosarelor de urmărire sau ale proceselor politice instrumentate de fostele poliții politice din aceste țări. România a fost reprezentată de spectacolul Gianinei Cărbunariu, „Tipografic Majuscul”, construit pe baza unui caz real, cel al unui licean de la Botoșani, Mugur Călinescu, care în 1981 a pus diferite inscripții antitotalitare pe zidurile și panourile orașului. Identificat de Securitate, în urma unor delațiuni, a fost anchetat și hărțuit vreme îndelungată de către ofițerii acestei instituții, pentru ca după doi ani de la momentul

demarării acestor anchete să se îmbolnăvească de leucemie și să moară în 1985. Spectacolul Gianinei Cărbunariu explorează într-un mod extraordinar de autentic, cu mijloacele teatrului, documentele care compun un astfel de dosar kafkian și orwellian deopotrivă. Chiar eram curios – aceasta și în calitatea mea de titular al unui curs despre Literatură și Gulag. Scriitori în procese politice. Scriitori în arhivele Securității, pe care îl susțin la Facultatea de Litere a Universității din București – cum pot fi „teatralizate” astfel de dosare, redactate în cel mai pur limbaj de lemn al totalitarismului comunist.

Pe mine mă interesează în ce măsură criza comunicării din societățile totalitare are repercusiuni asupra comunicării actuale. Limbajul de lemn, ca instrument ideologic de difuzare a Puterii care împiedică construirea societății civile, nu a marcat numai spațiul public și cel politic, ci și spațiul privat. Este aproape impropriu să vorbim despre societate civilă în societățile totalitare. Majoritatea dintre noi am

Tipografic Majuscul, regia Gianina Cărbunariu, Teatrul Odeon

***Limba de lemn
operează un divorț
radical de realitate.
Singurul referent al
limbii de lemn este
ea însăși. [...] Limbile
naturale sunt deschise
spre o infinitate
combinatorie a
cuvintelor, pe când
limba de lemn este
un model închis.***

auzit de societate civilă de abia după 1990. Limbajul de lemn este ultrastandardizat, este un limbaj osificat, evident rudimentar, marcat de blocarea, înghețarea, rigidizarea dispozițiilor combinatorii ale cuvintelor. Totalitarismul face din limbaj un instrument ideologic. Marea diferență dintre limba de lemn și alte limbi – arată Françoise Thom în celebra sa carte „Limba de lemn”, tradusă și la noi, în 1993, la Humanitas – este că limba de lemn nu are decât o funcție, aceea de a servi de vehicul ideologiei. De exemplu, „acum” nu înseamnă „în acest moment”, ci „în epoca noastră a comunismului triumfător”; „mâine” nu înseamnă ziua de mâine, ci „viitorul strălucit” al epocii comuniste etc.

În limba de lemn, care se folosește mult de construcții pasive și impersonale – după cum demonstrează cercetătoarea franceză, importantă specialistă în domeniul studiilor ruse și sovietice –, domină însă,

mai ales, imperativul. Lexicul este sărăcit, precar. Ideea aceasta o susține și George Orwell în „O mie nouă sute optzeci și patru”. Romanul său este o distopie, o utopie negativă, dar – cum spunea cineva – cea mai mare primejdie este ca utopiile să se împlinească. Din păcate, noi am asistat la împlinirea unei astfel de utopii negative. Teza lui Orwell, exprimată cu precădere în appendix-ul romanului amintit – „Principiile Nouvorbei” –, este că limbajul politic influențează gândirea politică. Tocmai în acest sens scriitorul imaginează o astfel de societate totalitară. Noul limbaj („Newspeak”) dislocă toate cuvintele vechi, care ar putea ilustra o gândire subversivă, indezirabilă în raport cu totalitarismul. La un moment dat, se pune chiar problema „traducerii” tuturor textelor din vechea („Vechivorba”/„Oldspeak”) în noua limbă. Unele, ca „Declarația de Independență” a Statelor Unite, nu se pot traduce ca atare. Și atunci singura soluție ar fi să se pună semnul echivalenței între acest text și termenul de „crimăgândi” („delict de gândire”). Nici un cuvânt din această nouă limbă nu are aceeași semnificație cu cele corespunzătoare din vechea limbă.

Printre alte particularități ale limbii de lemn inventariate de Françoise Thom, maniheismul este o trăsătură esențială pentru nivelul lexical al acesteia. Emițătorul (eu) dispare în limba de lemn. „Eu” este înlocuit cu „Noi”. Dacă, totuși, există „eu”, acesta este unul neprecizat, care vorbește în numele Partidului, în numele Guvernului, în numele Poporului. Corelativ, nu există un destinatar precizat. El este, de asemenea, Poporul. Limba de lemn operează un divorț radical de realitate. Singurul referent al limbii de lemn este ea însăși. Singura realitate la care trimite limba de lemn este realitatea Puterii. Dacă limbile naturale stau sub semnul libertății, limba de lemn este marcată de constrângere. Limbile naturale sunt deschise spre o infinitate combinatorie a cuvintelor, pe când limba de lemn este un model închis (Françoise Thom). Dizgrația memoriei, intenționalitatea perpetuă („Noi nu vorbim pentru a spune ceva, ci pentru a obține un anumit efect” – Goebbels dixit), marcarea docilității individuale sau colective în raport cu Puterea prin folosirea limbii de lemn concomitent cu difuzarea Puterii etc., etc. sunt tot atâtea trăsături ale taxonomiei operate de Thom.

Acest divorț dintre limbaj și realitate este corelativ cu monopolul comunismului asupra cuvântului, cu obsesia acestuia de a lua în stăpânire limbajul. O spune nu doar cercetătoarea franceză, o spune și un „pățit”, N. Steinhardt, într-o variantă inedită a „Jurnalului fericirii”: „Revelația

comunismului exprimă superioritatea cuvântului (vorbit sau scris) asupra realității. Din experiența unei jumătăți de veac am putut vedea ce este comunismul cu adevărat: este regimul care deosebește net și radical realitatea de vorbire și acordă atenție numai acesteia din urmă. Între realitate și cuvânt nu există vreo legătură directă, cauzală sau de interdependență în favoarea realității. Realitatea și cuvântul pot merge fiecare pe calea sa în mod cu totul divergent. Nu cuvântul este (f) de R, ci realitatea are nevoie – pentru ca să existe – de cuvântul scris și vorbit. Numai așa se explică de ce comuniștii tratează cu atâta dispreț realitatea și manifestă atâta strașnică vigilență în privința cuvântului rostit sau scris” („Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia”, Mănăstirea Rohia - Polirom, Iași, 2012, p. 448). Așadar, stăpânirea și teroarea exercitată asupra maselor printr-un antilimbaj, căci limba de lemn este, așa cum s-a spus, un antilimbaj...

Și pentru că a venit vorba de N. Steinhardt și de al său „Jurnal al fericirii”, să spunem că, în contrapartidă, în spațiul închisorilor comuniste se manifestă nu o „criză a comunicării”, ci, dimpotrivă, o disperare de a comunica, cu atât mai mult cu cât autoritățile carcerale fac totul pentru a o interzice. Să ne amintim că în astfel de spații o experiență infernală este transgresată printr-o febrilă memorie culturală. De pildă, în celula 18 a închisorii de la Jilava (unde a avut loc botezul lui Steinhardt) se ignoră „hărmălaia, harababura, tămbălăul, aglomerația”, înjurăturile gardienilor, absența gamelelor, a lingurilor, a paturilor și se organizează adevărate cursuri academice: lecții de sanscrită, de istoria culturii, de tehnică agricolă, de biologie generală, de filosofia dreptului, de engleză (acestea predate chiar de Steinhardt), de istoria celui de-Al Doilea Război Mondial sau a campaniilor napoleoniene etc. Alteori, ca în romanul lui Ray Bradbury, se povestesc marile cărți. În chiar ziua botezului, Steinhardt vorbește de teoria actului de creație la Proust, altă dată comentează cu Nicolae Balotă „Doctor Faustus” de Thomas Mann. Și, pentru că suntem în incinta unui teatru, să amintim că uneori în aceste celule îngrozitoare se povestesc sau chiar se joacă piese de Ionesco („Cântăreața cheală”, „Jacques sau supunerea”, „Scaunele”, „Rinocerii”, „Victimele datoriei” ș.a.) sau de alți autori: „De multe ori, între zidurile vechi ale Jilavei, Aiudului și Gherlei, un eterogen și neașteptat public în zeghe aplaudă piesa aceasta a lui Ionesco („Victimele datoriei”) – mai abilitat probabil – decât publicul (în haină de seară??) de la teatrul La Huchette. De aceeași atenție se bucură „Huis clos” de Sartre sau „Procesul” de Kafka,

***Vidul mental sau
spiritual, dependența
de „zgomotul de fond”,
slăbiciunea de a ne
lăsa manipulați de un
limbaj standardizat,
schematizat, rigid,
reductibil la niște
clișee cu funcție
„ritualică” (în care
trebuie „bifate”
neapărat anumite
cuvinte ori sintagme)
sunt, în concluzie,
simptomele
necruțătoare ale crizei
comunicării. Suntem
noi imuni la acestea
și după prăbușirea
comunismului?***

ambele pline de putere profetică și făcute parcă anume pentru a fi povestite în locuri ca acela în care ne aflăm” („Jurnalul fericirii”, Mănăstirea Rohia - Polirom, Iași, 2008,

p. 487). Mă îndoiesc că, într-un astfel de spațiu, spectatorii și-ar fi butonat telefoanele mobile în timpul reprezentației (presupunând, prin absurd, că le-ar fi avut)... Alteori se organizează slujbe interconfesionale care rivalizează prin intensitatea lor spirituală cu cele din marile catedrale ale lumii. Să ne amintim apoi, tot din „Jurnalul fericirii”, de acele pasaje intitulate „Bughi Mambo Rag” – niște transcrieri-palimpsest ale multiplelor dialoguri care se intersectează în spațiul limitat al închisorii. Aceste dialoguri, de o diversitate problematică aiuritoare (istorie, religie, filosofie, literatură, viață mondenă, cum-se-spune-codobatură-în-franceză, gastronomie etc.), care creează la prima vedere o impresie de haos discursiv, sunt, în realitate, o formă de asumare (creștină și ludică deopotrivă) a polifoniei existențiale, a multiplicității sau plurivocității umane.

Se mai poate vorbi în aceste contexte de o criză a comunicării?

Să mai amintim, într-un registru și mai dramatic, cazul Lenei Constante, implicată în procesul Lucrețiu Pătrășcanu și condamnată la 14 ani de închisoare, din care opt i-a făcut singură în celulă. Opt ani singură în celulă!!! Un pat (pe care este interzis să stai ziua), o tinetă, patru pereți. Atât! Fără cineva cu care să vorbești, căruia să i te confesezi, pe care să îl consolezi sau cu care să te certți. Fără cărți, ziare și, mai ales, fără ceas! Tortura prin Timp, cum ar spune același Steinhardt. Un timp imposibil de măsurat, de cuantificat în cazul Lenei Constante. Cum gestionezi acest dialog cu acest Timp nemilos, cum îl „umpli”, ca să nu-ți pierzi mințile? (Re)deschideți, vă rog, „Evadarea tăcută” a Lenei Constante sau urmăriți filmul cu și despre ea, „Nebunia capetelor” de Thomas Ciulei, și veți afla... Desigur, prin aceeași febrilă memorie și practică culturală (exercitată, desigur,

mental, aceasta și este „evadarea tăcută”): reconstituie din memorie romane, poezii (știa masiv Baudelaire pe dinafară), teorii ale poeziei și ale dramaticului și, mai ales, compune scenariile unor piese de teatru... Ideea este că dacă intri în închisoare cu un eu în stare de vacuitate mentală, spirituală sau afectivă, Timpul va fi un adversar nemilos... Deschideți apoi, mai ales, paginile 308 – 310 și următoarele ale „Evadării tăcute” (în ediția din 2013 de la Humanitas) pentru a vedea solidaritatea femeilor închise, în procesul comunicării prin alfabetul morse (alfabet pe care Lena îl învață acolo, nu îl știa de dinainte) și pentru a vă minuna și cutremura de nevoia disperată de comunicare!

N-aș vrea să spun prin asta că ar trebui să cunoaștem cu toții experiența detenției pentru a ne vindeca de criza comunicării, vreau doar să arăt spre modelul unui antidot infailibil împotriva unei astfel de crize în niște circumstanțe tragice ale Istoriei.

Vidul mental sau spiritual, dependența de „zgomotul de fond”, slăbiciunea de a ne lăsa manipulați de un limbaj standardizat, schematizat, rigid, reductibil la niște clișee cu funcție „ritualică” (în care trebuie „bifate” neapărat anumite cuvinte ori sintagme) sunt, în concluzie, simptomele necruțătoare ale crizei comunicării. Suntem noi imuni la acestea și după prăbușirea comunismului?

George Ardeleanu este critic și istoric literar, profesor la Universitatea din București. Este vicepreședinte al Fundației „N. Steinhardt”.

Tipografic Majuscul, regia Gianina Cărbunariu, Teatrul Odeon

Crize de comunicare, etnice, politice, sexuale...

ELISABETA POP

Teatrul rămâne relația curată între spectator și actor. Paradoxal, cu cât spectatorii devin mai analfabeți funcțional și îngroașă rândurile din sală, cu atât regizorii caută să facă spectacole mai sofisticate, să le ridice la un nivel care s-ar potrivi mai bine unor cetățeni mai educați și mai evoluți din punct de vedere cultural, așa cum, de altfel, sunt foarte mulți tineri în jurul nostru.

Mă întreb dacă este o stare conflictuală între regizorii tineri și textul clasic. Am văzut „Meșterul Manole”, în regia lui

Andrei Măjeri, de la Teatrul Național din Cluj și am avut senzația că de multe ori regizorul tânăr vrea să comunice ceva mai mult decât a intenționat autorul. Uneori, aceste imixtiuni obsedante arată ca niște lipituri. Se lipesc ca nuca în perete. Andrei Măjeri face parte dintre puținii regizori care își lucrează singuri textele, în absența unui dramaturg. Ei sunt foarte legați de textele pe care le aduc pe scenă. Fac versiuni care să exprime partea culturală. La „Meșterul Manole” al lui Lucian Blaga a adus o contribuție importantă.

Aș vrea să punctez etapele crizelor în teatru și imaginea omului de teatru legat de criza teatrală și de conflict. Pentru o bună perioadă, Gianina Cărbunariu a ocupat un spațiu extraordinar vorbind despre crizele politice și despre urmările dramatice ale comunismului în

Poveste din Transilvania, regia Andi Gherghe, Teatrul Studio M, Oradea

Venind din Ardeal, pot să spun că la noi criza foarte puternică este una de natură etnică. Spectacolul „Poveste din Transilvania”, în regia lui Andi Gherghe, a punctat-o bine. Soluția sa regizorală, cu actori români care au jucat împreună cu actori maghiari, s-a dovedit inspirată.

societatea românească. Venind din Ardeal, pot să spun că la noi criza foarte puternică este una de natură etnică. Spectacolul „Poveste din Transilvania”, în regia lui Andi Gherghe, a punctat-o bine. Soluția sa regizorală, cu actori români care au jucat împreună cu actori maghiari, s-a dovedit inspirată. Urmează să vorbim și despre criza sexuală. Aș vrea să văd un spectacol în care problema minorității LGBT este abordată cu seninătate.

Imixtiunea politicului în spațiul teatral este foarte periculoasă. Un exemplu este felul în care au fost izgoniți din teatre câțiva directori. Atunci când se acumulează nemulțumiri și dezacorduri, vorbim despre o criză. Am luat atitudine în presă față de felul în care au fost izgoniți Dorina Lazăr de la Teatrul Odeon, Lucian Vărășandan de la Teatrul German de Stat din Timișoara sau Daniel Vulcu de la Teatrul „Regina Maria” din Oradea. Acești directori au fost demiși politic. Este un mare pericol să schimbi scara valorilor și să numești oameni care nu pot să facă ceva relevant. Nu spun că întotdeauna sunt puși oameni mai slabi, dar ideea este că atunci când sistemul politic numește oamenii, îi și dirijează apoi. La maghiari, se știe că UDMR dirijează direcția teatrului. Îl scoate pe Szabó K. István de la direcția Teatrului Maghiar din Oradea și pune o doamnă care nu avea nici o legătură cu teatrul, care venea dintr-un spațiu complet străin acestei arte.

Elisabeta Pop este scriitoare și critic de teatru.

Poveste din Transilvania, regia Andi Gherghe, Teatrul Studio M, Oradea

Actorii tineri sunt interesați de statement

ANDREI MĂJERI

Ca spectator, recunosc că sunt curios și plăcut surprins atunci când un spectacol mă contrazice, când primele cincisprezece minute se desfășoară într-un ritm care nu este al meu și totuși reușește să mi se impună și cumva să-l accept. Mă fascinează la teatru când ușor, ușor sunt cucerit de ceva pe care în prima fază nu-l gust

sau nu se dovedește ceea ce aș vrea eu. Atunci renunț să mă uit ca un regizor și rămân doar spectator.

Ca regizor, mai mult decât tehnologia pentru care, recunosc, nu am un interes preponderent, mă fascinează să comunic prin structuri narative diferite. De aici și riscul de a apărea oarecum ciudat și contradictoriu față de colegii mei și față de actori. Am încercat să abordez texte cu tipuri de scriitură total diferite. Am făcut „Agamemnon” de Rodrigo García, dar și „Nuntă însângerată” de Federico García Lorca. La Cluj, am făcut „Meșterul Manole”. A fost

Meșterul Manole, regia Andrei Măjeri, Teatrul Național Cluj

***„Meșterul Manole”
a fost propunerea
directorului, a
domnului Mihai
Măniuțiu, pe care
am refuzat-o inițial,
pentru că nu eram
sigur că în contextul
Centenarului nu
mi se vor impune
anumite lucruri. Mi
s-a spus că am mână
liberă. Era un risc
major abordarea
textului lui Blaga,
„Meșterul Manole”.
Nu am acceptat nici
un alt proiect cinci
luni înainte. Am citit
piesa de multe ori...***

pentru prima dată când un director mi-a propus un text și recunosc că am fost foarte sceptic. Acum am făcut

o adaptare după „Medeea” care are două spectacole într-unul: o scenă din Euripide, apoi una scrisă de Ionuț Sociu și tot așa. Este o structură alternativă. Alt spectacol, „Pulverizare”, are o structură monologală.

Mă atrag mai mult textele clasice, dar, ca tânăr regizor, la început, este foarte greu să te duci la un director și să-i propui un text cu o sută de oameni. Ești mai puțin încrezător până nu demonstrezi. La Cluj am făcut trei spectacole la sala mică cu câte două-trei-patru personaje până să ajung la „Meșterul Manole”. Anterior, montasem două texte clasice, „Ivona, principesa Burgundiei” și „Nunta însângerată”, care fuseseră propunerile mele în teatrele din Cluj și Craiova. „Meșterul Manole” a fost propunerea directorului, a domnului Mihai Măniuțiu, pe care am refuzat-o inițial, pentru că nu eram sigur că în contextul Centenarului nu mi se vor impune anumite lucruri. Mi s-a spus că am mână liberă. Era un risc major abordarea textului lui Blaga, „Meșterul Manole”. Nu am acceptat nici un alt proiect cinci luni înainte. Am citit piesa de multe ori și, de fiecare dată când o lecturam, am încercat să schimb mici cuvinte astfel încât să nu fie un exces de arhaisme, publicul să nu se întrebe „ce a zis ăla pe scenă?”. Cred că, din punctul acesta de vedere, este o reușită. Am vrut o anumită distribuție și mi-am asumat riscul de a face două spectacole, de fapt: un spectacol al primelor patru acte, cumva acceptat de un public mai clasic, și ultimul act, scurt, dar pentru mine foarte important, care a fost acceptat de un alt tip de public. Faptul că la premieră, la un spectacol de două ore fără pauză, jucat în sala aceea atât de mare, unde cred că erau o sută de grade, nu a plecat lumea și nici nu s-a jucat cu telefonul, m-a făcut fericit. Spectacolul naște controverse pentru că schimbă convenția la un moment dat. Faptul că nu stârnește reacții unanime îmi place, unanimitatea mă sperie.

Ce observ eu este că există o diferență generațională de lucru. Într-un mod lucrezi cu actori de până în patruzeci de ani și în alt fel lucrezi cu cei de peste patruzeci de ani, oricât de deschiși ar fi la minte. Și am avut norocul să lucrez cu actori pe care îi apreciez foarte mult. Nu cred că înțelegerea sau deschiderea țin de vârstă. De exemplu, la Cluj, o am pe doamna Miriam Cuiubus, un partener excelent de lucru. Pe un actor trecut de o anumită vârstă îl interesează să construiască un personaj cu carne, cu un fir foarte clar. Cei tineri vor un alt tip de compoziție. În „Civilizația spectacolului”, Mario Vargas Llosa explică faptul că artiștii nu mai sunt interesați să facă personaje, tocmai

pentru că există atât de multe la televizor, în politică etc. Mai degrabă sunt interesați să spună ceva prin ceea ce fac, să aibă un statement. Observ și eu asta la tinerii actori cu care lucrez. Îi interesează mai puțin câtă carne are sau nu are personajul și mai mult ce spun cu el.

Când construiesc un spectacol, nu mă gândesc la cum va fi receptat. Am încredere în echipa cu care lucrez și în ritmul meu. Ulterior, revenind la spectacol, îmi place să observ cum se modifică el și actorii, cum este perceput. Mă pasionează să văd cât de mult se schimbă în funcție de spectatori sau de locul în care se joacă, de exemplu, în festivaluri. Oricât de bine ar fi fost adaptat, nu iese același lucru. Gândești spectacolul într-un anumit fel, îl poți adapta pentru un festival, dar miezul nu mai e același. Se modifică mult și rareori se întâmplă să iasă mai bine.

Andrei Măjeri este regizor.
A montat spectacole la
Teatrul Național Cluj,
Teatrul Național Craiova,
Teatrul Național București,
Teatrul Maghiar de Stat Cluj,
Teatrul Apollo 111.

***Spectacolul naște
controverse pentru
că schimbă convenția
la un moment dat.
Faptul că nu stârnește
reații unanime îmi
place, unanimitatea
mă sperie.***

Medea's Boys, regia Andrei Măjeri, Teatrul Apolo 111

II
II
G. G. G.
23 febr 2013

II

review

Despre capitalismul bine temperat

AURELIAN GIUGĂL

Orfan de mamă la vârstă fragedă și crescut de bunicii materni, Blyth a fost un copil ce s-a făcut mare cu ajutoare sociale, unul ce știe bine că viitorul nu le poate aparține doar acelor oameni (puțini) ce sunt deja privilegiați. Volumul este important pentru toți cei care vor să înțeleagă cum funcționează economia într-o societate modernă, pentru cei care, vulgarizând, repetă niște propoziții șablon memorate pe de rost de pe niște platforme neoliberal înclinate.

**Austeritatea. Istoria unei
idei periculoase**

de Mark Blyth

Editura Tact, 2018

Criza economică mondială, începută în luna decembrie 2007 ca o criză a sistemului financiar și botezată mai apoi, de elitele economice neoliberales, ca o criză a datoriei publice, a scos lumea din amorțeală, repunând pe tapet vechi idei, desuet-uitate (parțial abandonate), odată cu mult trâmbițatul (mai apoi uzatul) sfârșit al istoriei (Francis Fukuyama). Criza economică re-setează politica occidentală, aducând la lumină demonii național-fascismului. Lumea politică s-a îmbogățit cu o multitudine de personaje excentric-revanșarde de tip Trump și pletora ce-l urmează (Bolsonaro e inclus și el aici). Și în România epoca post-2009 a însemnat inclusiv perioada înșurubării depline a ideilor neoliberales în societatea noastră. Cu măsurile dure de reducere a cheltuielilor publice, concomitent cu discreditarea și caricaturizarea sindicatelor, țara noastră și-a recalibrat (cel puțin) politica domestică. Ascensiunea Partidului Social Democrat și consolidarea lui teritorială este și ea o consecință a acestor aranjamente economice recente. Discursul urii amplificat împotriva categoriilor lipsite de capital simbolic, deci de privilegii, este și acesta tributar (este de analizat în ce măsură) acestui modus vivendi economic ce ridică pe pedestal austeritatea. Dar, după cum ne spune Mark Blyth, austeritatea nu e un corp de idei și o doctrină bine pusă la punct, mai degrabă face referire la un set de credințe despre rolul statului în economie, răspândite în teoria clasică (și contemporană) a economiei (p. 44).

Economiștii liberali din secolul al XIX-lea au construit pe fundația solidă moștenită de la Locke, Hume și Smith. Pentru Locke, statul este dușmanul pieței, implicit al capitalismului, iar Hume se exprima total împotriva datoriilor publice, prezicând chiar prăbușirea Marii Britanii din cauza emiterii excesive de datorii. Când Hume făcea aceste premoniții despre perfidul Albion, acesta se pregătea să domine lumea pentru mai mult de un secol. La Adam Smith lucrurile erau la fel de clare: cumpătarea este nu doar virtuoaasă, ci și productivă.

Ricardo vine și el într-un registru lockean, acesta nerezervându-i statului nici un rol pozitiv (p 183). La Mill statul trebuie să pulseze un pic mai mult, un liberalism soft care, în opoziție cu cel predicat de Ricardo, a împins gândirea liberală către cele două căi divergente: noul liberalism, unul intervenționist (T. H. Marshall,

A funcționat, totuși, austeritatea în tot acest amalgam economico-politic sintetizat și foarte precis detaliat de economistul scoțian Mark Blyth? Blyth ne spune că nu, oferindu-ne atât exemple interbelice ale Statelor Unite, Marii Britanii, Suediei, Franței, Germaniei și Japoniei, dar și cazurile mai noi din România, Bulgaria, Estonia, Lituania și Letonia.

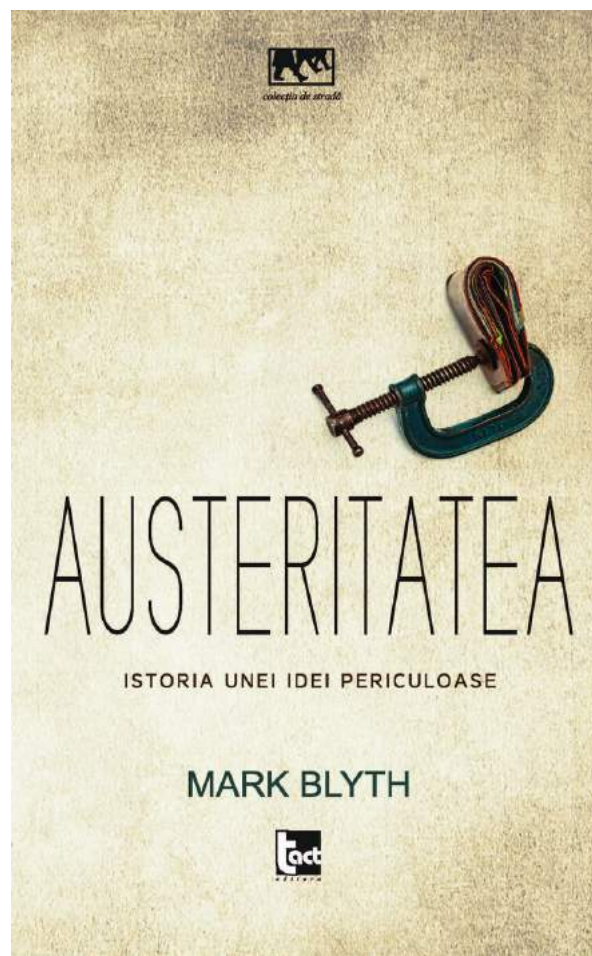
Keynes, Beveridge) și liberalismul fundamentalist al ramurii austriece (Hayek, von Mises, Schumpeter).

Dacă la Schumpeter progresul economic generat de societatea capitalistă aduce cu sine inclusiv dezordine și de aceea capitalismul nu poate fi judecat pe termen scurt, legile austerității fiind parte a acestui ansamblu

complex, pentru Keynes consumul aduce investiții și nu economiile, cecurile de salarii ale muncitorilor stimulând investițiile. Iată de ce, membrii școlii austriece (refugiați în America) au stresat pe deflație, adică pe tăierea salariilor și a prețurilor atunci când are loc o recesiune financiară.

După război, ordoliberalii germani (ordoliberalii consideră că rolul statului este acela de a stabili condițiile cadru necesare pentru ca piețele să opereze eficient) au transformat Germania în refugiul postbelic al austerității – „Erst sparen, dann kaufen” [„mai întâi economisește, apoi du-te la cumpărături!"]. Criza europeană recentă are în registru economic o serie de instrucțiuni ordolibérale. Mai târziu, monetarismul lui Friedman a netezit calea pentru neoliberalismul de dată recentă, efectele căruia ne-au zdruncinat pe toți – mai puțin plutocrația financiar-politică (cei mai bogați 400 de americani dețin mai multe active decât cei 150 de milioane de la baza piramidei – p. 39, iar după criza din 2008, băncile care s-au aliniat cu Comisia pentru Valori Mobiliare și Burse de Valori din SUA și-au oferit compensații de 2,2 trilioane de dolari – p. 90). Cele zece politici ale Consensului de la Washington, elaborate de John Williamson, sunt cât se poate de ilustrative pentru ordinea neoliberală și mai apoi a austerității. Patrulaterul de foc includea politici ce vizau disciplina fiscală, liberalizarea comerțului și a investițiilor străine directe (ISD), privatizarea și dereglementarea.

A funcționat, totuși, austeritatea în tot acest amalgam economico-politic sintetizat și foarte precis detaliat de economistul scoțian Mark Blyth? Blyth ne spune că nu, oferindu-ne atât exemplele interbelice ale Statelor Unite, Marii Britanii, Suediei, Franței, Germaniei și Japoniei (pp. 287-314), dar și cazurile mai noi din România, Bulgaria, Estonia, Lituania și Letonia (pp. 314-344). În acest volum Blyth demonstrează foarte clar cum austeritatea este o idee periculoasă pentru că i) nu funcționează atunci când este aplicată, ii) se bazează pe săracii care plătesc pentru greșelile bogaților – puțini dintre noi am fost invitați la petrecere, dar factura o achităm cu toții și iii) se sprijină pe absența unei mari erori de structură. În acest cadru, economistul anti-austeritate este un keynesian ce înțelege că disciplina financiară este grozavă pentru bănci pentru că oamenii care trebuie să plătească pentru dezastru nu sunt cei care l-au provocat. Orfan de mamă la vârstă fragedă și crescut de bunicii materni, Blyth a fost un copil ce s-a făcut mare cu ajutoare sociale, unul ce știe bine că viitorul nu le poate aparține doar acelor oameni

(puțini) ce sunt deja privilegiați. Volumul este important pentru toți cei care vor să înțeleagă cum funcționează economia într-o societate modernă, pentru cei care, vulgarizând, repetă niște propoziții șablon memorate pe de rost de pe niște platforme neoliberal înclinate. Pentru marxiștii ortodocși, sistemul redistributiv ce-l inspiră pe Blyth ar putea să fie considerat unul limitat-insuficient, alienarea specifică capitalismului nefiind clătinată de asemenea idei redistributiv-keynesiene. Dar cine poate acum submina dezrădăcinarea (Simone Weil) construită cu mîgală prin intermediul banilor și a muncii repetitive exersată (deja de secole) pe cei care-și vînd forța de muncă în sistemul capitalist? ■

Foto: Anca Coleașă

Fără răspuns

153 de secunde

Regia: Ioana Păun

Scenografia: Cătălin Rulea

Documentare: Laura Ștefănuț,

Smaranda Nicolau

Scenariu: Svetlana Cârstean

Centrul Național al Dansului BucureștiCRISTINA RUSIECKI

Cum să eviți patetismul într-un spectacol despre tragedia de la Colectiv? Cum să exprimi principiile generației tale, rămânând, totuși, obiectiv? Cum să pui întrebări despre lumea în care trăiești, unde se produc drame ca incendiul de la Colectiv, fără să manipulezi emoțional sau să îndepărtezi prin tonul vituperant? „După întâlnirile cu unii dintre cei a căror viață a fost transformată definitiv după noaptea incendiului din Colectiv, am decis că «153 de secunde» nu va fi nici despre corupție, nici despre sfârșit, ci despre dezvățare. Dezvățarea de frică, de rușine, de obediență, de resemnare și de neîncredere”, afirmă regizoarea Ioana Păun.

***„153 de secunde”
reușește
performanța de a
documenta tragedia
de la Colectiv,
stăvilind șiroaiele
de lacrimi prin
filtre raționale și
prin tentativa de
implicare civică.***

Până acum, teatrul Ioanei Păun a fost unul cu impact senzorial puternic, după cum o dovedea abundența olfactivă din finalul spectacolului de absolvență, „Made in China”. De aceeași tehnică, accesarea simțurilor, se folosea și în montările următoare, ca „Zero decibeli”, construită în jurul persoanelor cu deficiențe de auz, pentru reproducerea cărora regizoarea găsea soluții ingenioase, sau în acel foarte intens performance „Calul alb: scurtă istorie a urii”, centrat pe figura unui tortionar din închisorile comuniste.

Dar iată că, pentru a ocoli patetismul unui subiect cu impact emoțional atât de puternic ca incendiul de la Colectiv, regizoarea se dispensează tocmai de amprenta sa stilistică favorită. Modalitatea pe care o găsește împreună cu creatoarea scenariului, Svetlana Cârsteian, pentru a stăvili exacerbara suferinței va fi personajul

colectiv. Douăzeci de performeri îmbrăcați la fel, în blugi și tricouri negre, se exprimă preponderent prin mișcare și expresivitate corporală. Coloana sonoră și dinamica grupului redau iureșul și tumultul de la Colectiv. Nu o panoplie de personaje singulare o interesează pe creatoarea spectacolului, ci pulsuniile corpului comun de trupuri hăituite de aceeași groază. În momentul incendiului, structura metalică de pe scenă devine fluorescentă, iar vocile se amestecă, lăsând să se distingă doar câte o replică a celor împotmoliți în textura ucigașă: „Scoateți-ne de aici oricum, chiar și fără un picior”.

Detășată din personajul colectiv, o singură voce primește girul de a exprima spăima tuturor. Cu o față deosebit de expresivă, tânăra actriță Denisse Moise construiește un personaj inedit, amestec de mirare, onestitate, inocență și bunăvoință. Identitatea fetei se assemblează prin mici detalii, ca rochia purtată la prima sa întâlnire, ce s-a nimerit tocmai la Colectiv, evocarea timidității băiatului „care nu știe ce să zică”, regretul de a fi uitat să-și sune mama sau impresiile de la concert. Apoi... certitudinea că focul se va stinge repede.

Cu mijloace simple, cu un personaj colectiv de mare plasticitate, din care se va detașa o voce, cu o structură metalică extrem de eficientă și cu „visuals” de efect, „153 de secunde” reușește performanța de a documenta tragedia de la Colectiv, stăvilind șiroaiele de lacrimi prin filtre raționale și prin tentativa de implicare civică. La evitarea patetismului contribuie opțiunea pentru trei instanțe auctoriale diferite, câte una pentru fiecare dintre cele trei părți ale spectacolului: incendiul, spitalizarea de după, apoi revenirea la normalitate, la existența tinerilor din aceeași generație.

Cu adevărat inovatoare, prima redă întregă tragedie de la Colectiv din perspectiva containerului făcut „să transporte în deplină siguranță mărfuri, nu oameni”, după cum va spune vocea sa din off, dar amenajat și tratat ca să-i găzduiască pe cei din club. Gura „inanimatului” va face o prezentare completă, exprimând datele fizice, obiective (traseul de 153 de secunde până la ieșire, în condiții normale, fără panică), contextul („în Colectiv era lumea lor: bere, țigări, prieteni, muzică bună”), dar și principiile generației („Am fost învățat să nu mă plâng, să fiu fără milă, să acționez, să fiu eficient” sau „Noi nu suntem generația de sacrificiu. Suntem liberi de compromisuri, de șpagi, de intoxicare”). Apoi, neputința și vinovăția.

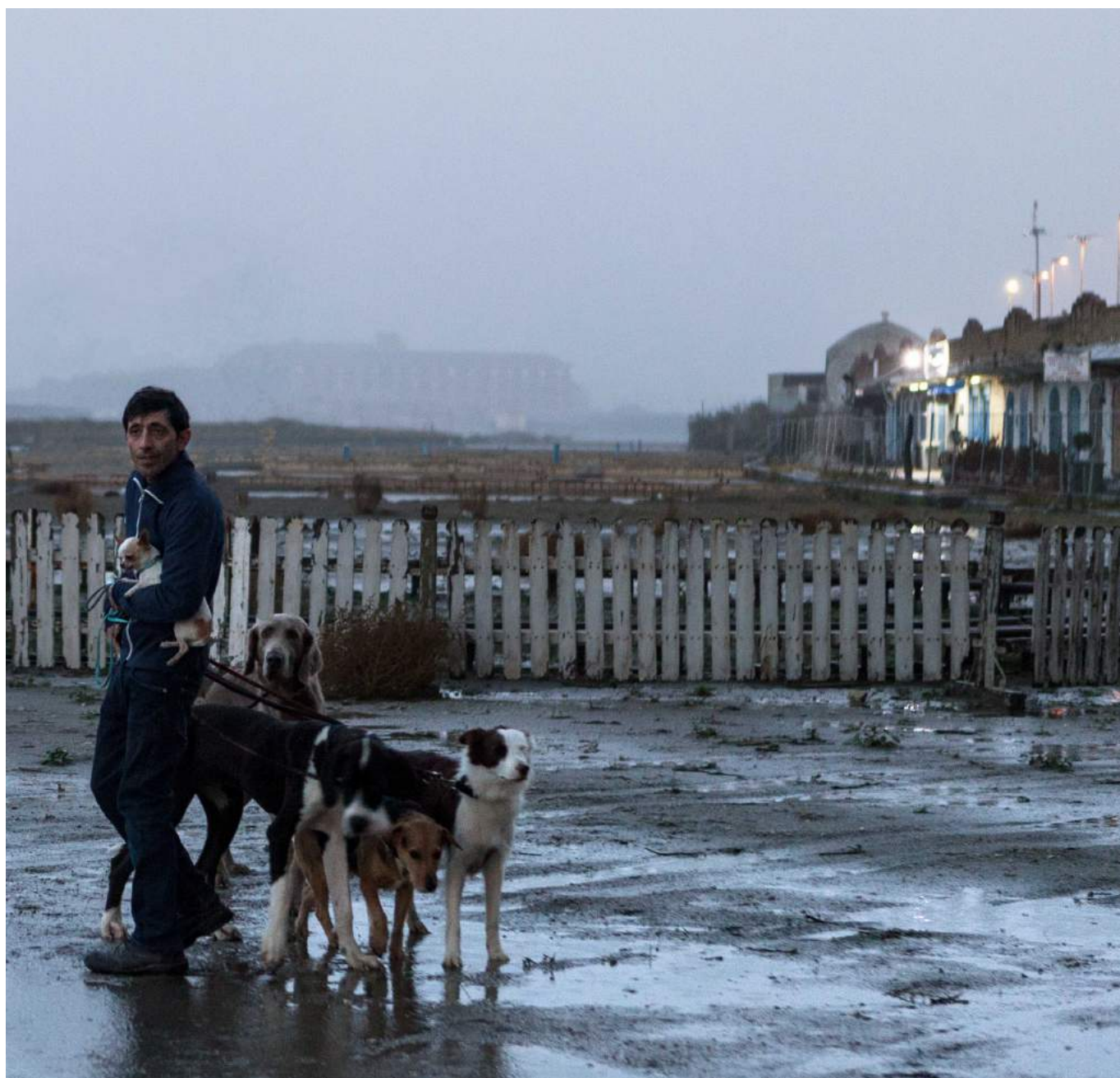
În cea de-a doua secvență, perspectiva auctorială se deplasează către fata desprinsă din grup, acum ajunsă la spital. Ancorată în ceea ce îi este familiar („Am lăsat bicicleta pe balcon. O să ruginească. Trebuie să dau de mâncare la broscuță”), mintea sa, incapabilă să integreze întreaga tragedie, nu deslușește decât fragmente din noua sa condiție. Alegând să nu-și ostenteze durerea, ba chiar să-și escamoteze neputința, fata se va țintui de vechea sa identitate, apelând la toate calitățile sale, rezistență la stres, eficiență, profesionalism: „Vă rog eu frumos, dați-mi drumul acasă. Am un job nou, frumos. Dar trebuie să dovedesc cât de bună sunt, că sunt făcută să rezist la deadline-uri”. Unul dintre marile atuuri ale spectacolului îl reprezintă tocmai balansul fin între drama fetei rămase fără mâini, mutată într-un spital din străinătate, și aparența sa solară, deloc patetică.

Revenirea la realitatea diurnă, căci istoria nu ne lasă să rămânem lipiți de un singur eveniment, oricât de copleșitor ar fi el, se face prin deplasarea accentului către dialoguri domestice și situații simple, în plasa cărora suntem prinși

în fiecare zi. De pildă, discuții despre pisică. De abia după o asemenea înșiruire, regizoarea Ioana Păun plasează, inteligent, întrebările provocatoare ale generației sale, în ale căror răspunsuri se ascund, inevitabil, cauzele tragediei de la Colectiv: despre Revoluție, despre pădurile defrișate, despre corupție, despre șpăgi, despre plata la negru a celor ce fac muncile de jos, despre micile compromisuri în fața cărora ne-am obișnuit să închidem ochii.

Conform propriei declarații, regizoarea a intenționat un „performance-eseu despre blocajul unei generații hrănite de imaginația unor adulți care visau la libertate în timp ce controlau până la asfixiere. Acum, copiii tranziției au 30 de ani, e timpul nostru, dar nu știm cum să imaginăm schimbarea”. Tonul implicat, dar nu pătimaș, analiza rațională, ingeniozitatea perspectivei auctoriale, sumarele interstiții ludice, trupa care funcționează ceas, expresivitatea mișcării și a victimei decupate din personajul colectiv, simplitatea și totodată eficiența mijloacelor – iată atuurile montării „153 de secunde”. ■

Homo homini canis est

Dogman (2018)

Regia: Matteo Garrone

Scenariul: Ugo Chiti, Matteo Garrone

CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT

Zicala latinească „homo homini lupus est”, preluată și teoretizată de Hobbes, poate fi transpusă, în lumea noastră urbană și civilizată, ca „homo homini canis est”, cu tot ce reprezintă câinele pentru societatea umană: animal de companie docil sau vietate sălbatică/sălbăticită, ce amenință existența și, ca urmare, trebuie închisă sau eliminată.

Matteo Garrone are o perspectivă destul de violentă asupra existenței umane, așa cum ni se arată, de pildă, în filmul despre lumea mafiei – „Gomorrhah” (2008) –, care s-a bucurat de numeroase premii, sau chiar și în „Tale of Tales”, filmul său din 2015, în care poveștile scot la suprafață toată cruzimea care le traversează subteran, amintindu-ne că existența este un amestec de frumusețe și oroare.

În 2018, Garrone revine pe marile (și micile) ecrane cu o poveste scoasă parcă dintr-un sertar bine închis al grozăviilor umane, pentru care însă ne oferă și cheia. Marcello este un firav și naiv îngrijitor de câini, ce locuiește singur, despărțit de soție și de fiica lui, Alida. Când și când, se întâlnește cu Alida și, împreună, fac planuri de călătorie, o evadare inocentă și inofensivă din realitate, sortită însă eșecului. Și cum, de obicei, ființele slabe au tendința de a deveni victime, tot așa și viața lui Marcello este bântuită de figura lui Simone, un specimen agresiv, animalic, supus doar instinctelor celor mai elementare. Marcello devine instrumentul și, apoi, țapul ispășitor al tuturor fărâdelegilor săvârșite de Simone, în care se bagă atât din naivitate,

cât și din dorința de mici (sau mari) câștiguri, ce l-ar putea ajuta să părăsească lumea violentă în care viețuiește și să plece împreună cu fiica sa în călătoria mult visată.

Cuplul Marcello-Simone poate fi foarte simplu transpus în lumea canină, care constituie, de altfel, și spațiul celor mai multe dintre evenimentele filmului. Marcello este asemenea unui câine de talie mică – un chihuahua, de exemplu –, confruntat cu un bulldog fioros și având ca singură armă rapiditatea și ceva mai multă inteligență (sau disperare?). În confruntare deschisă, față în față, Marcello nu are nici o șansă, ceea ce o dovedesc și situațiile în care cade victimă durității lui Simone, dar, profitând de un moment de lăcomie a... bulldogului, reușește să-l prindă în cursă. Victoria însă – care ar însemna pentru Marcello îndepărtarea amenințării continue exercitate de Simone și recâștigarea statutului în mica sa comunitate – este în cele din urmă o pierdere, o lecție de viață umană ce nu s-a desprins destul de originile sale animale.

Omenescul din „Dogman” este pus în chestiune de la început până la sfârșit, atrăgând atenția asupra animalității, instinctualității și violenței ce încă își au locul în viața oamenilor, oricâtă pretenție de control, civilizație și supremație ar putea trâmboța. Comparete subtil, cele două lumi – cea umană și cea canină – își află corespondențe, dar și diferențe. Raportul pașnic dintre câini – cel puțin, atât cât ni se arată în film –, precum și afecțiunea omului față de vietatea domestică contrastează grotesc cu raportul din interiorul speciei umane.

Garrone ne oferă o lecție incomodă, dar deloc didactică sau pedantă despre limitele sufletului uman, despre ceea ce se află îndărătul lor, fără nici o speranță de transcendere. E ca și cum, prins într-o cușcă, omul latră și dă să muște, știind că nu va fi niciodată eliberat de (și din) sine însuși. ■

studii și cercetări

„Ultrași”, cultură post-pop și neoliberalism o analiză a suporterilor de fotbal din Brașov

BucharEst STudent Letters Colloquia

RAREȘ MIHAI MUȘĂTOIU

Interesul pentru tema grupurilor de ultrași provine din discuțiile tot mai frecvente din spațiul public despre acest fenomen. Tonul general al mass-media încadrează acești suporteri la granița dintre marginalitate și spectacol de divertisment, reducându-i la evenimente violente, respectiv ritualuri spectaculoase de încurajare a unei echipe, pe stadion.

1. Introducere

1.1 Argument

Lucrarea de față își propune să studieze comunitatea de suporteri ai echipei de fotbal „AS SR Brașov” pentru a descrie caracteristicile specifice ale acestui grup prin raportare la contextul social, cultural și economic al orașului, în epoca post-industrială. Toate aceste elemente care țin de dinamica societății brașovene determină modificări semnificative și în comunitatea suporterilor, deși aceasta se poate încadra într-un anumit tipar al grupurilor de acest fel din România și zona central-estică a Europei.

Interesul pentru tema grupurilor de ultrasăi provine din discuțiile tot mai frecvente din spațiul public despre acest fenomen. Tonul general al mass-media încadrează acești suporteri la granița dintre marginalitate și spectacol de divertisment, reducându-i la evenimente violente, respectiv ritualuri spectaculoase de încurajare a unei echipe, pe stadion. Această lucrare își propune să analizeze elementele culturale proprii ale acestui grup, nu să demonteze un anumit set de stereotipuri și prejudecăți.

Accentul este pus pe descrierea, cu precădere, a elementelor pe care le consider proprii comunității studiate și nu pe similitudinile cu ceilalți suporteri care conturează fenomenul fotbalistic la nivel național. De asemenea, în centrul analizei se vor regăsi „ultrașii”, suporterii cu cel mai puternic sentiment de apartenență la grup și cei mai fideli echipei din punct de vedere cultural.

Tematica prezentei cercetări este destul de slab reprezentată în studiile de antropologie din România, de aceea studiul este cu precădere exploratoriu, putând să constituie sursa unor analize viitoare, relevante pentru a înțelege fenomenul. Mai mult decât atât, în zona etnografică putem vorbi despre un studiu despre peluza de ultrasăi ai lui FC Dinamo, mult mai numeroasă și organizată decât grupul observat în această lucrare.

Principalele întrebări de cercetare formulate înainte de culegerea datelor empirice sunt:

- Cum ajunge o persoană ultrasăi?
- Este apartenența la comunitatea ultrasăilor o formă de înlocuire a culturii mainstream?
- În ce măsură aderă ultrasăii la discursul naționalist?

Prin aceste întrebări îmi propun să urmăresc: modul în care persoanele din grupul studiat ajung să aparțină acestuia și în ce măsură consideră acest statut social important pentru identitatea personală. Totodată, aș dori să aflăm dacă apartenența la această cultură înlocuiește cultura de masă sau coexistă cu aceasta și în ce măsură se îmbină discursul naționalist, în special cel extremist, cu cel al ultrasăilor.

Prezentul articol va aduce în prim-plan o serie de lucrări teoretice pentru a construi un cadru de înțelegere a fenomenului ultraseriei românești, prin raportare concretă la grupul studiat, va propune o serie de explicații culturale pe baza întrebărilor de cercetare amintite anterior.

1.2. Cadru teoretic orientativ

Analiza mea se fundamentează pe două corpuri de literatură științifică: cel destinat fotbalului, din perspectiva științelor sociale și literatura care analizează interacțiunea indivizilor în grupuri, în contextul modernității.

Eric Dunning (1990), în lucrarea „Football on Trial” face o analiză pertinentă a modului în care mass-media se referă la suporterii echipelor de fotbal britanice. Deși acesta analizează publicații britanice, iar istoria ultrasăilor din Marea Britanie este diferită de cea a ultrasăilor din spațiul autohton, observațiile acestuia rămân relevante. Dunning argumentează că mass-media nu sunt observatori neutri ai scenei sociale și că aceste mijloace pot avea rolul de a amplifica sau minimaliza comportamentele cu potențial agresiv ale grupurilor de ultrasăi, în funcție de maniera în care tratează subiectul. Sociologul nu afirmă că presa a cauzat comportamentele violente, denumite „huliganism”, ale suporterilor, dar că portretizările acestora, în special în tabloide, au determinat o creștere a fenomenului și modificări importante în manifestarea acestuia, observabile în prezent (conform Dunning, 1990).

Practici ale ziarelor precum alcătuirea de „clasamente” ale celor mai agresivi fani britanici, după numărul de persoane arestate sau apeluri adresate organelor de control și instituțiilor de organizare a competițiilor sportive pentru oprirea violențelor, însoțite de titluri cu o componentă emoțională exagerată, pot fi factori importanți ai creșterii cazurilor de violență (conform Dunning, op.cit.).

La baza lucrării stă tipologia suporterilor propusă de Dinu Guțu, în lucrarea „Ultimii Oameni. Etnografia unei Peluze”

(București, 2015). Acesta folosește două axe, activ vs pasiv și comunitate vs individ, pentru a contura patru tipare: ultrasul, cetățeanul, fanul și neofanul. Conceptul central în lucrarea de față este cel de ultras, dar voi descrie succint toate categoriile, pentru a ilustra diferențele semnificative. Grupul de ultrasi poate fi înțeles ca o subcultură, în sensul propus de către Centrul de Studii Culturale Contemporane, de „sistem de înțelesuri, un mod de expresie sau un stil de viață al unui grup aflat într-o poziție de subordonare structurală, ca răspuns la sistemul dominant” (CCCS apud Guțu, p. 56, 2015). Accentul este pus pe capacitatea unui astfel de grup de a rezolva problemele comune.

În lucrarea de față, voi folosi termenul de „neotrib” pentru a defini ultrasii, raportându-mă la definiția propusă de către Michel Maffesoli (1996) în lucrarea „The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society”. Acesta numește membru de neotrib acea persoană care deține identități dinamice, purtând mai multe măști, deoarece aparține mai multor neotriburi și se mișcă în permanență între acestea. Neotribul este dependent de ritualurile acestuia și este compus din oameni care împărtășesc o emoție comună (conform Maffesoli, 1996). Un alt aspect important al neotribului este constituit de eliminarea barierelor geografice și istorice, lucru vizibil și în cadrul ultrasilor. Deși raportarea acestora se face la comunitatea și la istoria locală, aceste lucruri tind să capete mai degrabă valoare simbolică, pentru a menține o oarecare coeziune de grup.

Această perspectivă se apropie de conceptul de „modernitate fluidă” propus de Zygmunt Bauman în lucrarea „Liquid Modernity”. Acesta argumentează că societatea modernității fluide are o nouă „ospitalitate la critică” care nu îi modifică fundamental structura și organizarea. Modernitatea, argumentează autorul, pare să își fi pierdut iluzia, din perioada sa de început, că va crea o lume justă, lipsită de conflicte, în care toată cunoașterea a fost acumulată. Astfel, forma actuală a societății se bazează pe proiectarea sinelui în viitor, situația inițială nefiind suficient de satisfăcătoare. Bauman observă că ființele umane nu mai sunt născute în identități clar conturate, spațiul public este ocupat de dorințe și confesiuni ale spațiului privat și că oamenii „rămân în joc” atâta timp cât cumpără. Aceste argumente sunt extrem de relevante pentru analiza ultrasilor care reconstruiesc forme culturale pentru a se readapta în contextul actual. Mai mult decât atât, formula culturală pe

care o propun pentru analiza ultrasilor reiese din ideea că societatea modernă există în cadrul acțiunii continue de „individualizare”, la fel de mult cum activitățile individului constituie renegocierea zilnică a rețelei de relaționări mutuale numită „societate” (conform Bauman, 2000).

Alături de studiile despre fani, modernitatea fluidă și neotriburi, o altă familie de studii care mi-a fost utilă pentru prezenta lucrare este cea despre masculinitate și naționalism, la care mă voi referi în continuare. La nivelul rivalităților simbolice dintre grupurile de suporter, Anthony King crede că ultrasii îl construiesc pe „celălalt”, folosind categoriile moderne ale masculinității și naționalismului (King apud Guțu, ibidem).

Astfel, ultrasii trebuie să fie „buni soldați”, raportându-se la o modalitate binară de a vedea lumea: în „normali”, bărbați puternici și stăpâni pe patimile lor, și „anormali”, respectiv cei care aparțin unei alte rase, etniei sau care au o altă orientare sexuală, teme puternic utilizate în cântecele galeriilor. Mai mult decât atât, aceștia se bucură de statutul de „marginal de weekend”, conferit de către mass-media, care distribuie de cele mai multe ori doar imaginea violentă a acestora (King apud Guțu, ibidem).

Apartenența la un tip de discurs naționalist poate fi privită și printr-o modalitate de construire socială a marginalității și excluziunii în Europa. Țări precum Ungaria, România, Bulgaria, Polonia etc. aparțin părții mai puțin „civilizate” a blocului european, retorică frecvent întâlnită în zona occidentală. Această marginalitate socială la nivel național aduce în prim-plan un discurs de raportare al ultrasilor „estici” față de restul Europei, așa cum observă Janos Bali în „Ferencváros, Hungary and the European Champions League: The Symbolic Construction of Marginality and Exclusion”, parte a volumului editat de Gary Armstrong și Richard Giulianotti, „Fear and Loathing in World Football” (conform Bali, 2001).

Înainte de a sublinia principalele concluzii, este necesară conturarea diferențelor dintre ultrasi și huligani. Dinu Guțu remarcă faptul că numeroase studii despre cultura ultrasilor ignoră diferențele între huligani și ultrasi, referindu-se la violența episodică a celor din urmă. O definiție dintr-un manual de sociologie a sportului, citată de autor, subliniază faptul că fenomenul ultras „se prezintă ca o formă extremă a agresivității în fotbal” (conform Guțu, op.cit. p. 29), lucru nesușținut de către acțiunile acestora.

Cadrul teoretic prezentat a jucat un rol foarte important în analizarea fenomenului fotbalistic. Cu toate acestea, consider că multe direcții de cercetare din literatura de specialitate se pot aplica doar în cazurile analizate, transferul de cunoștințe spre un alt context social fiind dificil.

Un exemplu relevant este constituit de către definiția ultrasului. Grupul de ultrasi poate fi înțeles ca un „sistem de înțelesuri, un mod de expresie sau un stil de viață al unui grup aflat într-o poziție de subordonare structurală, ca răspuns la sistemul dominant” (CCCS apud Guțu, p. 56, 2015). Totuși, această definiție își pierde din valențele practice de analiză în contextul pe care îl analizez, subordonarea structurală a grupului amintit nefiind componenta centrală. Mai mult decât atât, subcultura presupune o identitate fixă, nepotrivită grupului de analiză.

2. Metodologie

Prezenta lucrare folosește o abordare calitativă a fenomenului social, deoarece își propune să înțeleagă motivațiile și rațiunile pentru care grupul studiat acționează în anumite feluri, dar și pentru a încerca să descrie contextul social. La nivel metodologic, sunt utilizate tehnica observației participative și cea a a interviului, cercetarea de teren fiind sursa principală a datelor analizate.

Interviul de cercetare este definit ca „tehnica de obținere, prin întrebări și răspunsuri, a informațiilor verbale de la indivizi și grupuri umane în vederea verificării ipotezelor sau pentru descrierea științifică a fenomenelor umane” (Chelcea, 2001, pp. 122). Am ales să realizez interviuri semi-structurate, stabilind în prealabil temele abordate, dar fără a urma o grilă rigidă de întrebări. În acest fel, respondenții au fost încurajați să ofere răspunsuri complexe.

Pentru prezenta cercetare am realizat doar cinci interviuri în profunzime, selectând anumiți respondenți pe care membri grupului îi consideră lideri, formali sau informali, iar informațiile pe care aceștia mi le-au oferit au fost completate și comparate cu observațiile de pe teren. Nu am optat pentru un număr mai ridicat de interviuri deoarece grupul analizat propriu-zis este destul de restrâns, între 50 și 100 de oameni, și am considerat relevantă comparația dintre ce transmit persoanele influente din grup, în discursul „oficial”, și ceea ce am observat.

Alături de interviuri, punctul de plecare al cercetării și sursa principală de obținere a datelor este reprezentată de observația participativă. Septimiu Chelcea diferențiază observația științifică de cea neștiințifică prin faptul că prima presupune scopul cunoașterii, un set de reguli și, în special, testarea unor fenomene. Amintindu-l pe Boudon, care specifică, în „Dictionaire de la sociologie”, că „sociologia nu se rezumă la o înregistrare pasivă a faptelor și fenomenelor” (Boudon apud Chelcea, op. cit., p. 143), sociologul accentuează caracterul calculat al acestei faze exploratorii din cercetarea socio-umană (idem).

Observația s-a realizat în strânsă legătură cu meciurile de fotbal la care grupul de suporteri a participat, în județul Brașov, în timpul sezonului 2017-2018. Datele culese se referă la acțiunile asupra cărora ultrasii construiesc sens înainte, în timpul și după meciul de fotbal, pretext al participării la acțiuni sociale. Mai mult decât atât, observația a constituit un proces aproape continuu, deoarece grupul studiat este foarte activ pe rețeaua de interacțiune socială Facebook, iar o serie de activități sunt atent pregătite în acel spațiu. Totuși, nu am pretenția de a fi realizat o etnografie virtuală, aceasta nefiind propusă pentru prezenta cercetare.

Grila de interviu este alcătuită din următoarele teme:

1. Primele contacte cu stadionul (cine l-a adus la meci, de ce a continuat să vină, transferul atașamentului pe linie paternă);
2. Trecerea din tribună în peluză (apartenența la brigăzi, sursa inspirației fenomenului ultras);
3. Modelul cultural al ultrasilor (percepția mersului la stadion, rolul de ultras, percepția asupra fotbalului, atașamentul față de valorile locale);
4. Opoziția culturală cu conducerea clubului (modul de manifestare a conflictului, rolul investitorilor);
5. Elemente topografice ale stadionului (organizarea ultrasilor în peluză sau tribună, relațiile cu ceilalți suporteri);
6. Proiectul SR Brașov (percepția mersului la meciuri în liga a IV-a, importanța performanțelor sportive, susținerea financiară a echipei de fotbal);
7. Adeziunea la discursul naționalist (simboluri naționaliste pe stadion, conflicte etnice cu alte galerii, scandări rasiale).

3. Tipologia suporterilor

La nivel metaforic, ultrasul privește clubul ca pe o „reprezentare totemică a comunității” (Redhead apud Guțu, op. cit). Acestei viziuni îi sunt asociate o serie

de ritualuri simbolice construite în jurul spectacolului sportiv propriu-zis pe care le voi analiza în această lucrare. Celelalte categorii de suporteri se află în opoziție puternică cu ultrasul dacă ne referim la atașamentul față de comunitate și de măsura în care acesta și-l manifestă activ prin raportare la club.

„Cetățeanul”, cum este numit în argoul ultrasilor, este un supporter predominant pasiv care va susține o singură echipă, fiind orientat pe aspectele mai degrabă tehnice ale spectacolului fotbalistic (jucători, antrenori, tactici, statistici etc.), în opoziție cu ultrasul, pentru care fotbalul este doar un pretext de a recrea comunitatea galeriei din care face parte (idem).

Raportându-ne la o anumită topografie a stadionului, extrem de importantă la nivel simbolic, ultrasii ocupă peluza, iar cetățenii stau în tribune. Cu toate acestea, tranzițiile dinspre un grup spre celălalt sunt destul de frecvente, acestea nefuncționând în contradicție.

Stadionul Tineretului, cel pe care FC Brașov juca și pe care actuala SR Brașov își desfășoară meciurile în calitate de gazdă, reușește să surprindă, din punctul de vedere al organizării suporterilor. Într-un context mai mult sau mai puțin întâmplător, una dintre peluze a fost dărâmată și în locul acesteia nu s-a reconstruit nimic. Astfel, „teritoriile” din stadion ocupate de ultrasii s-au apropiat extrem de tare, până în momentul în care între cele două galerii, cea a gazdelor și cea a oaspeților, stăteau în aceeași peluză, nerespectând topografia clasică a stadioanelor.

În acest fel, conflictele dintre galerii, manifestate în principiu prin obiecte aruncate, materiale pirotehnice sau mici conflicte fizice ad-hoc, au crescut ca frecvență. Nefiind specifică grupului o atitudine combativă de durată, grupul de ultrasii din Brașov s-a mutat la tribuna a II-a, loc în care, în general, vin cetățenii. Acest act este puternic încărcat de semnificații, deoarece duce la transformarea conflictelor cu grupurile adverse în acțiuni pur simbolice, categoria de agresiuni aleasă va fi una percepută ca inofensivă (injurii, cântece, semne obscene).

O altă categorie de suporteri, denumită „fanii” reprezintă forma individualistă, activă și este o categorie destul de recent întâlnită pe stadioane. Aceștia vor manifesta atașament față de un singur club, relația fiind puternic influențată de piață. Fanii sunt conștienți de

importanța lor pentru un anumit club, doar în calitate de consumatori, nereprezentând o comunitate. Aceștia sunt mai degrabă ceea ce Goffman numea o „adunare focusată” – „un grup de persoane captate de același gen de activități, relaționând una cu alta în termenii adunării respective” (Goffman apud Guțu op. cit. p. 62).

Fanii pot fi priviți ca o garanție a funcționalității economice a unei echipe. Aceștia sunt adunați de o anumită serie de performanțe sportive și menținuți alături cu ajutorul unor argumente tehnice care țin de calitatea sportivă a jucătorilor sau de potența financiară a persoanelor din conducerea clubului. În momentul în care un brand nu mai prezintă interes pe „piața sportivă”, fanii se pot reorienta spre alte echipe.

Ultima tipologie propusă de către Dinu Guțu, „neofanul”, se referă la supporterul cu cel mai ridicat grad de individualism și de pasivitate. Acesta se implică în relații virtuale față de club, de cele mai multe ori nu are o experiență directă cu clubul, neparticipând pe stadion la vreun meci și își maximizează statutul de consumator de fotbal (ibidem).

Prezenta lucrare se va concentra pe a analiza dacă apartenența la comunitatea ultrasilor, prin adoptarea unor coduri de comportament este o alternativă la cultura mainstream. Pornind de la definiția culturii ca „moduri de a fi și a trăi ale actorilor sociali în cadrul relațiilor și structurilor sociale” (Vlăsceanu, 2011, p. 906), putem afirma despre cultura mainstream sau cultura pop că nu face referire la distincții categoricale rigide, precum credințe, ritualuri, patternuri de comportament, limbaj, îmbrăcăminte etc., precum definițiile principale din antropologie și sociologie. Acest tip de cultură se dezvoltă după cel de-al Doilea Război Mondial, perioadă în care mase de oameni, indiferent de backgroundul lor social, au căpătat o putere considerabilă de cumpărare (conform Danesi, 2015).

4. Cum ajunge o persoană ultras?

Modalitățile prin care un individ ajunge ultras al echipei SR Brașov sunt, la prima vedere, distincte, dar toate respectă un tipar cronologic, prima etapă fiind cea a acomodării cu evenimentele sportive. Primele contacte cu meciurile de fotbal ale celor din grupul studiat au avut loc, în general, în copilărie, fie continuând o linie paternă de atașament, fie prin influența grupurilor de prieteni.

Transferul atașamentului față de o echipă, pe linie paternă, poate fi echivalat cu modul în care anumite tradiții se transmit între generații. Rolul de supporter activ care participă la evenimentele sportive constituie o componentă importantă a identității sociale, deoarece poate oferi informații despre valorile împărtășite, statutul profesional (militarii care susțineau Steaua) sau localitatea natală.

Odată acomodat individul cu stadionul, echipa și desfășurarea unor meciuri de fotbal, are loc tranziția dinspre grupul cetățenilor spre cel al ultrasilor, respectând o oarecare politică a recomandărilor. Neinițiatul este introdus de către cineva din interior, pentru a fi mai apoi acceptat de către ceilalți. Odată cu această acceptare, persoana trebuie să își manifeste din ce în ce mai activ atașamentul față de club, punând accentul pe comunitatea creată în jurul acestuia, în timp ce aspectele fotbalistice trebuie, oficial, reprimite puternic.

Fenomenul „ultras” apare în Brașov aproximativ în 2006, dominat de grupări (numite brigăzi) precum Flank Ultra sau Delinquent. Acestea s-au format în jurul forumurilor din mediul online, element foarte important în istoria fenomenului la nivel național. Imitând modelul italian, „tifos”, cele mai importante activități ale ultrasilor s-au concentrat pe impact vizual și sonor. Organizați în jurul unui lider care avea și rolul de reprezentant al supporterilor la întâlniri oficiale ale conducerii clubului, indivizii au realizat coregrafii, bannere, steaguri și au readaptat refrene celebre pentru a performa, în termenii lui Goffman, rolul de ultras (conform Goffman, 2003).

Această apariție a brigăzilor nu constituie un fapt întâmplător, ci coincide cu scăderea numărului de fani prezenți la meciuri, pe de-o parte, cauzată de migrația masivă a românilor spre spațiul european („După meciul cu Inter din 2001, mulți au rămas în Italia la muncă.”), dar și de existența unui climat de nemulțumire față de performanțele sportive sau membri din conducerea clubului („Venise Dinu Vamă la club și aveam un bucătar antrenor. Era cel mai negru sezon al nostru.”).

În prezent, contextul în care se află echipa nu mai este consonant cu existența unor brigăzi de ultrasi active. Nu doar că scopul amintit anterior a fost atins, dar lipsa unei istorii a conflictelor dintre indivizi și patron conturează un cadru impropriu dezvoltării grupului.

Nu în ultimul rând, neotribul nu mai are un spațiu delimitat pe care să îl controleze în stadion, acesta mutându-se, după cum am amintit anterior, alături de celelalte persoane venite la meci, pentru a-și exercita rolul de conducător, dar și pentru a întări sentimentul de unitate, intens valorificat în cadrul noului proiect sportiv. Analizând topografic tribuna în sine, însemnele specifice unei galerii, precum steagurile și bannerele atârinate pe gardurile terenului, și respectarea unor reguli nescrise (de exemplu, a sta în picioare tot meciul) diferențiază grupul de ultrasi de restul supporterilor.

Coexistența în același spațiu a ultrasilor și cetățenilor este extrem de neobișnuită, indiferent de spațiul geografic la care ne raportăm în analiza fotbalului. Odată anulată distanța fizică dintre grupuri, acestea readaptează și își reconstruiesc bariere subtile, dar care se dovedesc a fi foarte eficiente. Alături de anumite obiecte fizice cu rol de identificare (tobă, steaguri etc.), cele mai importante elemente de identificare sunt constituite de mesajele verbale exprimate. Injuriile la adresa brigăzii de arbitri, sfaturile la adresa antrenorului sau jucătorilor sunt elemente care încadrează un supporter în categoria cetățenilor.

5. Cultura post-pop a ultrasilor

Am descris prin metafora cultură post-pop forma hibridă între elementele specifice neotribului și cultura mainstream. Comportamentele membrilor neotribului sunt uneori percepute drept deviate, în sensul clasic al termenului, de către cultura mainstream, dar prin natura grupului studiat, consider că acestea pot coexista. Nu putem însă să vorbim exclusiv despre unul dintre termeni.

În acest fel, cultura post-pop a ultrasilor împrumută premisa inițială a neotribului, alăturarea unor oameni care împărtășesc o emoție comună, dar și elemente din cultura mainstream, larg răspândite în societate.

Ultrașii se reunesc pentru o perioadă scurtă de timp datorită meciului de fotbal, declanșatorul performării. Rațiunile pentru care ritualurile colective ale acestora sunt realizate (coregrafii, cântece, venirea la stadion) alternează de la manifestarea unității grupului la acțiuni comune, care se bucură de o largă popularitate.

Un element foarte important în cultura ultrasilor este reprezentat de către spațiul stadionului, perceput ca un

„templu” (denumire folosită oficial de către suporterii Rapidului), accentuând caracterul simbolic al acțiunilor desfășurate. Percepția acestui spațiu este fluidă și dominată de două mari dimensiuni: dimensiunea identitară, cu puternice valențe istorice a acestuia și analiza pe baza categoriilor moderne, adică raportat la utilitate.

În urmă cu aproximativ zece ani, stadionul reprezenta locul de întâlnire al ultrasilor din Brașov și, pentru mulți dintre aceștia, singurul mijloc de interacțiune cu ceilalți, telefoanele mobile sau calculatoarele nefiind răspândite pe scară largă. În jurul stadionului erau organizate acțiunile comune: afișarea unor mesaje în timpul meciurilor, coregrafiile, deplasările, transmiterea unor mesaje ferme conducerii și chiar perpetuarea valorilor sociale.

În prezent, stadionul reprezintă un element important în construirea identității clubului sportiv, iar, recent, a devenit un spațiu al entertainmentului și consumului. Funcțiile amintite anterior și-au pierdut sensul, stadionul fiind înlocuit pentru acele acțiuni de mijloacele de comunicare, în special rețelele de interacțiune socială. Referindu-mă la primul sens al stadionului, ca element identitar, este puternic valorificat de către ultrasii, reprezentând o garanție a continuității clubului.

De asemenea, spațiul stadionului este un loc pe care membrii galeriei îl pot controla întru totul și care este dominat de predictibilitate. Apartenența la acest grup aduce după sine satisfacția îndeplinirii rolului de ultras, în contextul identităților fluide ale modernității, descrise de Maffesoli (conform Maffesoli op.cit.).

La nivelul mentalului comun, „mersul la stadion educă”, după cum afirmă un ultras, deoarece vârsta la care mulți dintre aceștia încep să frecventeze meciurile este, de obicei, adolescența, moment relevant în dezvoltarea identității persoanei. „Să trebuiască să te ocupi de un steag, un banner, o deplasare, ceva, te responsabiliza, te făcea mai om.”, reprezintă componenta centrală a unității grupului. Rolul social îndeplinit, văzut ca ansamblul de așteptări pe care indivizii le au de la o persoană, ajută la construirea identității sociale. Tânărul nesigur de așteptările sale este transformat în „om” prin responsabilizarea pe care i-o oferă rolul de ultras.

Atașamentul față de echipă este pentru suporterii dovada atașamentului față de valorile comunității locale. Echipa

este componenta cea mai importantă istoric pentru orașul Brașov, dar și premisa proiectului care să continue tradiția celei desființate este pentru a exista contextul performării: „Am zis toți că trebuie să pornim de la zero, că nu poate să ne facă nimeni echipă și dacă vrem să avem la cine să mergem la meci, trebuie să ne facem echipă.”.

Un ultim element al culturii post-pop a ultrasilor rezidă în raportarea categoriilor legitimității pe care fanii o oferă unei echipe. Contextul românesc prezintă numeroase cluburi care s-au desființat, iar competiția dintre autorități și suporterii a determinat existența mai multor cluburi care își arogă titlul de continuator legitim al fostei echipe.

Ultrașii de la Brașov sprijină, precum majoritatea galeriilor, ideea conform căreia echipele care duc mai departe „tradiția adevărată” sunt cele care au susținerea suporterilor. Se observă, astfel, imposibilitatea unui transfer de legitimitate pe baze raționale, legale. Indiferent de deciziile instanțelor judecătorești, suporterii sunt cei care oferă dreptul unei echipe de a utiliza elementele identitare.

Această viziune a păstrării elementelor constitutive ale clubului în patrimoniul autorităților locale se apropie de perspectiva „posesiunilor inalienabile”, conform căreia obiectele sunt valorificate diferit de către indivizi, această valoare fiind construită de către relațiile sociale dintre aceștia (Weiner apud Mills, 2004).

Problematica elementelor care țin de istoria clubului, precum palmaresul, constituie o tematică în care se observă resorturile prin care oamenii investesc afectiv în acea echipă. La nivelul unității grupului, caracteristicile neotribalismului sunt cele mai relevante, emoții și narațiuni comune având rol puternic coeziv. Modalitatea în care mase de suporterii se separă în funcție de contextele amintite anterior, prin înființarea mai multor cluburi cu aceeași sursă istorică, își are explicațiile în narațiuni colective, în special în dorința de a le controla.

6. Ultrașii și negocierea naționalismului

Ultima direcție de cercetare a prezentei lucrări se referă la unul dintre cele mai controversate aspecte în prezentarea ultrasilor de către mass-media, toleranța crescută și aderarea acestora la platforme politice naționaliste sau chiar extremiste.

După cum am amintit și în capitolul dedicat literaturii de specialitate, ultrașii îl construiesc pe „celălalt”, folosind categoriile moderne ale masculinității și naționalismului. În acest fel s-ar putea explica ritualurile de umilire a adversarilor prin injurii, negarea trăsăturilor acestora specifice bărbăției, asocierea cu orientările sexuale percepute drept „anormale” sau injuriile și scandările xenofobe raportate la o altă identitate etnică (King apud Guțu, ibidem).

Suporterii de la Brașov, în termeni generali, nu se abat de la majoritatea categoriilor amintite anterior, dar nuanțele atitudinilor și comportamentelor sunt extrem de relevante pentru o raportare cât mai validă. Componenta atitudinală este coerent rezumată de unul dintre respodенți prin triada „echipa, orașul, țara”, fundamentată pe un set normativ-valoric extrem de bine construit.

Setul de norme, valori și moduri de a gândi la care ultrașii aderă are în centrul său componenta regională, transilvăneană, raportată la celelalte zone geografice, retorica anti-comunistă, coroborată cu un anti-rusism care domină spațiul public românesc de după 1990 și un naționalism atitudinal puternic, dar incoerent și „soft” la nivelul comportamentului.

Peluza stegară cunoaște, în ultima vreme, un aparent proces de depolitizare, la nivelul discursului oficial, al mesajelor susținute și al cântecelor. Acesta se datorează, pe de-o parte, modificărilor din structura internă de organizare, dar și lipsei „celuilalt”, a adversarilor, fapt ce cauzează o modificare a performării.

La nivel local, sunt valorificate fostele glorii ale echipei, cu scopul de a legitima proiectul, pilonii importanți din rândul fotbaliștilor sau conducerii fiind selectați pe baza apartenenței la comunitatea de stegari. Evenimente precum revolta muncitorilor brașoveni din 15 noiembrie 1987, gestul lui L.C. Babeș care s-a incendiat în 1989 în Poiana Brașov în semn de protest față de regimul lui Nicolae Ceaușescu sau evenimentele petrecute la Brașov în timpul Revoluției din 1989 sunt comemorate și reamintite simbolic.

La nivelul atașamentului față de țară sub egida patriotismului („Nu putem vorbi de naționalism, ci de patriotism, dragoste de țară.”) se regăsește un amalgam de personalități, figuri istorice, valori și norme greu încadrabile. Este interesant modul în care eticheta de „naționalist”

este respinsă puternic de către ultrași, probabil din cauza discursului exagerat al mass-media care cataloghează multe manifestări drept extremiste și prin raportarea cu fenomenul ultras din alte țări (Italia, Rusia, Regatul Unit), în care dimensiunea comportamentală este mult mai frecventă și are un potențial agresiv mai accentuat.

Mesajele transmise prin cântecele galeriilor constituie una dintre cele mai sincere surse de analiză a modului în care se raportează ultrașii la diferite probleme sociale. Exemplele xenofobe amintite anterior nu trebuie privite unidirecțional și folosite pentru a aplica o etichetă extremistă membrilor. Explicația acestor manifestări rezidă, pe de o parte, în conflictul simbolic cu celelalte grupuri ultras, o altă apartenență etnică fiind motiv de umilire, iar pe de altă parte, se încadrează în atitudinile majoritare ale românilor. Șovinismul zonei Transilvaniei și atitudinile discriminatorii față de populația romă din interiorul galeriilor nu consideră că reprezintă o excepție față de valorile împărtășite de ceilalți membri, ci doar o manifestare mai vizibilă.

Mai mult decât atât, răspunsul unui ultras este extrem de important: „Au mai fost scandări xenofobe față de cei de la Rapid sau Petrolul, dar după meci, de multe ori cei care scandau stăteau la o bere cu adversarii.”. Astfel, raportarea față de aceste comportamente trebuie să țină cont de caracterul simbolic al celor mai multe dintre acțiuni.

În timpul observației desfășurate pe parcursul unui sezon, fără a participa la toate meciurile, nu am fost martorul unor scandări discriminatorii față de grupurile sociale pe niciun criteriu, cele amintite fiind din sezoanele trecute. Intuiesc că în cazul unui meci în care adversarii pot fi încadrați la una dintre categoriile vizate de către vechile scandări, acestea ar reapărea.

7. Concluzii

Prezenta lucrare și-a propus să analizeze ultrașii echipei SR Brașov, accentul fiind pus pe descrierea elementelor pe care le-am considerat proprii grupului. Acest obiectiv a fost realizat pe baza întrebărilor de cercetare formulate înainte de culegerea datelor, acestea nefiind schimbate pe parcursul lucrării.

Modalitățile în care o persoană ajunge ultras au fost explicate pe baza interviurilor realizate, observându-se două direcții generale: transferul rolului de ultras pe

fileră paternă sau aderarea la acesta după o familiarizare avută în perioada adolescenței, datorată grupului de prieteni ai individului. Odată parcurse etapele prezentate, acomodarea cu stadionul și meciurile, trecerea în galerie, reprimarea oficială a interesului față de performanțele sportive și acceptarea în cadrul grupului puternic coeziv, persoana îndeplinește acest rol, pe care, în general, îl păstrează o perioadă îndelungată.

La nivel cultural, din observație a reieșit că ultrasii au o identitate fluidă, aceștia împrumutând elemente specifice neotribului, în special emoția comună drept premisă a performării, dar și elemente din zona mainstream, precum raportarea la stadion, ca spațiu, în termenii eficienței și utilității. Această formă culturală hibridă am denumit-o cultură post-pop.

În ceea ce privește aderarea la discursul naționalist, observația de teren și interviurile au arătat faptul că atitudinile pe care aceștia le împărtășesc urmăresc în linii mari discursurile majoritare din spațiul public, amalgamul de valori și idei din această zonă politică neconstituind o platformă coerentă, manifestarea cea mai activă fiind reprezentată de susținerea ideilor de unire cu Basarabia.

Grupul analizat de suporterii se încadrează într-o tendință a fotbalului românesc, în care echipele trec prin insolvență, faliment, cumpărare din partea

persoanelor juridice sau autorităților locale. După cum observă și Remus Crețan, analizând cazul echipei de fotbal Poli Timișoara, comodificarea drepturilor asupra numelor echipelor poate stârni reacții puternice de respingere din partea grupurilor partizane, în cazul de față, suporterii (conform Crețan, 2018).

În încheiere, consider relevantă studierea grupurilor active de suporterii, dată fiind tendința actuală a creării unor cluburi sportive care pun accentul pe sprijinul comunității locale, în contextul tranziției post-socialiste. Aceste reorganizări și atitudini față de economia capitalistă, autoritățile locale și firme pot fi o temă importantă de analiză în sociologie pentru a înțelege rațiunile profunde ale grupurilor sociale.

Rareș Mihai Mușătoiu este masterand (anul I) la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București

Textul a fost selectat pentru publicare în cadrul Colocviilor naționale studentești ale Facultății de Litere din Universitatea București, Bucharest Student Letters Colloquia, 13-14 aprilie 2019 (ediția a VI-a).

8. Bibliografie și Webografie

Babbie, E. (2010) „Practica cercetării sociale”. Trad. de Serghiu Gherghina et all. București: Polirom.

Bali, J. (2001) „Ferencváros, Hungary and the European Champions League: The Symbolic Construction of Marginality and Exclusion”. În: Armstrong, G, Giulianotti, R. (ed.) „Fear and Loathing in World Football”. Oxford: Berg.

Bauman, Z. (2000) „Liquid Modernity”. Cambridge: Polity Press.

Chelcea, S. (2001) Cursul: „Tehnici de cercetare sociologică”. [pdf] București. Disponibil la: <https://alingavreliuc.files.wordpress.com/2010/10/septimiu-chelcea-tehnici-de-cercetare-sociologica1.pdf> [Accesat la 03.06.2018].

Crețan, R. (2018) „Who owns the name? Fandom, social inequalities and the contested renaming of a football club in Timișoara”, Romania. „Urban Geography” [First online]

Danesi, M. [1946] (2015) „What is Pop Culture?” În: Danesi, M. „Popular Culture: Introductory Perspectives”. (ed a III-a) [Online] Londra: Rowman and Littlefield. Disponibil la: <https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=yz59CAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=danesi+pop+culture&ots=5l-1CtnWNC&sig=rvrmUZdWz2>

xaC5QqVlalmv5MbmE&redir_esc=y#v=onepage&q=danesi%20pop%20culture&f=false [Accesat la 03.06.2018]

Dunning, E. (1990) „Football on Trial”. Londra: Routledge.

Goffman, E (2003) „Viața cotidiană ca spectacol”. Trad. de Simona Drăgan și Laura Albulescu. București: Comunicare.ro.

Guțu, D. (2015) „Ultimii Oameni. Etnografia unei Peluze”. București: Tritonic.

Maffesoli, M. (1996) „The Time of the Tribes”. [Online] Londra: Sage Publications. Disponibil la: https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=36e1PGofHRUC&oi=fnd&pg=PP1&dq=maffesoli&ots=hW18KDQal0&sig=bca-7A4zb7aApDCaLRhlq2bWFmY&redir_esc=y#v=onepage&q=maffesoli&f=false [Accesat: 03.06.2018].

Mills, B. (2004) „The Establishment and Defeat of Hierarchy: Inalienable Possession and the History of Collective Prestige Structures in the Pueblo Southwest”. American Anthropologist, 106 (2), pp. 238-251.

Vlăsceanu, L. (ed.) (2011) „Sociologie”. București: Polirom.

Wikipedia (2018) FC Brașov. Wikipedia. [Online] Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/FC_Bra%C8%99ov#Culori [Accesat la: 03.06.2018].

II
30.06.2014

români în lume

Noi și Uniunea Europeană vise de iubire, decepții și realități

DORU MĂRGINEANU

Alegerile de la 26 mai pentru deputați în Parlamentul Uniunii Europene (UE), președinția semestrială a Consiliului UE exercitată acum de România, tensiunile repetate între responsabili ai Comisiei Europene și diverse autorități naționale (inclusiv de la noi, chiar dacă nu în primul rând) și, mai ales, interminabila tragi-comedie tot mai absurdă a Brexit-ului, toate incită la reflecție despre sensul și natura legăturilor între țările care au decis, la diferite momente, să își unească drumul istoric în cadrul UE. Altfel spus, este firesc să te întrebi despre cât de fericit este menajul multinațional european.

Pentru semnatarul acestor rânduri, subiectul este semnificativ chiar și în sens personal. Căci viața mi-a fost astfel că, atunci când disperarea „epocii de aur” a lui Ceaușescu m-a împins să mă arunc în neprevăzut¹, am găsit refugiu în mica, dar aleasa, țară unde istoria a făcut ca Europa unită să își aibă nu doar „cartierul general”, ci, în bună măsură, însuși ideea de origine, și unde federalismul european este natural – în Belgia. Apoi, în anii când România nu era încă nici candidat oficial la apartenența în UE, am scris în presa din Bruxelles despre importanța geostrategică a țării, relevând necesitatea integrării ei într-o Europă democratică și prosperă. Am făcut aceasta din pură convingere proprie, fără să aștept ceva de la autoritățile române și fără să am vreo legătură cu mult-râvnitele instituții europene din orașul în care trăiesc de trei decenii. De altfel, pot spune că pentru bruxellezul obișnuit, ca mine, simpla vecinătate spațială cu acele instituții și cu aleșii sortii (!) angajați în ele are mai ales inconveniente. În sfârșit, celor de vârsta mea, subiectul UE nu le apare cu intangibilitatea distantă a istoriei netrăite personal – cum ar fi, să zicem, Unirea Principatelor –, ci mă pot referi la el cu intimitatea permisă cuiva de un leat. Căci în 1951, când abia se năștea ipostaza incipientă a uniunii prin semnarea de către Franța, Germania Occidentală, cele trei țări ale Benelux-ului (Belgia, Olanda, Luxemburg) și Italia a tratatului de constituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, eu deja absolveam... grădinița. Sau, când aceleași șase țări au semnat actul fondator al Comunității Economice Europene (CEE), istoricul Tratat de la Roma din 1957, eu eram în gimnaziu și auzeam despre evenimente ca acela de la emisiunile bruiate ale posturilor occidentale. Cât despre apartenența României la UE, ea nu este decât de vârsta nepoțelei mele, așa că... o pot tutui!

Rostul de început al asocierii celor șase țări fondatoare, atunci când rănilor adânci ale războiului abia se cicatrizară, a fost în mod clar de a preveni repetarea a încă o tragedie ca cele două războaie mondiale care izbucniseră în Europa și o desfiguraseră repetat, la interval de nici trei decenii. Declarația Europeană, rostită la 9 mai 1950 de Robert Schuman, afirma viziunea „părinților fondatori ai construcției europene” că gestionarea în comun, de către foștii inamici, a cărbunelui și a oțelului, cele două resurse esențiale pentru efortul de război, marchează nașterea unei Europe unite. În 1957, când s-a trecut de la comunitatea doar a cărbunelui și a oțelului la o adevărată comunitate economică – CEE, s-au abolit vămile și s-a instituit principiul liberei circulații nu numai a bunurilor, ci și a persoanelor,

***Celor de vârsta
mea, subiectul
UE nu le apare cu
intangibilitatea
distantă a istoriei
netrăite personal
– cum ar fi, să
zicem, Unirea
Principatelor –, ci
mă pot referi la el cu
intimitatea permisă
cuiva de un leat.***

serviciilor și capitalurilor. Atunci, țările fondatoare au preluat și extins tipul de asociere supranațională instituit prima oară între Belgia, Olanda și Luxemburg, imediat după război, când cele trei mici monarhii constituționale s-au asociat economic spre a avea o pondere comparabilă cu a vecinilor mult mai mari. Referitor la Benelux, îmi amintesc încă uimirea cu care în 1976, la prima mea vizită în Belgia, la Liège, am văzut că circulația între acel oraș belgian și Maastricht-ul olandez era ca de la București la Ploiești și că moneda belgiană circula ca atare în Luxemburg și viceversa, francii din cele două țări fiind identici ca valoare, chiar dacă pe monezile fiecăreia erau chipuri diferite. Uimirea mea venea din faptul că între țările europene comuniste, care se declarau „frățești”, granițele erau păzite strict, iar formalitățile de obținere a pașaportului erau atât de obositoare, încât, de exemplu, eu am abandonat să dau curs unor invitații la simpozioane științifice în Bulgaria și într-un institut academic din Szeged, lângă granița cu noi.

Succesul CEE a fost atât de evident, încât tot mai multe țări apusene au cerut să se asocieze, mai întâi Marea Britanie, Irlanda și Danemarca, apoi Grecia, Spania și Portugalia, astfel că în anul de pomină 1989, când în Europa s-a prăbușit lagărul comunist, erau în comunitatea europeană atâtea țări (12) câte stele sunt pe steagul ei. Apoi, Tratatul de la Maastricht din 1993 a instituit Uniunea Europeană, extinzând competențele comunitare mult dincolo de economie, la educație, cultură, sănătate publică, transport etc., a creat cetățenia europeană și a decis crearea unei monede unice – viitorul euro – sub egida unei Bănci Centrale Europene. În deceniul nouă, au aderat la UE țările neutre Austria, Suedia și Finlanda, iar țările estice, eliberate de dominația sovietică și-au exprimat dorința de a fi admise, angajându-se să facă eforturile de a satisface criteriile de compatibilitate. În acel deceniu, cei din Est visam să intrăm în UE ca să trăim ca cei din Vest, iar vesticii, mai precis cei luminați dintre ei, visau la reunificarea Europei prin ștergerea urmelor funestei „cortine de fier”, cu care o tăiașe Stalin de la Baltica la Mediterana. Urmare a cererii fostelor state comuniste de a adera la UE, Consiliul European al șefilor de stat sau guvern din cele 12 state membre a formulat (în iunie 1993, la Copenhaga) criteriile pe care trebuie să le satisfacă un stat european pentru a intra în Uniune. În esență, el trebuie să aibă: i) instituții stabile care garantează democrația, justiția și respectarea drepturilor omului, ii) o economie de piață liberă și iii) o administrație publică capabilă să aplice legislația europeană, prioritară față de cea națională. Pe măsură ce au reușit să satisfacă condițiile de adeziune, între 2004 și 2013, toate fostele țări ocupate de Moscova după război, printre care România, în 2007, și două dintre componentele fostei Iugoslavia și-au realizat visul de a deveni membri ai UE.

Viața nu este însă un vis frumos neîntrerupt (!), iar natura omenească este astfel că ne obișnuim rapid cu ceea ce avem și merge, dar resimțim acut ceea ce ne lipsește sau nu merge. Istoria însăși este cu avansări și refluxuri. Astfel, mondializarea a adus și în Europa criza bancară pornită în 2007-2008 de peste ocean, unde s-a terminat de mult, dar se pare că a lăsat principalele economii europene într-o stagnare cronică. Acea criză a scos la iveală deficite bugetare grave în mai multe țări meridionale, în special uriașa datorie a Greciei, devenită insolubilă. Convulsiile violente endemice din lumea musulmană – în particular criminalul califat ISIS, dar nu numai – au gonit din casele lor milioane de sirieni, irakieni, afgani etc., de care emiratele

***Viața nu este însă
un vis frumos
neîntrerupt (!), iar
natura omenească
este astfel că ne
obișnuim rapid
cu ceea ce avem
și merge, dar
resimțim acut
ceea ce ne lipsește
sau nu merge.***

bogate nici nu vor să audă, așa că sărmanii caută să ajungă în Europa. Fertilitatea debordantă a bietelor femei sub-sahariene sub-nutrite depășește în așa măsură fertilitatea pământului pe care trăiesc² încât un excedent tot mai masiv de tineri de acolo nu își văd altă șansă decât să traverseze Mediterana, riscându-și viața și făcând ca umanitarismul european, croit în alte vremuri, să devină desuet în noile realități. La uriașul vecin de la răsărit, Rusia, cu teritoriul ei imens și bogat, și cu locuitori dintre care sunt atâtea genii și performeri în toate domeniile, democrația și dreptul la multiple libertăți individuale – valorile europene fundamentale – nu au reușit, de trei secole încoace, să câștige adeziunea maselor. Pentru o majoritate a poporului rus, conducerea optimă a rămas „despotul luminat”, capabil să asigure măreția „patriei înconjurate de dușmani”. Căci, de la autocrația țaristă la dictatura (uneori ultra-sângeroasă) din anii sovietici, acel popor mare nu a avut norocul să poată asocia libertățile individuale cu bunăstarea generală, marasmul post-sovietic din anii 1990 nefiind depășit decât prin preluarea conducerii țării

***Istoria multiseclară
atât de diferită
între popoarele
din Uniune a lăsat
în psihicul nostru
urme care nu pot
să dispară în doar
scurtul răstimp de
când am considerat
util să ne asociem.***

de către poliția politică. Astfel că acum UE are la limita sa estică un vecin puternic și fățiș belicos, ale cărui aroganță și succese sunt de natură să stimuleze direct sau indirect și în interiorul UE, inclusiv la noi, porniri autoritare latente.

Enumerarea de mai sus a primejdiilor cu care se confruntă UE în prezent nu este exhaustivă, dar nu o continui, fiind mai relevantă încercarea de a înțelege de ce visele de iubire pan-europeană, de acum două decenii, au lăsat loc la destule decepții și euroscepticism. Că aceasta este o realitate o arată clar votul din iunie 2016 a 52% dintre locuitorii Marii Britanii, care au optat pentru ieșirea din UE, multiplele dispute acerbe între Comisia Europeană și guvernele unor țări est-europene (Polonia, Ungaria, Cehia) și, mai ales, faptul că în mai toate țările UE există partide eurosceptice. Unele au o pondere electorală considerabilă (în Franța, Germania, Danemarca, Olanda, Ungaria) și chiar în Parlamentul European este constituit un grup al euroscepticilor, numit Europa Națunilor și a Libertăților. Prezentarea partidelor eurosceptice din toate țările UE, mai în detaliu decât ar fi aici locul, este ușor accesibilă³.

De aceea, mă limitez să remarc că ambele extremități ale spectrului politic sunt eurosceptice, la stânga din teama de neo-liberalism și la dreapta din teama de pierdere a suveranității naționale. Iar printre europenii fără opțiuni politice categorice destui sunt iritați de nivelul avantajelor financiare ale birocrăției UE, pe care îl consideră exorbitant.

Originea profundă a decepțiilor față de UE cred că o găsim în lungul trecut pe care am vrut să îl depășim, dar pe care nu-l putem schimba. Marc Aureliu, filosoful împărat roman din sec. II, a spus clar și simplu în celebrele sale „Meditații”: ceea ce urmează este întotdeauna legat de ce a fost înainte. Istoria multiseclară atât de diferită între popoarele din Uniune a lăsat în psihicul nostru urme care nu pot să dispară în doar scurtul răstimp de când am considerat util să ne asociem. Diversitatea geografică pe un teritoriu relativ restrâns, cu separări muntoase și fluviale care delimitează zone distincte, dar comunicante prin trecători, văi și pe ape, a stimulat dezvoltarea în Europa a unei varietăți culturale considerabil mai ample decât în alte zone geografice mult mai extinse, precum China și Rusia.

Marea diversitate culturală europeană este un patrimoniu prețios, dar și o frână firească a integrării supranaționale. Cele șase state fondatoare ale Comunității Europene au avut o istorie plină de conflicte armate între ele, uneori devastatoare, dar toate aparțineau aceluiași spațiu cultural, aveau o evoluție economico-socială foarte asemănătoare și interese naturale comune. În timp ce Marea Britanie, după pierderea imperiului colonial și involuția industriei grele s-a străduit să intre în CEE, atrasă doar de accesibilitatea pieței comune, dar opunându-se permanent integrării europene, căci legăturile prioritare cu SUA, cu domeniile anglofone (Canada, Australia, Noua Zeelandă) și cu alte foste colonii erau și sunt mai firești decât cu partenerii de pe continent. Brexit-ul nu este, deci, o totală surpriză. Diferențe istorice marcate, de lungă durată, explică și percepția foarte diferită asupra masei imigrări musulmane recente între țările din Est, din Balcani până în Polonia, care au suferit secole de expansionism, jefuire și oprinare otomană, și cele apusene, care au putut avea cu Imperiul Otoman relații statale obișnuite și uneori chiar interese comune. Cu toate acestea, și în țări occidentale, chiar dintre cele mai eurofile, ca Belgia, sunt oameni politici cu o viziune lucidă și responsabilă asupra Islamului și a crizei migratorii⁴. Contextul istoric foarte diferit, cu precădere după al Doilea Război Mondial, dar și cu mult timp înainte, explică și aderența populară la creștinism ca practică religioasă socială, incomparabil

mai amplă în țările estice decât în nord-vestul Europei. Aceasta este în mod clar o diferență între Est și Vest, nu între ortodoxie și catolicism. În sfârșit, mai merită amintită și atitudinea numită „corectitudine politică”, a cărei pondere este sufocantă în Occident și mai redusă în țările estice, unde cenzura oficială este o amintire încă recentă. Favorizarea obstinată a minorității și inversarea raporturilor reale, relativizând totul, a ajuns să impună în țări ca Franța chiar răstălmăcirea în învățământ a trecutului istoric, judecându-l după normele dominante acum⁵.

Deși decepțiile referitoare la UE nu sunt neglijabile, cred că întrebarea dacă e mai bine în sau în afara Uniunii fie nici nu se pune, fie are răspunsul pozitiv imediat. Pentru mine este o evidență impusă de realități foarte concrete, aparte de considerații generale. Căci vin la București fără alt act de identitate decât cel pe care îl am în buzunar și la Bruxelles, mă servesc de telefonul mobil ca și cum aș fi acolo unde am abonamentul, în satul muscelean unde erau buncii s-a instalat canalizarea sprijinită de fonduri UE, laboratorul de unde am plecat în 1988 este de mult timp „centru european de excelență”, numeroși foști colegi au fost adesea invitați ca experți evaluatori ai proiectelor propuse la UE, studenți ai lor au mers în schimburi Erasmus și multe, multe altele de același fel. De altfel, România este printre țările cu euroscepticism foarte redus, un sondaj din 2015 indicând că 65% dintre români consideră că apartenența la UE a adus avantaje.

Cât despre considerațiile generale, mi se pare neîndoios că în lumea globalizată în care trăim este preferabil să fii parte dintr-un ansamblu a cărui pondere este (încă!) de primă anvergură mondială și să dorești ca acel ansamblu să devină tot mai unitar. Mi se pare potrivit să închei sugerând lectura unor reflecții nobile și de maximă autoritate despre UE, ale celui care a fost, între 2009–2014, primul Președinte al Consiliului European, belgianul Herman Van Rompuy⁶.

1 Acel moment dramatic pentru mine, din 1988, l-am descris în eseul memorialistic „Privirea din afară/ Spre știință și pe alături în România de dinainte”, Editura Vremea, București, 2018.

2 Într-o jumătate de secol, populația de la sud de Sahara a devenit de patru ori mai numeroasă, de la 230 milioane în 1960, la 1 miliard în 2015. Dintre aceștia, 150 de milioane au ajuns la un venit zilnic între 5–20 de dolari, iar alte 200 de milioane au între 2–5 dolari. Deși foarte redus, acest nivel de resurse face posibilă strângerea sumei pretinse de traficanți pentru drumul precar spre „eldoradoul” european, pe care îl văd pe telefoanele mobile. Afluxul implacabil de migranți africani spre Europa este descris cu obiectivitate de Stephen Smith în „La ruée vers l'Europe”, Paris, Grasset, 2018.

3 <https://en.wikipedia.org/wiki/Euroscepticism> .

4 Theo Francken „Continent sans frontières”, Paris, Editions Jourdan, 2018.

5 Dintre scrierile minoritare și cu atât mai remarcabile, care se ridică împotriva acestei aberații, merită din plin menționat grupajul de eseuri „Historiquement incorrect” de Jean Sévillia, Paris, Fayard, 2011.

6 Herman Van Rompuy „Anti-mémoires”, Bruxelles, Mardaga, 2018 și discursul de acceptare a Premiului Nobel pentru Pace, decernat UE în 2012 http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-930_en.htm .

Deși decepțiile referitoare la UE nu sunt neglijabile, cred că întrebarea dacă e mai bine în sau în afara Uniunii fie nici nu se pune, fie are răspunsul pozitiv imediat. Pentru mine este o evidență impusă de realități foarte concrete, aparte de considerații generale.

08.07.2014

puncte de vedere

Accente

MONICA SĂVULESCU VOUDOURI

„Vrem o țară ca afară”

Rar mi s-a s-a întâmplat să aud o lozincă mai prostească, mai penibilă și de care să-mi fie atât de rușine ca cetățean al unei țări anume. Și mult mă miră faptul că nimeni nu se sesizează dintre cei care s-au înrolat sub ea sau dintre oamenii noștri mai destupați la minte, care mășăluiesc totuși alături de cei ce o proliferază, fără a simți că îi strânge cămașa în spate. Marii noștri guru se alătură, fără să li se înroșească urechile, celor care aclamă asemenea ineptii, dovadă că important este probabil să țipi, nu să se și pună cât de cât temeii pe ceea ce urlă prin manifestații de țip se rupe gura.

Cred că nimic nu exprimă mai exact gradul nostru de neconectare la lume și la contemporaneitate ca această lozincă. Și, ca să merg mai departe, mă tem că această cecitate ne-a caracterizat toată istoria. Suntem ceea ce suntem (în neîmplinirile noastre) tocmai din cauza acestei

priviri opace. Există o vorbă populară, care spune că „te uiți ca găina-n lemne”. Cine n-a văzut-o niciodată să și-o închipuie, la căderea serii, cățărata într-un echilibru precar, pe niște stîngii anume puse pentru ea în coteț, cu pleoapele lăsate până la jumătatea ochiului, cu privirea fixă, nevăzând, de fapt, nimic din ceea ce este în jur decât printr-un unghi îngustat la maximum, nici trează, nici adormită, pur și simplu, moțând și cloncănind totuși din când în când fără noimă.

Când în urmă cu peste treizeci de ani aveam posibilitatea să privim numai televiziunea bulgară, să zicem că pentru generația noastră acest „afară” însemna nevoie de informație. Nu știam cum e lumea, n-aveam de unde să știm, trăiam cu iluzia că avem unde să fugim de-acasă, fiindcă alții au găsit soluțiile la rezolvarea conflictelor sociale și că aceste soluții pot fi eterne. Cu alte cuvinte, poate (și mi-e greu să spun chiar și acest poate), lumea din afară ar fi însemnat pentru noi țările neaparținând sistemului politic în care trăiam. Ne scuza lipsa de informație. Dar acum, când oricine are acces la zeci de posturi de televiziune din lume, acum, când pe aceste canale se transmit de dimineața

până seara reportaje și dezbateri, și discuții, și se lansează concepte și se analizează cu spume la gură evenimente de pe toate meridianele lumii, acum mai protestăm noi cu asemenea lozinci de doi bani? Vrem să fim ca afară? Bine. Afară sunt însă și Afganistanul, și Siria, și Yemenul, și Sudanul, și Antarctica, și Țara de Foc. Cum ne vrem, deci, anume? Scuzați, nu suntem noi atât de naivi. Vrem anume ca în țările bogate. Deși n-am avut colonii. Deși nu ne-am omorât oamenii pe pământuri străine, ca să venim de acolo cu bogății pentru generații. Deși n-am știut să instituim un regim sever și disciplinat de coabitare socială, unde orice abatere este pedepsită. Deși n-am avut un Napoleon, care să facă prăpăd pe jumătate de glob și nici un Hitler care să distrugă câteva popoare care de-abia reușesc după mai mult de jumătate de secol să-și revină, roase de sentimente de culpă. Noi, pur și simplu, vrem. Vrem ca afară și acolo, bineînțeles, printre cei bogați. Așa considerăm noi că ni se cuvine. Vrem în Franța, dar pe Rue de Rivoli. Nu în ghetto, unde și acolo trăiesc oameni „afară”. Vrem în Anglia, în City, printre bancheri. Fiindcă noi ne considerăm oricum nu oamenii lui Dumnezeu, ca oricare alții, ci aleșii lui Dumnezeu și deci Vrem. Lozinca asta jenantă dovedește că nu ne raportăm nici la geografia, nici la istoria și nici la starea socială a lumii. Noi, ca găina-n lemne, privim printre pleoapele dormitânde. Și stăm cu nasul pe sus. Dezinteresați total de ceea ce se întâmplă în jurul nostru.

Vrem ca afară. Doar că afară se vântură concepte cum ar fi „mondializarea fără europenizare”. Sau „europenizarea fără integrare”. Cei de afară se străduiesc să înțeleagă cum de s-a ajuns la „more than one group in every group”. Cei de afară se chinuie să-și explice cum s-a profilat „the rising of the third power”. Și cum asistăm la căderea, sub ochii noștri, a liberalismului, dacă nu cumva, chiar a umanismului, doamne ferește-ne! Criza lumii moderne e uriașă. Multinaționalele și proprietatea privată dusă la apogeu au lăsat guvernele fără bani. Dacă statul nu mai are bani, nu mai poate face reforme sociale. Fără reforme sociale societatea se degradează. Cresc, bineînțeles, impozitele. Cresc nemulțumirile...

Cei de „afară” se ascund cum pot după degete în vremuri cât se poate de tulburi. Pentru ei, pentru noi. Care însă ne vrem nu așa, buni-răi cum suntem, încercând s-o aflăm și pe asta chiar și în al doisprezecelea ceas. Noi ne facem lozincă din faptul că ne vrem cum sunt alții. Așa cum mă tem că ne-am vrut întotdeauna, de-am rămas fără istorie.

***Afară se vântură
concepte cum ar
fi „mondializarea
fără
europenizare”.***

***Sau
„europenizarea
fără integrare”.***
***Cei de afară se
străduiesc să
înțeleagă cum
de s-a ajuns la
„more than one
group in every
group”.***

***Cei de
afară se chinuie
să-și explice
cum s-a profilat
„the rising of the
third power”.***

Jalnică moda asta, să-ți tai pantalonii-n genunchi, numai pentru că așa au și alții. Când, de fapt, prin asta personalitatea ți-o tai în genunchi, fiindcă printre toți răpciugoșii străzii nu te mai distingii, nu te mai vede nimeni, ești unul din turmă. Cam așa mi se pare că stau lucrurile și-n alte privințe, fie-mi iertat.

Aș!!!

Caragiale. La orice punere în scenă descoperi și tot descoperi. Un text inepuizabil. Cu niște ani în urmă, nu conteneam să mă minunez de o replică a lui Rică Venturiano, „tânărul cu educațiune”, ascuns într-un butoi, de frica „mitocanilor” Dumitrache și Ipingescu: „...totul rămâne într-un silențiu lugubru – spune el –, numai în depărtare se aude orologiul de la Stabiliment bătând 11 și 20”.

Desigur că „tânărul cu educațiune” fugărit de „mitocani” este un subiect în sine. Are valoare perenă. După cum și meșterul care meremetisește case și pune numărul 6 întors la poartă, fiindcă probabil nu-i stă capul la lucru, este alt subiect cu valoare prelungită în timp. Dar orologiul de la stabiliment care bate orele 11 și 20? De ce adică să bată nu 11, nu 12, ci 11 și 20? Ca ce chestie? Ce fel de lume e aceea în care ceasurile bat prin turnuri 11 și 20? Cu ce înțeles al conceptului de precizie se trăiește într-o lume în care ceasurile bat aiurea, nu orele, nu jumătățile, nu sferturile de oră, ci, complet anapoda, 11 și 20? Nu cumva cu o frântură de frază autorul ăsta cu un humor drăcesc și-a bătut joc de noi pentru câteva secole? Tot în „Noaptea furtunoasă” mai apare o replică zguduitoare: „Aș”. Mai multă capacitate de concentrare îmi este greu să cred că există. Să exprimi o întreagă atitudine existențială printr-un cuvânt? Și cuvântul ăsta să fie unul mititel, doar din două litere? Nu știu destulă lingvistică. Nu știu de unde vine el, dacă îl mai au și alte popoare. Faptul însă că îl avem noi, în limba română, ne face bogați. Fiindcă el este plin de sensuri, plin de miez, acoperă teritorii vaste de comportament, exprimă o mentalitate colectivă, n-ar mai exprima-o! Uite cum anume: Jupân Dumitrache este obsedat de faptul că i se necinstește „onoarea de familist”. Iar Chiriac, care chiar o face cu sârg într-un amantlâc pe termen lung cu consoarta jupânului, Veta, răspunde: „Aș!”. Obrăznicie? Tupeu? Înșelăciune ca stare primă, naturală, fără efort și mai ales fără sentimentul vinovăției? „Ți s-a părut!”, îl încredințează Chiriac pe jupân, doar că acesta, luat atât de frontal cu un „aș”, e convins din pornire că albul e negru și negrul e alb. Un „aș” și mai zguduitor apare în „Conul Leonida față cu reacțiunea”. Unde personajul, știe-totul de cartier, îi spune nevastă-sii, cu care discută politică: „Ori, să zici nu știu ce și nu știu cum, că adicăte acum, unde ești și tu republican, ții partea națiunii”. Nesăbuiță la care coana Efimița, consoarta, răspunde: „Aș! Ce republican, va să zică? Ce partea națiunii? Aș!”. Coana Efimița e mai versată în politică

***A trebuie să
emigrez prin
diverse țări ale
lumii, la nord și
la sud, la est și
la vest, pentru
a înțelege cât
de omniprezent
este acest „aș!”.***

decât o bănuiam. Coana Efimița știe că afară-i vopsit gardul și înăuntru e leopardul. Coana Efimița știe că cine face caz de principii nu „ține partea națiunii”, ci își ține propria parte. Că denumirile formațiunilor politice nu au nici un sens, ele sunt cuvinte goale, care de mult s-au îndepărtat de propriul conținut, că ne numim socialiști, sau liberali, sau democrați, sau republicani, sau populari, sau populiști, sau de stânga, sau de dreapta... sau... sau... dar „aș!”.

„Aș!” e cuvântul cheie. Nefiind filolog, nu pot să-i acord decât sensurile lui din limbajul comun. Ca sociolog însă, am tăit multă vreme cu sentimentul că el reprezintă mentalitatea unui anumit colț al lumii. Întâi m-am înșelat crezând că ne este propriu nouă, românilor. Apoi m-am amăgit că, probabil, are de-a face cu mentalitatea balcanică, a noastră, a celor de la Porțile Orientului, unde „totul se ia în vârful papucului”.

A trebuie să emigrez prin diverse țări ale lumii, la nord și la sud, la est și la vest, pentru a înțelege cât de omniprezent este acest „aș!”. Chiar și în culturile unde cel care își urmărește interesul personal, pentru a se ascunde în spatele principiilor, ține conferințe intenționale și întâlniri cu presa de pe mapamond. Chiar și acolo unde, pentru a exprima un „aș”, se scriu cărți și se țin cursuri prin marile universități de prestigiu. Singura deosebire este că nu peste tot manipulatorul stăpânește acest cuvânt, miraculos, din arsenalul lui Caragiale. Nemuritorul. ■

contribuții

Arta lui Ilfoveanu

NICU ILIE

Sunt 6000 de artiști plastici în România și circa un milion în întreaga lume (doar în Statele Unite sunt 288 de mii de pictori, conform unei cercetări Princeton din 2001). Se mai adaugă un milion de vechi maeștri și vechi anonimi care, totuși, au supraviețuit secolelor. Este, așadar, rarismul cazului pictorilor care, de la prima trasă a unui desen până la vernis-ul ultimei picturi, sunt perfect recunoscutibili, complet inconfundabili. Sorin Ilfoveanu este unul dintre puținii autori care, păstrându-se în canoanele artelor clasice, a inovat și a dezvoltat un puternic stil personal, recunoscutibil instantaneu în sute de tablouri, din mai multe cicluri tematice, și în sute de desene.

Există multe, aparente, paradoxuri (sau, mai degrabă, tensiuni interioare) în opera și în stilistica lui Ilfoveanu. Dominant e un hieratism al reprezentării, care se suprapune cu restul peste hieratica subiectelor. Un ultraconservatorism mult-mult-pre-sămănătorist, o întoarcere, ca la Chagall, la rădăcini și prototipuri – preraphaelite, se înțelege, dar și pre-estetice, într-o stilistică influențată de brutalism și art-naïf. Doar că Ilfoveanu reface acest traseu regenerativ într-o cultură, cea română, care are avantajul de a fi foarte tânără – importată, practic, din Franța, în secolul 19 – și contra-avantajul de a fi foarte bătrână, de a fi conservat și ținut în uz obiectele și imagologia culturilor Cucuteni-Tripolie și Hallstatt până după jumătatea secolului 20. Din viața rurală, fosilizată cu precădere în pridvoruri de biserici românești și balcanice (cu ecourile lor de artă rupestră), Sorin Ilfoveanu extrage o liniaritate, un minimalism arhetipal, o atitudine economicoasă a reprezentării care să susțină simbolul și semantica fără a le contamina cu accidente carnalității. Totuși, ar fi greșit să cauți la Ilfoveanu, ca în pictura creștină

propriu-zisă, un alfabet simbolic care să compună un mesaj univoc. Păstrând evidente influențe creștine, hermeneutica necesară lucrărilor lui Ilfoveanu se articulează distinct, plurivoc, incluziv, este culturală și culturală deopotrivă: permite scara individuală, susține opera deschisă.

Perfect coerent, stilul lui Ilfoveanu din ultimele decenii este, în sine, o evoluție. Elevul lui Baba, studentul la Arte plastice din anii 1970 se retrage treptat din lucrări, dar fără a dispărea: el se repliază într-un univers mai profund al desenului și picturii, un univers în care canonul estetic, dimensionat de vechii maeștri și vechile tradiții, devine o simplă conștiință vizuală, un sine pictural care apără de urât reprezentarea tot mai liberă, tot mai spontană, tot mai puțin mediată.

Un ciclu aparte în opera lui Ilfoveanu îl reprezintă „Alb”, expoziția din 2016 de la Galeria Ann Art, unde pictorul, care sacrificase orice context în afara siluetelor antropo- și zoomorfe, se întoarce spre peisaj, de astă dată denudat de oameni și animale, dar întotdeauna antropomorfizat prin case, drumuri, livezi și ciuturi. Culoarea se restrânge la tonuri de pământ, iar desenul ocupă suprafața convenită picturalului; albul sau verdele sau ocrul, în suprafețe imense, creează un univers al liniștii și al tihnei în care desenul – în tonuri de smoală și petrol, în nesfârșite linii sinuoase sau în contrapuncte agile – deconstruiește și reconstruiește perspectiva, clar-obscurul, sfumato-ul, compoziția. Un ecou din van Gogh transpare prin pensulație și prin prospețimea viziunii, după cum toate operele lui Sorin Ilfoveanu sunt conectate permanent cu ideologii culturale, cu gnoze și cu măestrii larg cunoscute sau aproape uitate. Arta lui Ilfoveanu poate fi astfel comparată cu un vortex: viziunea sa extrem de personală ia naștere la intersecția dinamică a tuturor acestor tensiuni istorice și culturale, fără vreun efort aparent, din simpla aderență, organică, sinceră, la fiecare dintre aceste măestrii și ideografii.

Festivalul de proză Augustin Buzura

RUBRICĂ REALIZATĂ DE
DANA BUZURA-GAGNIUC

<https://festival.augustinbuzura.org/>

FESTIVALUL DE PROZĂ
AUGUSTIN BUZURA

Înscrieri în Festivalul
de Proză Augustin Buzura

2019 - ediția I

Concursul se adresează elevilor din clasele IX-XII

Formularul de înscriere

REGULAMENTUL

proiectele fcab

Concurs de proză scurtă destinat elevilor

În perioada 22 aprilie - 21 iunie 2019, Fundația Culturală „Augustin Buzura” organizează Festivalul de proză Augustin Buzura, ediția I, proiect cultural finanțat de Ministerul Culturii și Identității Naționale.

Festivalul are ca principal scop descoperirea, susținerea și promovarea elevilor, a tinerelor talente cu aptitudini în domeniul literar. În acest context, elevii vor elabora compoziții de proză scurtă, având în vedere și o tematică orientativă inspirată din opera scriitorului Augustin Buzura.

Laureații concursului vor fi premiați în cadrul Galei Festivalului de proză Augustin Buzura, care va avea loc la București, pe 7 iunie 2019, la Biblioteca Centrală Universitară. Selecția, jurizarea și desemnarea câștigătorilor vor fi efectuate de către o comisie formată din specialiști din domeniile culturii și educației. Comisia de jurizare

va selecta un număr de 10 lucrări, acordându-se premii financiare și cadouri editoriale (locurile I, II și III), precum și un premiu special (oferit de o autoritate locală).

Creațiile literare selectate de comisia de jurizare vor fi incluse într-un volum colectiv, editat în parteneriat cu Muzeul Național al Literaturii Române, care va fi lansat în cadrul galei, iar autorii vor oferi autografe.

Participanții sunt așteptați să se înscrie în perioada: 22 aprilie - 19 mai 2019. Compozițiile literare însoțite de fișa de înscriere și de declarația pe propria răspundere a părintelui/tutorei vor fi trimise la adresa de e-mail: festivalulaugustinbuzura@gmail.com

Toate detaliile despre eveniment se regăsesc pe www.augustinbuzura.org și pe www.festival.augustinbuzura.org.

MINISTERUL CULTURII ȘI
IDENTITĂȚII NAȚIONALE

FESTIVALUL DE PROZĂ AUGUSTIN BUZURA

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

Augustin Buzura: Bloc notes

Cartea lui Augustin Buzura, *Bloc notes* (Dacia, 1981) ne aduce o nouă dovadă că scriitorii noștri (cel puțin unii dintre ei) practică în continuare o publicistică de calitate. Chiar scrisă cu intermitență, o astfel de publicistică e un semn că spiritul viu și angajat, conștiința responsabilității etice față de omul de azi, atenția îndreptată spre covârșitoarele realități contemporane nu numai că nu au dispărut, dar se manifestă, în unele împrejurări, cu o acuitate și o adresă, neobișnuite. *Bloc notesul* lui Buzura se încadrează în categoria confesiunilor și mărturiilor scriitoricești și aparține unui prozator ce și-a luat foarte în serios, cu o gravitate caracteristic ardeleană, menirea de om al cuvântului, de artist orientat ferm și cu bună știință spre aspecte de cea mai strictă actualitate din societatea noastră contemporană. Însemnările sale fac parte, așa putea spune, din atelierul intim

azi (al prozatorului poate și ce trebuie să fie un artist autentic, reșterea scriitorului să-și găsească menii din preajmă, în direcția și năzuința curent cu noile vremuri (mul rînd), cu o gravitate; să manifeste manent pentru tinerii în adîncime sufletească dovedească și altele deosebită e conștiința intimă. „A abdicat” subliniază autorul, ce din frică sau

Victor Felea, despre „Bloc notes”

Revista „Tribuna”, Cronică literară,
anul XXVI, nr 3 (1309), 21 ianuarie 1982

Cartea lui Augustin Buzura, *Bloc notes* (Dacia, 1981), ne aduce o nouă dovadă că scriitorii noștri (cel puțin unii dintre ei) practică în continuare o publicistică de calitate. Chiar scrisă cu intermitență, o astfel de publicistică e un semn că spiritul viu și angajat, conștiința responsabilității etice față de omul de azi, atenția îndreptată spre covârșitoarele realități contemporane nu numai că nu au dispărut, dar se manifestă, în unele împrejurări, cu o acuitate și o adresă, neobișnuite. *Bloc*

notesul lui Buzura se încadrează în categoria confesiunilor și mărturiilor scriitoricești și aparține unui prozator ce și-a luat foarte în serios, cu o gravitate caracteristică ardeleană, menirea de om al cuvântului, de artist orientat ferm și cu bună știință spre aspecte de cea mai strictă actualitate din societatea noastră contemporană. Însemnările sale fac parte, așa putea spune, din atelierul intim de creație, cu toate că au fost concepute după niște exigențe publicistice mai mult sau mai puțin stăruitoare și care obligă la o anumită supraveghere. Am zis „atelier intim”, dar trebuie să precizăm că nu e vorba aici de livrarea unor secrete ale mecanismului creator, de dezvoltării senzationale, privitoare

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

la modalitățile de lucru, la conduita în fața hârtiei de scris, deși există câteva indicații și în acest sens. „Atelierul” aceasta se referă în primul rând la ceea ce este și trebuie să fie conștiința etică și profesională a scriitorului modern, la sentimentul său de responsabilitate față de cititori, față de literatura timpului nostru. Sunt surprinse deci problemele care pregătesc și justifică scrisul, creația, frământările ce însoțesc în mod inevitabil o activitate literară autentică.

Buzura ne oferă, mai insistent decât alți scriitori ai noștri, „spectacolul” antrenant al unor confruntări și dezbateri spirituale de real interes, legate de condiția creatorului, în contextul atât de complicat și de exigent al lumii de azi. El începe prin a-și pune o problemă capitală pentru creator, pentru orice artist și pentru fiecare om, de altfel, și anume aceea de a fi el însuși. S-ar părea că nu e nimic mai firesc decât exigența de „a fi tu însuși” atunci când scrii, când te dedici lucrărilor artei sau când exerciți funcția de om al cetății. Exigența e într-adevăr firească, dar nu e deloc ușor de îndeplinit și autorul ne arată câte obstacole s-au ivit de-a lungul vremii în calea celor care au vrut să fie ei înșiși și cât s-au înmulțit aceste piedici mai ales în epoca modernă.

În fond, năzuința omului de a fi el însuși marchează întreaga sa istorie milenară, se confundă cu lupta lui neconținută pentru autodepășire, pentru atingerea unor condiții optime în care spiritualul și omenescul să-și poată găsi o deplină desfășurare, o maximă rodnicie. Drumul spre cultură și civilizație reprezintă – în realitate – efortul omului de a se apropia cât mai mult de propria sa esență, de propriul său adevăr, printr-o cunoaștere obiectivă, ferită de prejudecăți, a ceea ce constituie ființa umană și lumea ce o înconjoară. Pe Buzura îl preocupă însă foarte stăruitor, abrupt aș spune, destinul scriitorului de azi (al prozatorului, în speță), în împrejurările de azi, ce poate și ce trebuie să facă acesta pentru a deveni un artist autentic, reprezentativ. E necesar – insistă el – ca scriitorul să-și cunoască aprofundat contemporanii, oamenii din preajma sa, cei pe care își întemeiază încrederea și năzuințele, să aibă o cultură solidă, să fie la curent cu noile cuceriri ale științelor (umaniste, în primul rând), cu orientările ideologice și politice ale vremii sale; să manifeste, cu alte cuvinte, un interes viu și permanent pentru tot ceea ce îl poate ajuta să investigheze în adâncime sufletul omenesc. Dar scriitorul trebuie să dovedească și alte calități, printre

Buzura ne oferă, mai insistent decât alți scriitori ai noștri, „spectacolul” antrenant al unor confruntări și dezbateri spirituale de real interes, legate de condiția creatorului, în contextul atât de complicat și de exigent al lumii de azi. El începe prin a-și pune o problemă capitală pentru creator, pentru orice artist și pentru fiecare om, de altfel, și anume aceea de a fi el însuși.

care de o importanță deosebită e consecvența față de sine, față de crezurile intime. „A abdica de bună voie sau din alte motive – subliniază autorul – de la propria-ți structură, a întoarce din frică sau neputință spatele lumii, noului, înseamnă a te condamna la sterilitate și ridicol.” Tot el ne amintește, pe bună dreptate, principiul opțiunilor libere: „toate tendințele contribuie la cunoașterea și perfecționarea omului și numai timpul poate da drept de viață sau de moarte uneia sau alteia”. Autorul nu are snobismul de a nega existența umanului într-un viitor hipercivilizat.

El știe că „literatura n-a fost și nu va putea fi niciodată prea diferită de viață, prea departe de ea” și, prin urmare, își păstrează toate șansele de a-și menține sub o formă sau alta, statutul specific. În același articol care deschide cartea (*A fi tu însuși*), meditănd la „învățămintele istoriei”, autorul ne reamintește câteva din situațiile grave când literatura e nevoită să se exprime „cu glasul trecutului”, să caute forme ocolite, sofisticate, pentru a mărturisii adevărul. Urmărindu-și ideile privitoare la necesitatea de „a fi tu

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

**El nu mitizează creația,
dar îi recunoaște măreția
și ponderea specifică în
contextul vieții spirituale și o
apără cât se poate de explicit
de orice formă de impostură,
de orice încercări de a o
reduce la un rol insignifiant.**

însuși”, el ne avertizează asupra unui lucru de o justețe incontestabilă: „scriitorul, deși selectează dramele reale, întrebările caracteristice, adevărul unui timp și unui loc, nu este decât un om oarecare, supus capriciilor evenimentelor, încurcat prin ele, adesea copleșit, o ființă „sub vremi”, cum spune cronicarul, care nu de puține ori a plătit foarte scump iubirea de adevăr și strădania de a-i face pe oameni să se cunoască mai bine. El a plătit de asemenea și când a căutat situații privilegiate, acestea limitându-i libertatea de a alege ceea ce i s-a părut mai caracteristic din jur, când și-a însușit lecțiile celor pe care trebuia să-i învețe.” Dar scriitorul nu e afectat numai de propriile-i slăbiciuni ori numai de mari vitregii. Există și mentalități mai puțin spectaculoase, dar nu mai puțin periculoase care frânează desfășurarea și afirmarea firească a unei culturi și, în acest sens, publicistul Buzura nu ezită să polemizeze cu atari mentalități înguste pe care le sesizează în actualitatea imediată: „diverși aculturali, incapabili să înțeleagă rosturile culturii, misiunea ei, bătaia ei lungă, uitând că folosesc limba cultivată de Eminescu și de atâția alții, încearcă să introducă și în acest domeniu o mentalitate contabilicesco-administrativă. Cultura costă, spun ei, de parcă ignoranța n-ar costa infinit mai mult. Pe urmă, diverși apărători ai unei liniști artificiale, celeste, se tem de conflict, refuză adică prozei ceea ce nu pot refuza sau interzice vieții, trăiesc spaima de nou, de evoluție, deși cuvântul dialectică nu le lipsește din vocabular”. Și totuși, în ciuda inerentelor dificultăți – conchide autorul (în 1977) –, „romanul nostru se află într-unul din cele mai

bune momente ale sale din întreaga lui istorie” și tocmai pentru o astfel de literatură viguroasă și de calitate pledază el – direct sau indirect – în paginile acestui dens *Bloc notes*. Însemnările sale ating mereu chestiunea actului de a scrie, importanța și semnificația lui, implicațiile multiple pe care le presupune. Se pare că aceasta e obsesia principală, asupra căreia revine cu noi și noi precizări, cu grija de a nu neglija nuanțele și de a fi cât mai comprehensiv. El nu mitizează creația, dar îi recunoaște măreția și ponderea specifică în contextul vieții spirituale și o apără cât se poate de explicit de orice formă de impostură, de orice încercări de a o reduce la un rol insignifiant. El numește literatura un „mijloc ideal de cunoaștere”, și când spune asta se gândește la marile opere ale scrisului de pretutindeni și de totdeauna, opere care au contribuit într-adevăr să lărgescă și să nuanțeze universul spiritualității umane, oferindu-le mereu motive noi de tulburare și de uimire față de miraculoasa complexitate a omului. Dar pentru a aduce elemente inedite, de adâncime și de surpriză, scriitorul trebuie să fie, la rândul său, – așa cum am mai spus – un om de profundă cultură, un inițiat în cuceririle științelor moderne, și Buzura subliniază cât se poate de stăruitor acest lucru. Pentru el, „verbul a scrie trebuie precedat întotdeauna de a citi și de a cunoaște”. Remarcabilă e la autorul *Bloc notesului* conștiința profesională; ea îi dictează de fapt cele mai multe dintre articolele cărții, ea le împrumută în același timp și o coloratură patetic polemică, pentru că avem de-a face, în fond, cu o bătălie pentru adevăr și cunoaștere, pentru afirmarea liberă a spiritualității noastre, și nu cu niște simple considerații cărturărești. La fel de puternic se manifestă și conștiința etico-cetățenească și sentimentul îndatoririlor față de oamenii acestui pământ. Și dacă i-am imputa unele repetiții, unele insistențe, ne-am găsi în consens cu autorul însuși, care nu ezită să recunoască (în spiritul întregii sale bătălii): „...accept riscul de a mă repeta și de a repeta cuvintele vitale fără de care un om nu poate fi considerat om, convins că alfabetul democrației și libertății, atât de dificil, odată învățat, poate garanta viitorul semenilor și trăinicia creației celor ce vor veni”.

Numeroase note de lectură, din cele mai diverse (de la literar la științific), precum și câteva evocări de călător, întregesc fără asperități profilul cărții, pentru că autorul are bunul obicei de a căuta pretutindeni argumente convingătoare pentru același crez umanist care îi anumă activitatea. ■

**GRAMPET
GROUP**

Motion is our business

**20
DE ANI**

**PROMOVĂM
SPIRITUL ROMÂNESC
PESTE HOTARE
DIN 1999**

Prima multinațională cu capital românesc.

Profesionalismul și perseverența noastră din ultimii 20 de ani au pus România pe harta feroviară globală și la conjuncția strategică a industriilor europene și internaționale. Suntem un pilon de dezvoltare a României și ne propunem să continuăm în aceeași direcție.

România

Austria

Serbia

Germania

Ungaria

Grecia

Bulgaria

Croația

CONCURSURILE FUNDAȚIEI CULTURALE AUGUSTIN BUZURA

Cea mai bună adaptare scenică va fi premiată de Fundația Culturală Augustin Buzura la ediția a II-a a Galei Premiilor FCAB. Publicăm mai jos regulamentul concursului și anexele de care vor trebui să țină cont concurenții.

Regulament concurs de adaptare scenică

Monolog

Organizator

Fundația Culturală Augustin Buzura, cu sediul în strada în Strada Ion Creangă nr. 15-17, apartament nr.2, parter, sector 5, București, cod fiscal 38867760, Registrul Fundațiilor și Asociațiilor 53/30.06.2017, cont RO13RZBR0000060020161318, reprezentată prin Anamaria Maior-Buzura, în calitate de președinte, numită în prezentul Protocol în calitate de Partener.

Obiect

Obiectul concursului îl reprezintă selecționarea unei adaptări scenice sub formă de monolog, dintr-o operă, la alegere, aparținând lui Augustin Buzura.

Termen de primire

Textele se primesc până la data de 30 iunie 2019 (data de trimitere), rezultatul concursului urmând să fie anunțat la ediția a doua a Galei Premiilor Fundației Culturale Augustin Buzura, care va avea loc în septembrie 2019.

Participanți

Concursul se adresează atât scenariștilor profesioniști, cât și altor autori.

Premii

În cadrul concursului se va acorda un singur premiu, în valoare de 5.000 euro, pentru adaptarea câștigătoare.

Condiții cumulative referitoare la adaptarea scenică

Pentru a fi acceptate la concurs, textele trebuie să îndeplinească în mod cumulativ următoarele condiții:

- Să fie originale;
- Să aparțină persoanei care le-a înscris în concurs;
- Să fie complete și să respecte regulile de formă prezentate în Anexa 2 din prezentul Regulament;
- Nu se vor accepta textele care se îndepărtează de tema concursului, care conțin elemente pornografice, defăimătoare, care incită la violență etc.

Înscrierea la concurs

Nu se percepe taxă de înscriere sau de participare. Înscrierea constă în trimiterea pe adresa Fundației Culturale Augustin Buzura a dosarului care va cuprinde documentele prevăzute la Anexa 1.

Jurizare

Comisia de jurizare va fi formată din 3 membri, care vor analiza textele trimise și vor întocmi fișele de evaluare ale acestora.

Evaluarea se va face prin acordarea de note de la 1 la 10 pentru fiecare criteriu prevăzut de fișa de notare (Anexa 3).

CONCURSURILE FUNDAȚIEI CULTURALE AUGUSTIN BUZURA

Criteriile de evaluare

La evaluare se va ține cont de următoarele criterii:

- Subiect
- Construcția dramatică
- Originalitate
- Fezabilitatea proiectului din perspectivă scenică/teatrală.

Nota acordată fiecărui text de către fiecare membru al juriului va rezulta din efectuarea mediei aritmetice a notelor acordate pentru fiecare criteriu de mai sus. Nota finală pentru fiecare text se obține din efectuarea mediei aritmetice a notelor acordate de fiecare membru al juriului. La finalul procesului de evaluare, juriul va stabili clasamentul.

Finalizarea selecției

Câștigător va fi monologul cu punctajul cel mai mare obținut de pe urma evaluării. În vederea adaptării scenice sau radiofonice pe baza monologului câștigător, concursul se va finaliza cu încheierea unui contract de cesiune de drepturi de autor, în baza căruia Fundația Culturală Augustin Buzura va achiziționa drepturile patrimoniale exclusive asupra exploatării acestuia. Premiul de 5.000 euro reprezintă remunerația pentru cesiunea exclusivă a drepturilor de autor.

Fundația Culturală Augustin Buzura își rezervă dreptul de a păstra o copie a textelor înscrise în concurs, fără a încălca drepturile de autor.

Drepturi de autor

Fundația Culturală Augustin Buzura garantează respectarea legislației în vigoare cu privire la drepturile de autor și la drepturile conexe, precum și cu privire la orice alte drepturi convenite participanților la concursul de selecție, în condițiile stabilite pentru înscriere și participare.

Organizatorul nu își asumă nicio obligație în legătură cu protecția drepturilor de autor față de textele înscrise în concurs. Protejarea acestor drepturi revine în exclusivitate autorului /autorilor.

Dispoziții finale

Fundația Culturală Augustin Buzura nu răspunde pentru informațiile oferite de către concurenți în vederea înscrierii în concurs, decât în limitele verificărilor cu bună credință spre buna organizare și desfășurare a concursului. Depistarea, până la momentul desemnării câștigătorului, sau ulterior, a oricăror încălcări a condițiilor de înscriere la concurs, dă dreptul organizatorului să elimine monologul/monologurile respective și, dacă este cazul, să revoce premiul acordat.

Prezentul Regulament precum și întreaga documentație privind organizarea concursului vor fi publicate și pe pagina web a Fundației Culturale Augustin Buzura: www.augustinbuzura.org

CONCURSURILE FUNDAȚIEI CULTURALE AUGUSTIN BUZURA

Anexa 1**Documente necesare pentru înscrierea la concurs**

- Textul monologului original redactat conform cerințelor din **Anexa 2**;
- Sinopsis – maximum 1500 caractere (inclusiv spații), cu titlul scenariului;
- Treatment – maximum 3 pagini, în care va fi descris personajul precum și considerații despre stilul și modul de abordare a monologului, despre viziunea asupra punerii în scenă;
- O precizare explicită privind opera din care a fost inspirat/preluat monologul (titlul romanului/nuvelei, editură, an publicare, pagină)
- Orice altă documentație care poate să vină în sprijinul proiectului (dacă este cazul);
- CV-ul autorului/autorilor.

Anexa 2**Formatul de redactare**

Textul monologului se va depune într-un format care trebuie să respecte, cumulativ, următoarele cerințe:

- Scrise în limba română;
- Prezentare: un exemplar pe hârtie format A4 și un exemplar în format electronic, pe suport DVD sau stick;
- Întindere: maxim 10 pagini;
- Autorul trebuie să țină cont de faptul că, derularea monologului, cu intonație adecvată, pauze și mișcare scenică (acolo unde e cazul) nu trebuie să depășească 40 de minute;
- Textul va cuprinde recomandări asupra intonației, atitudinii și chiar a mișcării scenice (dacă e cazul);
- Recomandările privind atitudinea, mișcarea, intonația etc. se vor face : într-un paragraf separat, deasupra căruia, în partea stângă, se va preciza: "Recomandare";
- Redactare: într-un program informatic de machetare scenarii sau în orice alt program de tehnoredactare computerizată, corp 12, cules la un rând;
- Paginile se vor numerota în colțul din dreapta sus. Pagina de titlu și prima pagină nu se numerotează. Pagina de titlu conține doar titlul monologului și numele autorului.

CONCURSURILE FUNDAȚIEI CULTURALE AUGUSTIN BUZURA

Anexa 3

FIȘĂ DE NOTARE

Numele candidatului _____

Dosar nr. _____

Titlul monologului _____

Criterii de evaluare - Note

(între 1 și 10)

1. Subiectul

2. Construcția dramatică

3. Originalitatea tratării temei propuse

5. Fezabilitatea proiectului din perspectivă scenică/teatrală

Nota scenariului _____

Semnătura Data

Despre noi

Fundația Culturală Augustin Buzura București

Fundația Culturală Augustin Buzura a fost înființată în 2017, la puțin timp după dispariția academicianului Augustin Buzura. Inițiatorii sunt membrii familiei, animați de dorința de a păstra vie memoria academicianului Augustin Buzura și pentru a continua idealul de conștiință și responsabilitate pentru care scriitorul s-a luptat o viață. Urmând valorile și principiile profesate de academicianul Augustin Buzura, fundația se va preocupa de sensibilizarea societății românești asupra importanței păstrării și dezvoltării patrimoniului cultural național, va promova excelența și va sprijini valorile.

Fundația Culturală Augustin Buzura se va ocupa prin toate mijloacele de care dispune de promovarea în țară și în străinătate a operei literare și publicistice a scriitorului Augustin Buzura, precum și a filmelor realizate după scenariile sale. Se va îngriji, de asemenea, de perpetuarea numelui său și a actelor sale fondatoare și generatoare de cultură civică și instituțională.

Având ca scop sprijinirea și promovarea culturii, artei și civilizației românești, FCAB își propune să fie un factor activ în

societatea civilă, prin sprijinirea procesului de integrare și de afirmare culturală europeană și mondială, prin oferirea de soluții practice în domeniul culturii, artei și educației.

Fundația Culturală Augustin Buzura militează pentru încurajarea și stimularea creației originale în toate domeniile culturii, de la cercetarea științifică până la creația artistică, precum și pentru sprijinirea și promovarea tinerelor talente și protejarea și perpetuarea celor consacrate.

Promovarea și sprijinirea activităților de studiu și cercetare privind istoria și civilizația românilor, menținerea prin mijloace specifice a legăturilor cu alte fundații culturale din țară și străinătate reprezintă obiective relevante ale Fundației Culturale Augustin Buzura.

Fundația va organiza și va participa, singură sau în parteneriat, la expoziții, spectacole, festivaluri, concerte și alte manifestări cultural-artistice, în țară sau în străinătate.

Președinta al Fundației Culturale Augustin Buzura este Anamaria Maior-Buzura, fiica scriitorului.

Buzura Foundation Washington D.C.

Buzura Foundation supports and promotes Romanian and universal culture, art and civilization, aims to be an active factor in civil society by supporting the process of integration and cultural affirmation by offering practical solutions in the field of culture, art and education.

OUR VISION

To keep the memory of Augustin Buzura alive and create a movement around his work rooted into his principles, values and courage of telling the truth under any circumstances.

WHAT WE DO

We support and engage with established and emerging artists, scientists and educators who's work reflect and carry on the principles and values present in Buzura's literary and journalistic work.

OUR COMMUNITY

Our community is diverse, with a sense of belonging and deeply rooted into the present. It's inclusive and serves as a forum for honest discussion, respecting and welcoming diversity of opinion, hence keeping a sense of ownership of ideas.